ISBN No. 978-81-943974-0-3

ISBN No. 978-81-943974-0-3

मराठवाडा शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित,

राजमाता जिजाऊ महाविद्यालय,

किल्ले धारुर, जि. बीड

(नॅक पुर्न मुल्यांकन ' अ ' दर्जा)

आकांक्षा

२०२३-२०२४

मार्गदर्शक
उपप्राचार्य प्रा. महादेव जोगडे
उपप्राचार्य डॉ. मिलिंद गायकवाड

कार्यकारी संपादक
प्रा.डॉ.नितीन कुंभार

संपादक व प्रकाशक
प्राचार्य डॉ. गोपाळ काकडे

मराठवाडा शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित,

राजमाता जिजाऊ महाविद्यालय,
किल्ले धारुर, जि. बीड
(नॅक पुर्न मुल्यांकन 'अ' दर्जा)

आकांक्षा

२०२३-२४

संपादक मंडळ

:: संपादक ::
प्राचार्य डॉ. गोपाळ काकडे

:: कार्यकारी संपादक ::
प्रा. डॉ. नितीन कुंभार

:: संपादक मंडळ ::
प्रा. डॉ. बी.ए. नवले
प्रा. डॉ. व्ही.एस. केदारी
प्रा. व्हि. डी. कापावार

मार्गदर्शक
उपप्राचार्य प्रा. महादेव जोगडे
उपप्राचार्य डॉ. मिलिंद गायकवाड

प्रकाशक
प्राचार्य गोपाळ काकडे

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विवरण	पान क्र.
1	Medicinal Gems Your Kitchen	2
2	Physics in Everyday Life	4
3	Information About Book Keeping And Accountancy	6
4	Golden Rules of Accountancy	8
5	Salient Features of GST	9
6	Full Forms	11
7	History Of B.Com	15
8	Nobel LAWREATES IN CHEMISTRY	17
9	Careers In Commerce	20
10	International Accounting Standards Committee (IASC)	23
11	Accounting Standard	25
12	सावित्रीबाई फुले	27
13	साहित्य रत्न अण्णाभाऊ साठे मराठी समाजसुधारक, लोककवी आणि लेखक	28
14	क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले...	30
15	महात्मा ज्योतीबा फुले यांचे सामाजिक कार्य...	32
16	क्रांतीजोति सावित्रीबाई फुले यांचे - जीवन व कार्य...	35
17	क्रांतीजोति सावित्रीबाई फुले यांचे - जीवन व कार्य...	38
18	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक आणि शैक्षणिक विचार...	40
19	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराचे सामाजिक विचार आणि वास्तव...	43
20	महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांचे सामाजिक कार्य...	46
21	महात्मा गांधीजीचे जीवन आणि कार्य...	48
22	शेतकरी आत्महत्या, कारणे आणि उपाय...	50
23	मधुमक्षिका पालन...	53
24	आइन्स्टाईन यांचे जीवन आणि कार्य...	57
25	लोक मान्य टिळक...	59
26	लोक मान्य टिळक यांचे जीवन व कार्ये...	62
27	पंडित जवाहरलाल नेहरू यांचे लोकशाही विषयी विचार आणि वास्तव...	64
28	आनंदमयी जीवनासाठी ...	65
29	मराठीचे भवितव्य मराठी भाषा व साहित्य...	67
30	भारतीय चलनाचा इतिहास... (रूपया) (रू.)	71
31	मी यशस्वी होणारच...	73
32	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 शिक्षण व्यवस्थेत परिवर्तनशिल सुधारणा...	77
33	निबंध... नविन शैक्षणिक धोरण -2020	82
34	रहिम...	85
35	दोहें...	87
36	पद...	89
37	भाषा के विभिन्न रूप	90
38	मिशन इंडिया.... तरूणांसाठी विकसीत भारत एक ध्येय.	93
39	हिन्दी कविता का विकास	97
40	संत मीराबाई	98

Medicinal Gems Your Kitchen

1) **Ginger :-**

   Common Name :- Ginger

   Botanical Name :- Zingiber Officianale

   Family :- Zingiberaceae

   Medical Uses :- The part of the ginger plant that is commonly used is the rhizome. Ginger has several potential **medicinal** uses.

   Ginger is often used to alleviate nausea, including motion, sickness, morning sickness during pregnancy and nausea cause due to chemotherapy. It can help with digestion by stimulating saliva flow. Bile production, and easing stomach discomfort. Ginger may help alleviate meastrual pain, muscle soreness, joint pain. Ginger may help improve blood sugar control. Ginger contains antioxidants that can help to protect the body from oxidative stress and damage caused by radical.

2) **Turmeric :-**

   Common Name :- Curcuma longa

   Botanical Name :- Zingiberaceae Martinov

   Family :- Curcuma L.

   Medical Uses :- Turmeric has medicinal properties. It is used for its anti- inflammatory, antioxidenant, antimicerbial properties. It is often used in tradinational medicine to treat various ailments such as arthritis, digestive issues, skin problems, and even as a natural pain reliever.

   The most commonly used part of the plant is rhizome.

3) **Clove :-**

   Botanical Name :- syzygium aromaticum

   Family :- My taceae.

   Genus :- syzgium.

   Medical Uses :- the dried flower buds of the clove plant are primary used as medicine for its various potential health benefits. It contains compound like eugenol, which may have antioxidant, anti inflammatory, antimicrobial properties. Clove oil has been used for toothaches, oral pain relif.

4) **Black Mustard :-**

   Botanical Name :- Rhamphospermum nigrum

   Family :- Brassicaceae

Geneous :- Brassion.

Medical Uses :- The seeds of black mustered plant are primary used, particularly in culinary application for their pungent flavor and in the production of mustered condiments.

In Auyurveda, black mustard seeds are used for various medicinal purposes. They are belived to have anti-inflammatory, medically, digestive, respiratory benefits. When used medically, black mustards can be ground into a paste, mixed with other ingredients, or consumed as a spice in cooking to promote health and well being.

5) **Black Pepper :-**

Botanical Name :- Pipper nigrum

Family :- Piperaceae

Geneous :- Piper.

Medical Uses :- The part of the black pepper plant that is used is the fruit. Black Pepper was used as a preservative due to antimicrobial properties. It helped to inhibit the growth of bacteria and fungi. Black pepper has been tranditional medicine for its digestive, anti% inflammatory ,antioxidant, and potential pain-relieving verum.

6) **Cinnamon :-**

Botanical Name :- Cinnamomum Verum

Family :- Lauraceae

Geneous :- Cinnamomum

Medical Uses :- The Part of the cinnamon tree i.e used is the inner bark. It's commonly used as a spice in both sweet and savory dishes, adding flaour and aroma cinnamon has been used in traditional medicine for its potential health benefits such as anti-inflammatory, antioxidant properties and its ability to help regulate blood sugar level. It is used in pot pourri, air freshners for its warm and comforting scent.

Shradha Sharad Shelke

B.Sc. T.Y.

Physics in Everyday Life

- **Alarm Clock :-**

Alarm clock, when an alarm clock rings, the molecules present nearby vibrate. The vibration causes the other molecules to vibrate as well.

- **Stream Iron :-**

Stream Iron uses the concept of heat in physics. We are familiar with the usage of the Steam Iron in our daily lives. Steam Iron uses a lot of physics to make it go. The foremost principle of physics used in the steam iron is "Heat".

- **Camera Lens :-**

Camera Lens for daily life. It is a wonderful creation of physics. The Phenomenon of "Selfie." has gripped people of all ages. The photo you click.

- **Cell Phones :-**

The amazing creation of physics in Daily Life. Cell Phones have become as necessary as oxygen gas in modern social life. There are hardly and people, who have not been attracted by the influence of cell phones. Whether sending urgent massage of endless gossip, cell phones are everywhere . But do you know how cell phones work? Its deals with the principle of electricity & the electroangane. He spectrum, the luminous patterns of electricity, & magnetism. This amazing creation of physics is serving us relentlessly.

- **Batteries :-**

An Incredible creation of physics another incredible creation of physics is the battery. Whether in cellphones. Cars, torches, toys, or any other device, batteries act as saviors of electricity. Battery works on the principle of capacitance. Since the late 18th centaury, capacitor have been used to store electrical energy. Benjamin Franklin First coined the term "battery" for a series of capacitors in energy store application.

- **Doppler Radar :-** To check for spelling vehicles, police often use Doppler radar Effect. The Doppler effect has been nothing more than the change in pitch of sound to the listener. This is because the frequency of sound waves changes as the sound source moves closer of farther away from the listener.

- **Walking :-**

When you get ready for your office or school, whatever the mode of transportation, you must walk a certain distance. You can walk easily just because of physics when walking in part or on a tarmac road you keep a good grip without slipping due to the roughness or resistance between

the sole of your shoe and the road surface. This resistance, This responsible for grip, is called "friction" or "traction". It is because fo this force of friction that we can easily.

- **Static Electricity :-**

When two objects that are not good conductors of electricity are rubber. Together, electrons from one objects rub-off on the other.

- **Communication :-**

Connecting the world. Our interconnected world is governed by physics in a era of Instant. Communication Information is transmitted and recived via radio waves, fiber- optic connections, & electromagnetic & quantum physic principle.

- **Energy :-**

It is a global problem to efficiently and sustainable meet our energy needs. The foundation for creating & using different types of energy is provided by physics. Physics helps us to power our homes, business & industries while reducing our environmental effect, Whether it is through nuclear power or the conversion of sunlight in to electricity through solar cells.

- **Medicine :-**

Diagnostic, Therapeutic. Imaging methods have all bee revolutionized by physics in the realm of medicine. To visualize internal structures, identify diseases, and direct medical oprations technologies like X-rays, magnetic resonance imaging (MRI) & ultrasoundlely on the laws of physics.

- **Electonics :-**

The law physic are responsible for the existence of the electrical equipment. We use on a daily basis, including smart phones, laptops, & televisions. The field of electronics has undergone a revolution as a result of the miniaturization of electronic components , the development of semiconductors, and the invention of transistors. Each passing year, physics makes it possible to build and produce gadgets that are smaller, faster, & more powerful.

- **Sport :-**

Achieving Athletic Feats. Athletes can push their physical boundaries and accomplish amazing achievements thanks to physics, Which is important in the realm of sports. Athletes can improve their performance by having a solid understanding of the laws of motion.momntum, and friction.

Tisha Lokare

B.Sc. T.Y.

Information About Book Keeping And Accountancy

- **Meaning :-** Accounting is a term used to describe a wide range of activities.
- It may be defined as the identififying measuring recording and communicating of financial information.
- The tasks of an accountant cover such divers areas as measuring economic change and conditions, reporting the results of financial transactions and establishing systems for record keeping and reporting.
- Book keeping is that branch of knowledge which tell us how to keep a record of financial transactions in a regular and systematic manner.
- The need for recording such transactions arises because it is difficult to remember the various financial payments and receipts taking place during a period of time.

  "Accounting is language of Business. It is the art of recording, classifying and summarizing in a meaningful way, transactions and events Which are of a financial character and inter-prating the results thereof."

Objectives of Accountancy :-

- The principlal objectives of accounting are:
- To provide a record of all business transactions in a systematic manner.
- To find out the results of all such transactions of a given period.
- To ascertain the amounts due to or from others.
- To know the amount of capital in the business.
- To prevent theft, fraud & error.
- To find out the financial position of the business.
- To provide information for owners, managers and other so as to assist them in making the best possible decisions.
- To provide valuable information, for legal purposes.
- To keep a check on the properties.
- To maintain a permanent record of all the transactions of a business future references.

Branches of Accounting :-

1) **Finacial Accounting :-** The Accounting systems as developed originally concerned only the financial results of operations. This is called Financial Accounting.

2) **Cast Accounting :-** Cost Accounting developed because of the limitations of financial accounting in respect of information relating to the cost of individual jobs, products etc.
   - It is that branch of accounting which deals with cost of classification, recoring allocations, summarizations and imparting of current and prospecting costs.
3) **Management Accounting :-** Management accounting developed as a third branch recently.
   - It means that such accounting as will enable management to discharge its functions properly, mainly in respect of forecasting and budgeting, control over cost and revenues and decisions, both routine and strategic.
4) **Social Accounting :-** It is concerned with the application of double entry of Book-keeping to Social –Economic analysis, with the constructions estimation and analysis of national and international income, national or international Balance sheet.

Classification of Account

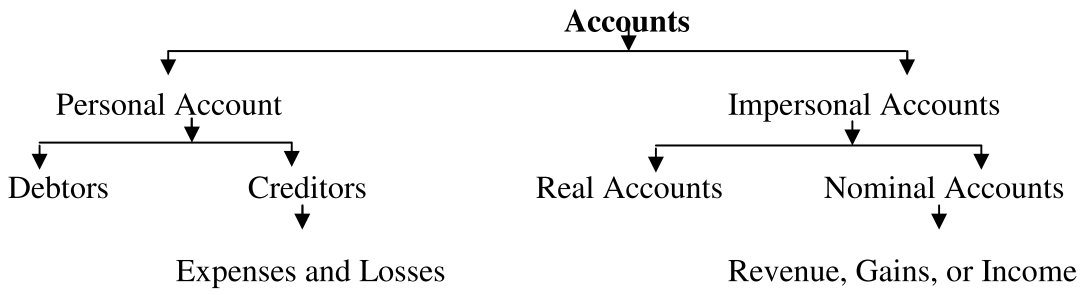

Classification of Transactions

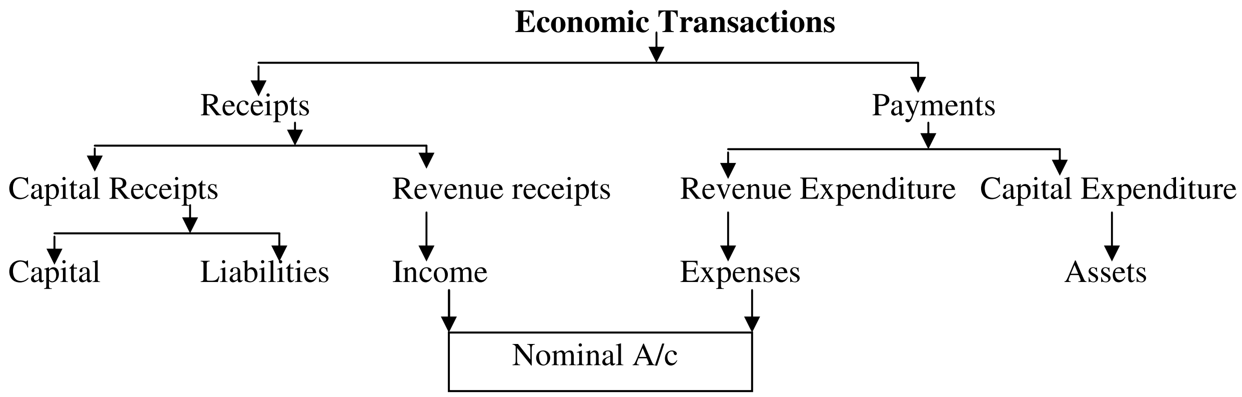

Avgune Prachi Vishwas

B.Com. F.Y.

Golden Rules of Accountancy

There are three types of Golden Rules.

1) **Personal Account :-**

   Personal Accounts related to persons, debtors, creditors and firms, personal accounts could take the form of:

a) Natural Persons, i.e. Shreya, Shruti , etc.

b) Artificial Persons, i.e. Marathwada Club, People Bank, Sachin Tendulkar Cricket Club, Global India Co. Ltd. etc.

c) Representative persons, i.e. outstanding Salary (employee), Prepaid Insurance (Insurance Company) etc.

2) **Real Account :-**

   Accounts relating to property or possessions are termed as real or property accounts. Properties have existence and they are usually tangible, hence, the name real i.e. machinery, building, land etc.

3) **Nominal Account :-**

   Accounts which relating to expenses, losses, gains, or revenue are termed as nominal accounts. These accounts have no existence exepimere in name' hence the name nominal i.e. salary, wages, rent, interests, commission received etc.

Golden Rules

Personal Account | **Real Account** | **Nominal Account**

- **Personal Rules or etc.**

  Dr. ……………….receiver,

  Cr. ………………. Giver

- **Real Account/ Property etc.**

  Dr. ………………. What's comes in,

  Cr. ………………. What goes out.

- **Nominal Account**

  Dr. ………………. Expenses & losses,

  Cr. ………………. Income & gains.

Avgune Prachi Vishwas

B.Com. F.Y.

Salient Features of GST

Goods and services Tax is a comprehensive indirect tax levied on the supply of goods and services in India.

Here are some of the salient features of GST.

a) **One Nation, One Tax :-**

GST replaced multiple indirect taxes levied by the central and state Governments such as excise duty, service tax, value added tax (VAT) and others. It brought uniformity in the tax structure across India, eliminating the cascading effect of taxes.

b) **Dual Structure: -** GST operates under a dual structure, comprising the central GST (CGST) levied by the Central Government and the State GST (SGST) levied by the State Governments. In the case of Inter State transactions, Integrated GST (IGST) is application, which is collected by the Central Government and opportioned to the respective state. Import of goods. Or services would be treated as Inter- State supplies addition to the application customs duties.

c) **Destination :-** Based tax GST is a destination based tax, levied at each stage of the supply chain, from the manufacturer to the consumer. It is applied to the value the seamless flow of credits and reducing the tax burden on the end consumer.

d) **Input Tax Credit (ITC) :-** GST allows for the utilization of input tax credit, wherein business can claim credit for the tax paid on inputs used in the production or helps avoid double taxation and reduces the overall tax liability.

e) **GST** would apply on all goods and services except Alcohol for human consumption. GST on five specified petroleum products (crude, petrol, Diesel, ATF, & Natural Gas) would by application form a date to be recommended by the GSTC. Tobacco and Tobacco products would be subject to GST.

f) **Threshold exemption :-** Small businesses with a turnover below a specified threshold. This Threshold helps in reducing the compliance burden on small –scale business.

g) **Composition Scheme :-** The composition Scheme is available for small taxpayers with a turnover below a prescribed limit.

h) **Online Compliance :-** GST introduced on online portal, the Goods and Services Tax Network (GSTN), for registration, filling of returns, payment of taxes, and other compliance – related activities.

i) **Anti- profiteering Measures :-** To ensure that the benefits of GST are passed on to the consumers, the government established the National Anti- profiteering Authority (NAA).

j) **Increased Compliances & Transparency :-** GST claims to enhance tax compliance by bringing more business into the formal economy.

k) **Sector-specific Exemptions :-** Certain sectors, such as healthcare, education, and basic necessities like food grains, are given either exempted from GST or have reduced tax rates to ensure affordability and accessibility.

l) Accounts would be settled periodically between the center and the states ensure that the credit of SGST used for payment of IGST is transferred by the Exporting state to the center. Simillarly, IGST used for payment of SGST would be transferred by the center to the Importing state.

It's important to note that the GST framework is subject to changes and amendments are passed based on the evolving needs of the economy and Governments policy decisions.

Avgune Prachi Vishwas

B.Com. F.Y.

Full Forms

1	Kyc	Know your customer
2	Otp	One time password
3	Dp	Display picture
4	ELSS	Equity Linked Saving Scheme
5	PPF	Public Provident Fund
6	EPF	Employees Provident Fund
7	VPF	Voluntary Provident Fund
8	ETF	Exchange traded Fund
9	REMF	Real Estate Mutual Fund
10	NSC	National Savings Certificate
11	SGB	Sovereign Gold Bond
12	IPO	Initial Public Offering
13	FPO	Follow on Public Offer
14	CDSL	Central Depository Services Ltd
15	BSE	Bombay Stock Exchange
16	Dmat	Dematerialization
17	Remat	Rematerialization
18	RTA	Registrar and transfer agency
19	BSDA	Basic Service Demat Account
20	AMC	Annual Maintenance Contract
21	STP	Systematic Transfer Plan
22	SIP	Systematic Invest Plan
23	EOD	End of Day
24	MIS	Margin Intraday Square
25	CNC	Carry and Cash
26	NRML	Normal Margin Orders
27	CO	Cover Order
28	BO	Bracket Order
29	AMO	After Market Order
30	IOC	Immediate or cancel order
31	GTC	Good Till cancelled order

32	POA	Pawer of attorney
33	MF	Mutual Fund
34	AMC	Asset Management Company
35	LSI	Lump sum Investment
36	SWP	Systematic Withdrawn plan
37	ECS	Electronic Clearing Service
38	IGRC	Investor Grivances Redeassal coordinate
39	ROC	Registrar of Companies
40	CIS	Common Wealth of Independent States
41	MCA	Master of Computer Application
42	CA	Charter Accountant
43	CS	Company Secretary
44	IRDAI	Insurance Regulatory & Development Authority of India
45	NPS	National Pension's Scheme
46	NBFCs	Non Banking Financial Company
47	BSE	Bombay Stock Exchange
48	PGCM	Post Graduate Certificate in Management
49	CAB	Computer Application in Business
50	BOM	Business Orgni
51	BCD	Binary Coded Decimal
52	EBCDIC	Extended Bianary Coded Decimal interchange code.
53	PPT	Power Point presentation
54	BMS	Business Mathematics in Statistics
55	AI	Artificial Intelligence.
56	LAC	Long Run Average Cost
57	SMC	Short term Marginal Cost
58	SAC	Short Term Average Cost
59	AR	Average Revenue
60	WWW	World Wild Web
61	LPG	Privatization, librazation, Globalization
62	GST	Goods & Services Tax
63	SEZ	Special Economic Zone

64	BEP	Break Even Point
65	GDP	Gross Domestic Production
66	SP	Secretarial Practice
67	OCM	Orgnization of Commerce & Management
68	NSDL	National Securities depository limited
69	CSDL	Central Securities depository limited
70	NISM	National Institute of Share Market
71	SMS	Stort Massage service
72	CPA	Certified Public Accountant
73	COGS	Cost of Goods Sales
74	CCS	Cash Compensatory Scheme
75	VAT	Value Added Tax
76	UNCTA	United Nations Conference Trade & develop
77	TDS	Tax Deduction at Source
78	TIN	Tax Information Network
79	SIT	Securities Transaction Tax
80	RTP	Reverse Tranche Position
81	Pan	Permanent Account Number
82	NAV	Net Asset Value
83	IMF	International Monitory Fund
84	GDR	Global Depository Receipt
85	FCCB	Foreign Currency Convertible Bond
86	ECB	External Commercial Borrowing
87	CPI	Consumer price Index
88	CII	Confederation of Indian Industries
89	BIS	Bureau of Indian Standard
90	FOC	Free of Cost
91	CSR	Corporate Social Responsibility
92	CPU	Cost per Unit
93	CJF	Cost and freight
94	ADR	American deposited Receipt
95	CPA	Certified Public Accountant

96	COGS	Cost of Goods Sold
97	CCS	Cash Somestaory Scheme
98	IPR	Interactual Property Right

Avgune Prachi Vishwas

B.Com. F.Y.

History Of B.Com

The Bachelor of Commerce (B.Com.) degree has a robust history, evolving to meet the changing dynamics of commerce and business education.

Originating in the late 19th century B.Com. Programs aimed to provide students with a comprehensive understanding of commerce. Economics and business practices. Initially, the curriculum focused on foundational principles such as accounting. Economics and business law.

Over the decades B.Com. Programs adapted to the shifting landscape of global commerce. The mid – 20th century saw an expansion in the curriculum to include areas like marketing. Finance and management. The advent of information technology in the late 20th century further influenced B.Com programs incorporating subjects related to business analytics and E-Commerce.

In the 21st century B.Com. Courses continue to evolve in response to technological advancements and the demands of the globalized economy.

The studies now engage with topics like digital marketing data analysis. And sustainable business practices.

The degree has become a versatile qualification, preparing graduates for diverse roles in Finance. Entrepreneurship and corporate management. The History of B.Com. reflects a commitment to equipping individuals with the skills and knowledge needed to navigate the complexities of modern commerce.

Commerce rich tapestry spans millennia. Unfolding through distinct eras. In ancient times. Barter systems were the foundation with goods exchanged directly.

The silk Rood, a historic trade network. Connected civilizations. Fostering Cultural exchange and economic interdependence.

Medieval societies witnessed the emergence of guides and markets. Facilitating trade and specialization.

The renaissance marked a shift towards financial innovation. With banking intuitions and joint stock companies shaping commerce.

The industrial Revolution in the 18th and 19th century’s revolution production. Leading to mass manufacturing and the rise of capitalism.

In the 20th century. Globalization accelerated commerce breaking down geographical barriers.

Technological advancements from the telegraph to eh internet. Transformed communication and streamlined trade process.

The latter half of the century witnessed the ascent of multinational corporations and the establishment of international trade agreements.

The 21st century brought the digital revolution. With E-Commerce reshaping consumer habits and business models.

Today Commerce is intricately woven into the fabric of our globalized world. Shaped by historical developments. Cultural Exchanges and technological breakthroughs.

It stands us a testament to human ingenuity and adaptability. Constantly evolving to meet the needs of an ever-changing global marketplace.

Rutuja Umesh Solunke

B.Com. F.Y.

Nobel LAWREATES IN CHEMISTRY

Year	Name	Achievement
2000	Alan J. Heeqer, Alan G Macdiarmid Shirakawa Hideki	Discovery of Plastics that conduct electricity.
2001	William S. Knowles, Noyori Ryji	Work on Chirally Catalyzed Hydrogenation Reaction.
2001	K. Barry Sharpless	Work on Chirally Catalyzed oxidation reaction.
2002	John B. Fenn, Tanaka Koichi, Kurt Wuthirich	Development of techniques to identify and analyze proteins and other large molecule.
2003	Pete Agre, Roderick Mackinnon	Discoveries regarding H_2O Channels andion channels in cells.
2004	Aarcon Ciechanover, Avram Hershko Irwin Rose	Discoery of ubiquitinme daited protein degradation
2005	Yves Chauin, Robert H. Grubbs, Richard R. Schorck	Development of the metathesis in organic synthesis.
2006	Roger D. Kornberg	Work Concerning the molecular basis basis of eukaryotic transcription.
2007	Gerhard Erit	Studies of Chemical Process on Solid Surfaces.
2008	Martin Chalfie, Osamu Shimoura, Roger Y. Tsin	Discovery and development of green frutescent protein, GFP.
2009	Venkatraman Ramakrishna, Thomassteitz, Ada Yonath	Studies of the structure & function of the ribosome.
2010	Richard F. Heck,	Development of techniques to

	Negishi Ei-Ichi, Suzuki Akira	synthesize complex carbon molecules.
2011	Daniel Schacht man	Discovery of quasicrystals.
2012	Brain K. Kobilka, Robet J. Lefkowitz	Studies of G-protein-co-upled recepotrs.
2013	Martin Karplus, Michel Levitt, Arieh Warshel	Development of mutiscale models for commlex chemical systems.
2014	Eric Betzig, Stefan W. Hell, Willium E. Moerner	Development of Super resolved fluorescence microscopy.
2015	Tomas Lindahl, Paul Modrich, Aziz Sancar	Mechanistic Studies of DNA repair.
2016	Jean – Pierresauvage, J. Fraserstoddart, Bernard Feringa	Design and synthesis of molecular machines.
2017	Jaques Dubochet, Joachim Frank, Richard Henderson	Development of cryo-electron microscopy high resolution of biomolecules in solution.
2018	Frances Arnold	First directed evalutation of enzymes.
2018	George P Smith	Development of phage display a method in which a bacterophage can be used to involve ne proteins.
2018	Gregory P. Winter	Work using the phage display method for the directed evolution of antibodies.
2019	John B. Gooooenough, M.Stanley Whitting, Ham, youshono Akira	Development of Lithium ion batteries.
2020	Emmanuelle Charpentrier, Jennifer Doudna.	Development of a method for genome editing.

2021	Benjamin List, Davaid W.C. Macmillan	Develoment of asymmetric organocatalsis
2022	Carhyn R. Bertozzi, Morten P Melcal, K. Barry Sharpless	
2023	Mougi Bawadndi, Louis Brus, Alexei Ekimov	Discovery and synthesis of quantam dots.

Shradha Sharad Shelke

B.Sc. T.Y.

Careers In Commerce

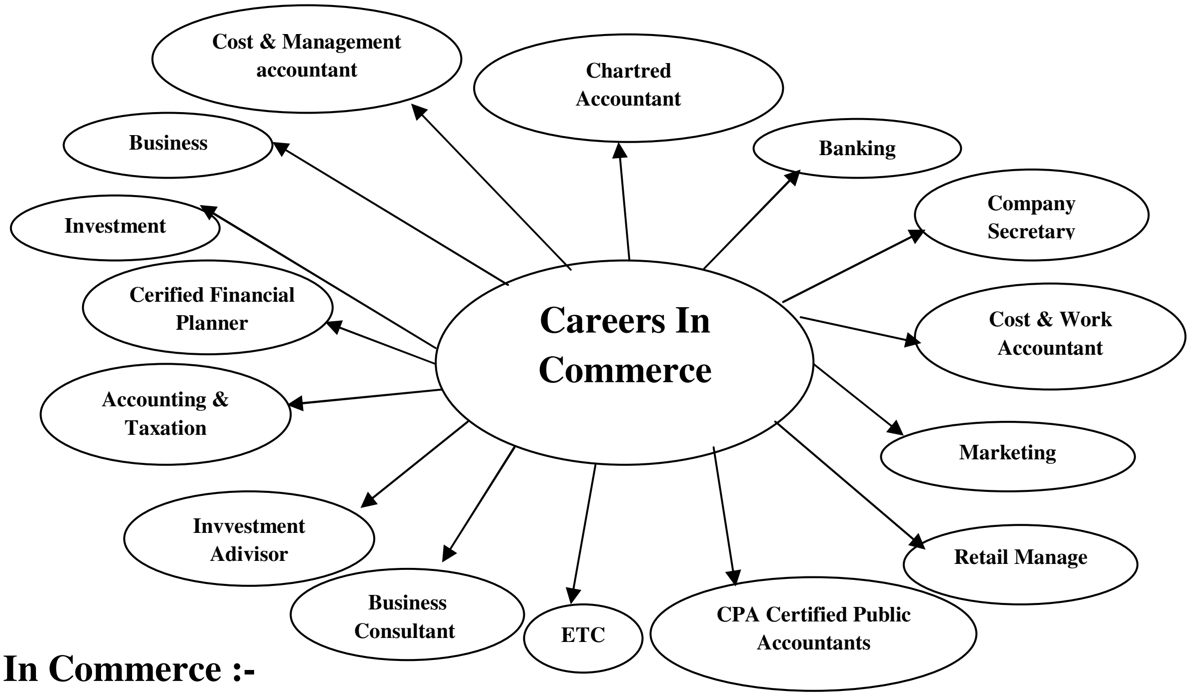

Careers In Commerce :-

Studying in Commerce can open the way to a variety of exciting Career Options & Jobs. There are Top 25 exciting Careers in Commerce.

There are amazing careers that you can explore in the vast & grow in field of commerce. And it is not a must that all the happening careers are for those who took courses after 12th commerce with math in fact, there are an equal number of opportunities that are available for those who have taken or are going to take course after 12th commerce without math.

List :-

1	Chartered Accountant (C.A.)	With Math Job appornuties & Careers
2	Investment Banker	
3	Chartered Financial Analyst (CFA)	
4	Actuary	
5	Cost Accountant	
6	Company Secretary (C.S.)	
7	Personal Financial Advisor	
8	Research Analyst	
9	Marketing	
10	Entrepreneurship	
11	Human Resource Management	
12	Certified Public Accountant	Without Math

13	Retail Management	Job opportunities & Careers
14	Cost Management Accountant (CNA)	
15	Product Management	
16	Sales Manager	
17	Hotel Management	
18	Budget Analyst	
19	Relationship Manager	
20	Auditor	
21	Stock Broker	
22	Statistician	
23	Lawyer	
24	Journalism & Mass Communication	
25	Digital Marketing	

What is Commerce :-

Commerce :-

Commerce is the exchange of goods & services on a large scale. Any transactions that uses the money to purchase goods or services is part of the commerce.

What's Commerce ?

Commerce is the exchange of goods & services between businesses. Commerce is the trade of goods, services, or other things of value between companies or organizations. In a broad sense, governments try to manage trade make their try to happier & healthier by creating Jobs & making useful goods & services.

Understanding Commerce :-

Since the beginning of trade, people have been trading goods & services, from the start of bartering to creating money to building trade routes, people have tried to trade goods & services and build distribution systems around this. Most of the time, corporations buy and sell goods and services on a large scale when they do business today. A consumer's sale or purchase of a single item is called transaction.

All the Sales of and purchases of that item in an economy are called commerce. Most trade happens between countries and anther. It's important to know that "Commerce" and "Business" are different.

- Commerce is only about how things are brought & sold. It has nothing to do with how or what a company makes.
- Distribution has many parts such as logistical, political, regulatory, legal, social & economical – Business.

Why Important :-

Commerce is important because it helps satisfy the wants & needs of people. It does this by simply making more goods available to more people, or by creating Jobs in orders for those goods to transported, advertised & sold. Through this, the nation that these people live in can enjoy a higher standard of living.

Not only Commerce student are able to coming in this field but also other facility of student like science. Art they can comes in commerce field after 12th or 10th. Only it needs clear the Basic concepts and they are easy.

Pooja Vijay Lokare

B.Com. F.Y.

International Accounting Standards Committee (IASC)

International Accounting standards are formulated and issued by the IASC Which came into existence on 29th June 1973 as a result of an agreement by the leading professional bodies of U.K., U.S.A. Australia, France, Canada etc. A revised agreement on constitution was required on 10th October 1977.

The objectives of the International Accounting standards Committee are to develop accounting standards which are to be observed in the presentation of audited financial statement. And to promote their world wide acceptable. Its other responsibility to keep member bodies informed of the latest development & standards by issuing exposure drafts from time to time.

The Institute of Chartered Accountant (ICAI) and the Institute of Cost & works Accountant of India are the member of the Intimation Accounting standard Committee. The accounting standard Board of India takes into consideration the accounting standards developed by IASC Which develops accounting standards from time to time.

List of Intimation Accounting Standards :-

IAS-1	Disclosure of Accounting Policies
IAS-2	Valuation & Presentation of Inventories in the context of Historical Cost System.
IAS-3	Consolidated Financial Statements & the Equity Method of Accounting.
IAS-4	Depreciation Accounting
IAS-5	Information to be disclosure in financial Statements
IAS-6	Accounting Response to changing Price
IAS-7	Statement of Changes in Financial Position
IAS-8	The Treatment of the Income Statement usual items
IAS-9	Accounting for Research & Development Activities
IAS-10	Contingencies & Event occurring after Balance Sheet Date
IAS-11	Accounting for construction contacts
IAS-12	Accounting for Tax & Incomes
IAS-13	Presentation of current assets & current liability
IAS-14	Reporting Financial Information with segments
IAS-15	Information Reflecting the effect of changing prices
IAS-16	Accounting for property, Plant & Equipment
IAS-17	Accounting fro Lease
IAS-18	Revenue Recognition

IAS-19	Accounting for Retirement benefits in the financial statements of Employees
IAS-20	Accounting for Govt. Grants & disclosure of Government Assistance.
IAS-21	Accounting for effective of changes in foreign Exchange Rates
IAS-22	Accounting for business combination
IAS-23	Capitalization of borrowing costs
IAS-24	Disclosure of related party transaction
IAS-25	Accounting for Investments
IAS-26	Accounting & Reporting by Retirement Benefits plane
IAS-27	Consolidated Financial Statements & Accounting for Investment in Subsidiaries
IAS-28	Accounting for Investment in Associates.
IAS-29	Financial Reporting in Hyper – inflationary Economics
IAS-30	Disclosures in the Financial Statement of Banks & Similar Financial Institutes.
IAS-31	Financial Reporting of Interests in Joint Venture
IAS-32	Financial Instrument :- Disclosure & presentation
IAS-33	Faming per Share
IAS-34	Interim Financial Reporting
IAS-35	Discounting Options
IAS-36	Imperilments of Assets
IAS-37	Provisions Contingent Liabilities & Contingent Assets
IAS-38	Intangible Assets
IAS-39	Financial Instrument :- Recognition & Neccesariment
IAS-40	Investment Property
IAS-41	Agriculture.

Pooja Vijay Lokare

B.Com. F.Y.

Accounting Standard :- An accounting standard is a common set of principles, Standards & procedures that define the basis of financial accounting policies & practices. In the united states, the generally Accepted Accounting Principles form the set of accounting standraswidely accepted for prepairing financial statements.

List of ICAI's Mandatory Accounting Standard (As1-29) :-

1	AS-1	Disclosure of Accounting Policies
2	AS-2	Valuation of Inventories (Amended)
3	AS-3	Cash Flow Statement
4	AS-4	Contingencies & Events occurring after the Balance sheet date (Amended)
5	AS-5	Net Profit or loss for the period, prior policies
6	AS-6	Depreciation Accounting (Withdrawn)
7	AS-7	Construction Contracts (Revised 2002)
8	AS-8	Accounting for Research & Development (Withdrawn for AS26)
9	AS-9	Revenue Recognition
10	AS-10	Accounting for fixed assets (Amended)
11	AS-11	The Effects of Changes in foreign Exchange Rates (revised 2003)
12	AS-12	Accounting for Govt. Grants
13	AS-13	Accounting for Investments (Amended)
14	AS-14	Accounting for Amalgamations (Amended)
15	AS-15	Employee Benefits (Revised 2005)
16	AS-16	Borrowing Costs
17	AS-17	Segment Reporting
18	AS-18	Related party Disclosure
19	AS-19	Lease
20	AS-20	Earnings Per Share
21	AS-21	Consolidated Financial Statements (Amended)
22	AS-22	Accounting for Taxes on Income
23	AS-23	Accounting for Investment in Associates in consolidated financial statements
24	AS-24	Discontinuing operations
25	AS-25	Interim Financial Reporting

26	AS-26	Intangible Assets
27	AS-27	Financial Reporting of Invests in Joint Ventures
28	AS-28	Impairment of Assets
29	AS-29	Provisions, Contingent liabilities & Contingent Assets (Amended)
30	AS-30	Financial Instruments :- Presentation
31	AS-31	Financial Instrument, Disclosures & Limited Revision to accounting standers

Pooja Vijay Lokare

B.Com. F.Y.

सावित्रीबाई फुले

महाराष्ट्राच्या सामाजिक सुधारणा चळवळीतील एक महत्वाची व्यक्ती म्हणुन सवित्रीबाई फुले ओळखल्या जातात. जात आणि लिंगावर आधारित भेदभाव आणि अन्यायकारक वागणूक नाहीशी करण्यासाठी त्यांनी काम केले. फुले यांनी विधवांचे होणारे केशवपण थांबविण्यासाठी पुण्यात न्हाव्यांचा संप घडवुन आणला होता. त्या एक लेखिका देखील होत्या. त्यांनी मराठी भाषेत विपुल लेखन केले आहे. इ.स. 1897 मध्ये प्लेगची साथ आल्यावर त्यांनी लागण झालेल्या लोकांसाठी काम केले. या प्रक्रियेत सावित्रीबाई फुले यांना देखील प्लेगची लागण झाली. 10 मार्च 1897 रोजी त्यांचा मृत्यू झाला.

3 जानेवारी हा सावित्रीबाईचा जन्मदिवस संपूर्ण महाराष्ट्रात बालिका दिन व महिला मुक्ती दिन म्हणून साजरा केला जातो. 10 मार्च 1998 रोजी भारत सरकारने सावित्रीबाई फुले यांच्या सन्मानार्थ टपाल तिकीट प्रसिद्ध केले. 2015 मध्ये पुणे विद्यापिठाचे नामकरण सावित्रीबाई फुले विद्यापिठ असे करण्यात आले. 3 जानेवारी 2017 रोजी सावित्रीबाई फुले यांच्या 186 व्या जन्मदिनानिमीत्त गुगल डूडल प्रसिद्ध करून गूगलने त्यांना अभिवादन केले. सावित्रीबाईंच्या आईचे नांव लक्ष्मीबाई तर गावचे पाटील असणाऱ्या वडिलांचे नांव खंडोजी नेवसे पाटील होते. इ.स. 1840 साली जोतीराव फुले यांचेशी सावित्रीबाईंचा विवाह झाला. लग्नाच्या वेळी सावित्रीबाईंचे वय 9 तर जोतीरावांचे वय 13 वर्षे इतके होते. सावित्रीबाईंचे सासरे गोंविदराव फुले हे मुळचे कटगुणचे गोरे, परंतु पेशव्यांनी त्यांना पुण्यातील फुलबागेची जमिन बक्षिस दिली. म्हणुन ते पुण्याला येऊन राहिले. व फुलांच्या व्यवसायावरून त्यांना फुले हे आडनांव मिळाले.

सावित्रीबाईचे पती जोतीराव यंना लहाणपण पासुनच मातृप्रेम लाभले नाही. त्यांची मावस आत्या सगुणाऊ यांनीच त्यांचा सांभाळ केला होता. सावित्रीबाईंना ख्रिश्चन मिशन यांनी लग्नापूर्वी दिलेले एक पुस्तक घेऊन त्या सासरी घेऊन आल्या होत्या. त्यावरून जोतीरावांनाही एक नवा मार्ग सापडला. त्यांनी स्वतः शिकून सावित्रीबाईंना शिकवले. सगुणाऊ तर सोबत होतीच दोघींनाही रितरसर शिक्षण घेतले. इ.स. 1 मे 1847 रोजी सावित्रीबाईंनी सगुणाऊला मागासांच्या वस्तीत एक शाळा काढून दिली. ही त्यांची पहिली शाळा सगुणाऊना त्या शाळेत बोलतीच्यात आले. सगुणाऊ तेथे आनंदाने व उत्साहाने शिकवु लागल्या. हि शाळा काही कारणास्तव मध्येच बंद पडली. 1 जानेवारी इ.स. 1848 रोजी पुण्यातील बुधवार पेठेतील भिडेवाड्यात जोतीराव आणि सावित्रीबाईंनी मुलींची शाळा काढली. समाजाच्या विरोधाला न जुमानता शिक्षण घेऊन, शिक्षक व मुख्याध्यापक बनून शिक्षण दिले. केवळ चार वर्षात 18 शाळा उघडल्या आणि चालवल्या.

अशाप्रकारे समाजहितांसाठी मुलींच्या शिक्षणासाठी सावित्रीबाईंचे योगदान अतिशय मोलाचे व महत्वाचे आहे असे म्हणता येईल.

चोपडे आदिका बळीराम

बी.ए. प्रथम वर्ष,

साहित्य रत्न अण्णाभाऊ साठे
मराठी समाजसुधारक, लोककवी आणि लेखक

तुकाराम भाऊराव साठे (1 ऑगस्ट, 1920- 18 जुलै 1969) हे अण्णाभाऊ साठे म्हणुन ओळखले जाणारे एक मराठी समाजसुधारक, लोक, कवि आणि लेखक होते. अण्णाभाऊ साठे यांचे लेखन सामाजिक आणि राजकीयदृष्या कृतिशिलतेवर आधारलेले होते. साठे हे मार्क्सवादी आंबेडकरवादी प्रवृत्तीचे होते. सुरूवातीला. त्यांच्यावर साम्यवादी विचारसरणीचा प्रभाव होता. दलित साहित्याचे संस्थापक म्हणुन त्यांना श्रेय दिले जाते. संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीत देखील त्यांनी महत्वपूर्ण भूमिका बजावली होती.

अण्णाभाऊ साठे यांचे साहित्य हे परिवर्तनाला दिशा व चालना देणारे ठरले आहे. महाराष्ट्राच्या एकूणच जडणघडणीत आणि परिवर्तनात त्यांच्या साहित्याचे योगदान हे महत्वपूर्ण मानले जाते. आजही मोठ्या संख्येने विद्यार्थी व अभ्यासक हे त्यांच्या साहित्याचा संशोधनात्मक अभ्यास करताना दिसतात. संयुक्त महाराष्ट्र चळवळ लोकमानसात रूजविण्याचे काम शाहीर अण्णाभाऊ साठे, शाहीर अमर शेख आणि शाहीर द.न. गव्हाणकर यांनी केले. मुंबई मराठवाडा, विदर्भ, कोकण पश्चिम महाराष्ट्र तसेच सिमाभागातील अनेक ठिकाणी शाहिरांनी आपल्या लालबावटा कलापथकाचे कार्यक्रम सादर केले.

अण्णाभाऊ साठेंचा जन्म 1 ऑगस्ट 1920 रोजी सांगली जिल्ह्यातील वाळवा तालुक्यातील वाटेगाव या गावी झाला. त्यांच्या वडिलांचे नांव भाऊराव साठे व आईचे नांव वालूबाई साठे होते. साठे हे शाळेत शिकलेले नाहीत. केवळ दिड दिवस ते शाळेत गेले नंतर तेथील संवर्णाद्वारे होणाऱ्या भेदभावामुळे त्यांनी शाळा सोडून दिली. त्यांनी दोन लग्न केलीत. त्यांची पहिली पत्नी कोंडाबाई साठे तर दुसरी पत्नी जयवंती साठे ह्या होत्या. त्यांना एकूण तीन अपत्ये होती. शांता आणि शंकुतला अशी त्यांची नांवे आहेत.

भारतीय स्वातंत्र्यानंतर उच्चवर्णीयांचे भारतावरील शासन त्यांना मान्य नव्हते. म्हणुन त्यांनी 16 ऑगस्ट 1947 रोजी मुंबई येथे विस हजार लोकांचा म्हणजे, ये आझादी झुठी है, दश की जानता भूखी है..इंडियन पिप्लस थिएटर असोशियएनमध्येही ते एक पक्षाची महत्वपूर्ण व्यक्तीमत्व होते. जी भारतीय कम्युनिस्ट पक्षाची एक सांस्कृतिक शाखा होतीा.

अण्णाभाऊ साठे यांनी मराठी भाषेत 35 कांदबऱ्या लिहिल्या. त्यामध्ये फकीरा (1959) समाविष्ट आहे. जिल्हा इ.स.1961 मध्ये राज्य सरकारच्या उत्कृष्ट कादंबरीचा पुरस्कार मिळाला आहे. साठेंचा लघू कथांचा संग्रह 15 आहे. ज्यामध्ये मोठ्या संख्येने बऱ्यांच भाषांमध्ये भाषांतरीत केल्या गेल्या आहेत. कांदबरी आणि लघुकथा यांच्या व्यतिरिक्त सठ यांनी नाटक, रशियातील भ्रमंती, 12 पटकथा आणि मराठी पोवाडा शैलीतील 10 गाणी लिहली. तसेच कांदबरीवर आधारित अनेक चित्रपट देखील आपणास पाहावयास मिळतात.

अण्णाभाऊ साठे यांच्याबद्दल लिहण्यास खूप काही आहे. परंतु थोडक्यात आणि महत्वपूर्ण अशी माहिती या लेखाद्वारे लिहण्याचा प्रयत्न केला आहे.

लोंढे राम विश्वनाथ
बी.ए. प्रथम वर्ष,

क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले...

3 जानेवारी सुर्योदय झाला. तेंव्हा सावित्रीबाई फुले यांचा जन्म झाला. हे म्हणजे स्त्रियांसाठी व मुलींसाठी देवाने दिलेले खुप मोठ वरदानच होय. पहिल्या काळात मुलींना जास्त दिवस अविवाहीत ठेवत नव्हते. मुलगी नऊ वर्षाची झाली की, लगेच तिचा विवाह केला जात होता. हीच प्रथा होती. त्याप्रमाणे सावित्रीचाही विवाह झाला. अगदी 9 वर्षाचीच असताना. महात्मा ज्योतीबा फुले यांच्यासोबत एके दिवशी त्या बाजारात गेल्या तेंव्हा असचं त्यांना ख्रिश्चन धर्मगुरू भेटले. त्यांनी त्यांच्या हातात त्यांच्या धर्मांचे पुस्तक सावित्रीच्या हाती ठेवले. तेंव्हा माणले जात होते. की, मुलगी शिकली किंवा तिने हातात पुस्तक घेतले. तर ती विधवा होईल किंवा तिने 100 ब्राह्मणांना मारले. हे पाप तिला लागेल. ती ज्योतीबा कडे गेली तेंव्हा ती अशिक्षीत होती. सावित्रीला पुस्तक वाचायचे होते. त्यांची ती जिज्ञासा पाहुन तिने ठरवले. मी शिकणार व मला शिकायचे आहे. तेंव्हा तिला शिकवायचे ज्योतीबाने ठरवले. तिचे गुरू म्हणजेच ज्योतीबा. सावित्रीने समाजाचे दलित विचार बदलण्याचा प्रयत्न केला. म्हणजेच स्त्री शिकणार, जर स्त्री सुशिक्षीत असेल तर तिचं पूर्ण कुटूंब सुशिक्षीत असेल. ती तिच्या मुलांना बाळांना शिक्षीत करू शकेल. त्यांनी नंतर मुलींना शिकायला सुरूवात केली. अत्यंत मोठ मोठ्या अडचणींना सामोरे जाऊन त्यांनी शेवटी मुलगी ही शिकू शकते. सुशिक्षीत असू शकते. हा हक्क मिळऊन दिला.

क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले या अत्यंत चुनचूणित व हुशार होत्या. एक महान स्त्री होत्या. म्हणुन आज तिची पुजा केली केली जाते.

तिला भारतातील पहिली शिक्षीका म्हणुन ओळखले जाते.

त्यांच्यासाठी चार ओळी,...

जिच्यामुळे शिकली,
दीन दुबळ्यांची मुले
ती ज्ञानदाती, ती ज्ञानज्योती
सावित्रीबाई फुले!
होता. स्वातंत्र्या पूर्वीचा तो काळ!!

महिलांना नव्हता. शिक्षणाचा अधिकार!!

त्यांच्यासाठी तिने केले ज्ञान द्वार खुले!!

ती ज्ञानदाती, ती ज्ञानज्योती.

सावित्रीबाई फुले!!

अभिमानी भारतासाठी क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांचे खुप मोठे योगदान आहे. व त्या कायम सर्वांसाठी आम्हांसाठी प्रेरणादायी व स्मरणीय राहतील.

अवगुणे प्राची विश्वास
बी.कॉम. प्रथम वर्ष,

महात्मा ज्योतीबा फुले यांचे सामाजिक कार्य...

महात्मा जोतिबा फुले यांची प्राथमिक माहिती :- महात्मा जोतिबा फुले यांचा जन्म 11 एप्रिल 1827 रोजी पुणे येथे झाला.

जोतिबांच्या वडिलांचे नांव गोंविदराव आणि आईचे नांव चिमणाबाई होते. जोतिबांचे आजोबा शेरीबा गोऱ्हे माधवराव पेशव्यांच्या दरबारात सजावटीचे कामकाज करत असत. यावर पेशव्यांनी त्यांना 35 एकर जमिन फुलांच्या व्यवसायासाठी दिली होती. यानंतर फुलांच्या व्यवसायामुळे गोऱ्हे यांना फुले म्हणुन ओळखले जाऊ लागले. आजोबांच्या मृत्युनंतर जोतिबांचे काका राणोजींनी सदरील 35 एकर जमिन हडप केली. यामुळे जोतिबांचे वडिल गोंविदराव भाजीपाल्याचा व्यवसाय करू लागले. त्यांचे मुळ कटगुण तालुका खटाव जिल्हा सातारा हे होते.

महात्मा जोतिबा फुलेचे शैक्षणिक कार्य :-

1) अहमदनगर मिशनरी स्कुल व या स्कुलच्या प्रा.मिस फरारकडून प्रेरणा होऊन 3 ऑगस्ट 1948 रोजी जोतिबांनी पुण्यातील बुधवार पेठेत तात्यासाहेब भिडेंच्या वाड्यात भारतातील पहिली मुलींची शाळा सुरू केली. पहिल्या दिवशी या शाळेत 8 मुली उपस्थित होत्या. महात्मा जोतिबांनी सावित्रीबाई सासर करून भारतातील पहिली स्त्री शिक्षीका व पहिली प्रशिक्षीत मुख्यापिका बनविले. शुद्रांसाठी शिक्षणाच्या कार्यामुळे झालेला विरोध बघून जोतिबांना त्यांच्या पत्नीसोबत गृहत्याग करावा लागला. यानंतर त्यांनी पुण्यातील गंजपेठ येथील उस्मान शेख यांच्या वाड्यात मुक्काम केला.
2) 1850-03-जुलै रोजी चिपळूणकरांच्या वाड्यात मुलींची दुसरी शाळा, तर 17 सप्टेंबर 1851 रोजी रास्ता पेठेत तिसरी शाळा वेताळपेठेत भिडे यांच्या वाड्यात मुलीची आजून एक शाळा सुरू केली. 1852 साली नेटिव्ह फिमेल स्कुल सभा पुणा लायब्ररीची स्थापना केली.
3) 19 मे 1852 रोजी महात्मा फुलेंनी वेताळ पेठेत अस्पृश्यांसाठी भारतातील पहिली शाळा सुरू करून धुराजी चांभार व गणू शिवाजी मांग हे दलित शिक्षक अध्यापनासाठी नेमले. यावेळी त्यांचे सहकारी सदाशिव गोवंडे, सखाराम परांजपे, विठ्ठल वाळवेकर, वामन प्रभाकर भावे, विनायक भांडारकर यांनी त्यांना मोलाची मदत केली.
4) शैक्षणिक क्षेत्रातील महत्वपूर्ण कार्याबद्दल पुणे महाविद्यालयाचे (सध्याचे डेक्कन कॉलेज) प्रा.मेजर थॉमस कँडी यांच्या अध्यक्षतेखाली पुण्याच्या विश्रामबाग वाड्यात सरकारी विद्या खात्याकडून जोतिबाचा सत्कार करण्यात आला होता.

5) महात्मा जोतिबा फुले यांनी आपल्या काही मित्रांना सोबत घेऊन सप्टेंबर 1853 मध्ये महार, मांग, आदी लोकांना शिकवण्यासाठी मंडळी नामक संस्था स्थापन केली. तर 1955 मध्ये प्रौढांसाठी देशातील पहिली **रात्र शाळा** त्यांनी स्थापन केली.
6) 1882 साली भारतातील शिक्षण विषयक स्थापन करण्यात आलेल्या हंटर कमिशन समोर फुलेंनी साक्ष देऊन 12 वर्षाखालील मुलांमुलींना प्राथमिक शिक्षण मोफत व सक्तीचे करावे. शिक्षक प्रशिक्षीत असावे. शिक्षक बहूजनालाही असावे. जीवनोपयोगी व्यवहारी शिक्षण द्यावे. आदिवासी जाती जमातींना शिक्षणात प्राधान्य, शेतीचे व तांत्रिक शिक्षण द्यावे. वसुल केलेल्या शेतीसाऱ्यांची रक्कम ही शेतकऱ्यांच्या शिक्षणावर खर्च करावी. महाविद्यालयीन शिक्षण जीवनातील गरजा भागविणारे असावे अशा महत्वपूर्ण मागण्या केल्या.

प्राथमिक शिक्षण मोफत, सार्वजनिक व सक्तीचे केले जावे अशी मागणी करणारे महात्मा जोतिबा फुले हे आशिया खंडातील पहिले शिक्षण तज्ञ होते.

महात्मा जोतिबा फुले यांच्या सामाजिक सुधारणा :-

1) 1815 साली फुलेंनी वयाच्या 28 व्या वर्षी पुण्यात **तृतिय रत्न** पहिले नाटक लिहीले. हे जोतिबांचे पहिले पुस्तक व मराठीतील पहिले सामाजिक नाटक म्हणुन ओळखले जाते.
2) 28 जानेवारी 1863 रोजी पुणे येथील आपल्या राहत्या घरी भारतातल्या पहिल्या बालहत्या प्रतिबंध गृहाची स्थापना केली. यानंतर पंढरपूरातही अशा गृहाची स्थापना केली. पुणे येथील बालहत्या प्रतिबंधगृहात काशीबाई नातू महिलेने एका मुलाला जन्म दिला. पुढे 1873 मध्ये याच मुलास फुले दामत्याने दत्तक घेऊन त्याचे नांव यशवंत ठेवले. हाच यशवंत नंतर डॉक्टर झाला.
3) 1877 साली पुण्यातील धनकवडी येथे, दुष्काळपिडीत विद्यार्थ्यांसाठी कॅम्प उभारला तसेच व्हिक्टोरीया अनाथ आश्रमाची स्थापना केली.
4) विधवा स्त्रियांच्या केशवपनाची प्रथा बंद पाडण्यासाठी तळेगाव ढमढेरे व ओतूर येथे न्हाव्याच्या एक दिवसीय संप घडवुन आणला.
5) 8 मार्च 1864 रोजी गोखलेच्या बागेत विधवा पुनर्विवाह घडवुन आणला.

महात्मा जोतिबा फुलेंचे साहित्य :-

महात्मा फुले यांनी लिहिलेल्या सार्वजनिक सत्यधर्म हा सत्यशोधक समाजाचा प्रमाण ग्रंथ मानला जातो. या समाजाचे मुखपत्र म्हणुन दीनबंधू हे साप्ताहिक चालविले जात असे, तुकारामाच्या गुलामगिरी, ग्रंथ अमेरिकेतील कृष्णवर्णीयांना त्यांनी समर्पित केला. अस्पृश्यांची कैफियत हा महात्मा फुलेच्या अप्रकाशित ग्रंथ आहे. सार्वजनिक सत्यधर्म हा त्यांचा ग्रंथ त्यांच्या मृत्यूनंतर इ.स. 1891 मध्ये प्रकाशित झाला.

विधेविना माती गेली।

मतीविना निती गेली।

नीतीविना गेली।

गतीविना वित्त गेली।

वित्तविना शूद्र खचले।

इतके अनर्थ एका अविशेने केले।

- महात्मा जोतिबा फुले.

आशिष बाबासाहेब सिरसट

बी.ए. द्वितीय वर्ष,

क्रांतीजोति सावित्रीबाई फुले यांचे - जीवन व कार्य...

आपण लहाणपणापासुन सावित्रीबाई फुले यांच्याविषयी भाषणे केली, निबंध लिहिले, **क्रांतीज्योती** ही उपाधी त्यांना का मिळाली हे कळेल. त्यांनी समाजात क्रांती (बद्दल) घडवुन आणण्याचे काम ध्येयनिशी पूर्ण केले. हे आपल्याला माहितच आहे. पण त्यांनी स्त्रियांसाठी ज्ञान ज्योत पेटवली. त्यामुळे आज प्रत्येक क्षेत्रात महिला कार्यरत आहेत. आज त्यांच्या जन्मदिनानिमीत्त स्मृतिवचारांना अभिवादन करून,

सावित्रीबाई फुले यांचे विचार समस्त महिला वर्गापर्यंत पोहोचवण्याचा मी छोटासा प्रयत्न करीत आहे. बुरसटलेल्या कल्पना, अज्ञान आणि अनिष्ठ विचारांची समाजव्यवस्था अशा अंधाऱ्या कालखंडात सावित्रीबाईंचा जन्म 3 जानेवारी 1831 साली सातारा जिल्ह्यातील नायगाय येथे झाला. त्यांच्या आईचे नाव लक्ष्मीबाई होते. तर वडिलांचे नांवे दांडोजी नेवसे पाटील असे होते. त्याकाळी आपला समाज अंधाऱ्या युगात वावरत होता. लोक ज्ञानापासून वंचित होते. जर स्त्रियांना कोणतेच अधिकार नव्हते. स्त्रियांची अवस्था खूपच दयनीय, फक्त चूल आणि मूल सांभाळणे.

अशा या अंधारमय कालखंडात एखाद्या साध्वीने जन्म घ्यावा आणि आपल्या कार्याने समाजाला प्रकाशाकडे घेऊन जावे. अशा त्या काळातील स्त्रियांना वाटत होते. स्त्रियांच्या दु:खाला वाचा फोडण्यासाठी क्रांतीज्योतीचा जन्म झाला.

खंडाळा तालुक्यातील नायगाव या छोट्याशा खेडेगावात एक बालिका जन्माला आली. खंडोजी नेवसे पाटील यांनी आपल्या मुलीचे नांव सावित्री असे ठेवले. या गावात मोजकीच घरे आणि लोक नावानिशी एकमेकांना ओळखत. कठीण प्रसंगी एकमेकांच्या मदतीला धावून जात असत. नेवसे पाटील हे एक गावातील प्रतिष्ठीत गृहस्थ होते. गावचे पाटील म्हणुन लोक त्यांच्याकडे आदराने पाहत असत. तर सावित्रीबाई पाटलांच्या कन्या म्हणुन लोकांना त्यांचे विशेष कौतूक होते. अशा वातावरणात सावित्रीबाई लहानाच्या मोठ्या होत होत्या. सावित्रीबाई चार वर्षाच्या झाल्या. त्यांना आता समज येऊ लागली. वय जरी लहान असले तरी त्या चौकस बुद्धीच्या होत्या. एखादी नविन गोष्ट पाहिली की, त्याबद्दल आपल्या आईला अनेक प्रश्न विचारून भंडाऊन सोडत.

मुलगी दिवसामाजी मोठी असताना वडिलांनी वरसंशोधनाचे काम सुरू केले. अखेर त्यांना पुण्यात राहणारे फुले कुटूंबीय की जे आपले नाव आदब राखुन असणारे पाहण्यात आले. ते फुलांचा व्यापार करायचे म्हणुन लोक त्यांना फुले या नावाने ओळखू लागले. अखेर सावित्रीबाई यांचा जोतिबा यांचाशी विवाह निश्चित झाला. त्यावेळी सावित्रीबाईंचे वय अवघे 5 वर्षे होते. तर जोतिबांचे 9 वर्षे होते.

सावित्रीबाई व जोतिबा फुले यांचा विवाह पार पडला. ते साल होतं 1840. आता सावित्रीबाई जोतिबांच्या सौभाग्यवती बून सासरी आल्या. पण हे घर त्यांना वेगळे वाटले नाही की, आपण परक्यांना घरी

आलोत असेही त्यांना वाटले नाही. सासरचे घर आलो आलो असेही वाटले नाही. सासरचे घर म्हणजे आपल्या आई-वडिलांचे जणू दुसरे घर अशीच तयांच्या मनाची भावना झाली. त्या आपल्या पतींना शेटजी य नावांने संबोधायच्या.

जोतिबांना शिक्षणांची खूप आवड होती. जोतिबा वाचन करीत असताना सावित्रीबाई ऐक असत. ते सावित्रीबाईंना कर्तृत्ववान माणसांची चरित्र वाचून दाखवत. शिवाजी महाराज, वॉशिंग्टन यांचे फोटो दाखवुन त्यांना त्यांच्या कार्याची माहिती सांगत म्हणुनच जोतिबा फुले हे पुढे जाऊन महान विचारवंत, कार्यकर्ते, समाज सुधारक, लेखक, संपादक, क्रांतीकारक झाले. म्हणुन त्यांना महात्मा अशी उपाधी मिळाली.

आता सावित्रीबाई सुद्धा शिकू लागल्या, लिहू लागल्या. स्त्री हा घराचा पाया आहे, तिचे शिक्षण झाले. तरी सारे घर सुधारते. हे जोतिबांचे विचार. आपल्या पतीच्या आचार विचारांनी सावित्रीबाई पुरत्या भाराऊन गेल्या. पतीच्या वाटचालीत मनापासुन साथ देऊ लागल्या.

दोघांचेही एकच ध्येय होते आणि ते म्हणजे माणसां-माणसांतील भेदभाव दूर करून सर्वांना शिक्षण देणे, जोतिबांनी तर जणू तशी प्रतिज्ञाच केली.

काही लोकांनी स्वार्थासाठी अनिष्ट रूढी, कल्पना, चालीरिती समाजात पसरवल्या. ह्या खुळखट कल्पना प्रगतीला अडथळा आणतात. माणसा-माणसांत भेदभावाची भावना निर्माण करतात, अशा कल्पना मोडून काढायला हव्यात. यासाठी जोतिबा व सावित्रीबाईंनी 1 जानेवारी 1848 रोजी पुण्यात बुधवार पेठेतील भिडे वाड्यात मुलींसाठी भारतातील पहिली शाळा सुरू केली. तर त्या भारतातील पहिल्या महिला शिक्षीका बनल्या. सुरूवातीला सावित्रीबाईंच्या शाळेत सहा मुली होत्या. 1848 त्यानंतर 40-45 अशी पटसंख्या वाढीस लागली. लोकांना विरोध असुन त्यांनी महिलांच्या शिक्षणाचा वसा हाती घेतला. अंगावर चिखलाचे गोळे फेकले. तरी त्यांनी कधी हार मानली नाही. कितीही कष्ट पडले, अपमान झाला तरी चालेल पण स्त्रियांना, मुलींना शिकवण्याचं काम देव आज्ञेनेचे पूर्ण केले. त्यांनी कनिष्ठ वर्गातील स्त्रियांना देखील शिक्षणाचे धडे दिले.

स्त्रि शिक्षणाबरोबरच अन्य क्षेत्रातील काम करणे गरजेचे आहे असे त्यांना वाटू लागले. स्त्रियांना त्या आत्मविश्वास देऊ लागल्या. बालविवाह झालेल्या मुली, तरूण वयातच विधवा होत असतात. तर ब्राह्मण समाजात विधवा पुनर्विवाहास अजिबात मान्यता नव्हती. त्यामुळे अशा स्त्रियांना पतीच्या मृत्यूनंतर सती जावे लागे. म्हणुन सावित्रीबाईंनी सतीबंदी, बालहत्या प्रतिबंधगृह सुरू केले. फुले यांनी सुरू केलेल्या बालहत्या प्रतिबंध गृहातील विधवा स्त्रियांची मुले व मुली त्यांचा त्या आपल्या मुलाप्रमाणे सांभाळ करत. अशाच एका विधवा स्त्रिचे मुल जोतिबा व सावित्रीबाईंनी दत्तक घेतले व त्यांचा त्या आपल्या मुलाप्रमाणे सांभाळ करून आपले नाव दिले. हे मुल मोठे होऊन यशवंत फुले या नावाने ओळखू लागले.

नाभिक समाजातील लोकांचे प्रबोधन केले व केशवपन पद्धती बंद केली. पुनर्विवाहाच्या कायद्यासाठी त्यांनी प्रयत्न केले. 24 सप्टेंबर 1873 मध्ये सत्यशोधक समाजाची त्यांनी स्थापना केली. जाचक, रूढी, परंपरा, चालीरितींचा त्याग करून माणसांनी माणसासारखे राहावे, वागावे, माणुसकीचा धर्म पाळावा. अशी त्यांनी समाजाला शिकवण दिली. सावित्रीबाई आपल्या पतीच्या मानवतेच्या कामात कुठेही मागे राहिल्या नाहीत. त्यांनी आपल्या पतीला मोलाची साथ दिली. म्हणुनच मानवतेचे पुजारी जोतिबा महात्मा म्हणुन ओळखू लागले.

दोघां पती-पत्नीने खुप कष्ट करून, परिश्रम घेऊन जगाला माणुसकीच्या धर्माची शिकवण दिली. हे आचरण समाज जागृतीचे महान कार्य ठरले. सावित्रीबाईंनी आपल्या विचारांचा प्रसार साहित्यातूनही केला. काव्यफुले, व बावनकशी सुबोध रत्नाकर हे काव्यसंग्रह लिहून समाजाला प्रबोधन केले.

1896 मध्ये पडलेल्या दुष्काळात पोटासाठी शरीरविक्री करणाऱ्या स्त्रियांना दुष्ट लोकांच्या तावडीतून सोडवून सत्यशोधक कुटूंबात आश्रय दिला. त्यांच्या कार्याला हातभार लावणाऱ्या अनेक स्त्रिया जन्माला आल्या.

1896-1897 मध्ये पुण्यात प्लेग साथ पसरली. हा भयानक रोग पसरून लागला. तेंव्हा दवाखान्यात रूग्णांची सेवा केली. ही रूग्णसेवा करताना सावित्रीबाईंना देखील प्लेगची लागण झाली. अखेर 10 मार्च 1897 मध्ये सावित्रीबाईंचे निधन झाले.

शेवटच्या श्वासापर्यंत सावित्रीबाईंनी समाजाची सेवा केली. म्हणुन त्या क्रांतीज्योती एक महान साध्वी म्हणुन नावारूपाला आल्या. समाजसेवेची अखंड तेवत ठेवणारी ज्योत त्यांच्या स्मृतीला शतशः प्रणाम!

आज 3 जानेवारी त्यांच्या या जन्मदिनी महिला मुक्तीदिन व बालिकादिन म्हणुन आपण साजरा करतो. आज दिनाचे औचित्य साधुन क्रांतीज्योती सावित्रीबाईंच्या विचारांचा व कार्याचा प्रसार व्हावा. ही सावित्रीची लेक मोजक्या शब्दांत त्यांचे कार्य सर्व स्त्रीशक्तीला समर्पित करते.

ज्ञानेश्वरी राजेंद्र कापसे
बी.ए. द्वितीय वर्ष,

क्रांतीजोति सावित्रीबाई फुले यांचे - जीवन व कार्य...

सावित्रीबाई जोतिराव फुले (3 जानेवारी इ.स. 1831, मृत्यू 20 मार्च इ.स. 1897) या एक भारतीय समाजसुधारक , शिक्षणतज्ञ आणि कवयित्री होत्या. भारतातील पहिल्या महिला शिक्षीका म्हणुन त्यांना ओळखले जाते. आपले पती महात्मा जोतिराव फुले यांच्यासोबत त्यांनी भारतातील महिलाचे अधिकार सुधारण्यात महत्वाची भूमिका बजावली. सावित्रीबाईंना भारतीय स्त्रीवादाची जननी मानले जाते. सावित्रीबाई आणि त्यांचे पती हे भारतातील स्त्री शिक्षणाचे प्रणेते आहेत. या दोघांनी 1 जानेवारी 1848 रोजी पुणे येथील भिडे वाड्यात मुलींची शाळा सुरू केली. ही शाळा देशात स्थापन झालेल्या सुरूवातीच्या शाळांपैकी एक होती. तत्पूर्वी अमेरिकन मिशनरी सिंथिया फरार यांनी 1829 मध्ये मुंबईत मुलींची शाळा सुरू केली होती. 1847 मध्ये विद्यार्थी साहित्यीक आणि वैज्ञानिक समाजाने मुंबईच्या गिरगाव परिसरात मुलींसाठी कमलबाई हायस्कुल सुरू केले. पेरीचरण सरकार यांनी 1847 मध्ये बारासात या बंगाली शहरात कालीकृष्ण गर्ल्स हायस्कुल नावाची मुलींसाठी शाळा सुरू केली. पारशी समुदाय मुंबईने 1847 मध्ये मुलींसाठी एक शाळा स्थापन केली होती.

सावित्रीबाईंच्या आईचे नाव लक्ष्मीबाई तर गावचे पाटील असणाऱ्या वडिलांचे नांव खंडोजी नेवसे पाटील होते. इ.स. 1840 साली जोतिराव फुले यांच्याशी सावित्रीबाई यांचा विवाह झाला. लग्नाच्या वेळी सावित्रीबाईचे सासरे गोविंदराव पेशव्यांनी त्यांना पुण्याला येऊन राहिल. व फुलांच्या व्यवसायावरून त्यांना 'फुले' हे आडनाव मिळाले होते.

सावित्रीबाईचे पती जोतिराव फुले यांना लहानपणापासूनच मातृप्रेम लाभले नाही. त्यांची मावस आत्या सगुणाऊ यांनीच त्यांचा सांभाळ केला. सगुणाऊ एका इंग्रज अधिकाऱ्याच्या मुलाच्या दाई म्हणुन काम करायच्या त्यांना इंग्रजी कळायचे वे बोलताही यायचे. 1 मे इ.स. 1847 रोजी सावित्रीबाईंनी सगुणाऊला मागासांच्या वस्तीत एक शाळा काढून दिली. हि त्यांची पहिली शाळा. सगुणाऊ या गुणाऊंना त्या शाळेत बोलाविण्यात आले. सगुणाऊ तेथे आनंदाने व उत्साहाने शिकवु लागल्या. पुढे ही शाळा मध्येच बंद पडली.

इ.स. 1896 सालातल्या दुष्काळात सावित्रीबाईंनी समाजाला सत्कार्याचा आदर्श घालून दिला. पोटासाठी शरीरविक्रय करणाऱ्या बाया-बापड्यांना दुष्टांच्या तावडीतून सोडावून त्यांनी त्यांना सत्यशोधक कुटूंबात आश्रयास पाठविले. त्यांच्या कार्याला हातभार म्हणुन पंडिता रमाबाई गायकवाड सरकार अशा लोकांनी मदतीचा हात पुढे केला.

महत्वाचं म्हणजे इ.स. 1896-97 साला दरम्यान पुणे परिसरात प्लेगच्या साथीने धुमाकूळ घातला होता. हा जीवघेणा आजार अनेकांचा जीव घेऊ लागला. हा रोग संसर्गजन्य आहे. हे कळल्यावर ब्रिटीश

शासनाने जबरदस्तीने संभाव्य रूग्णांना वेगळे काढून स्थानांतरीत करण्याचा खबरदारीचा उपाय योजला. यातून उद्भवणारे हाल ओळखून सावित्रीबाईंनी प्लेग पिडीतांसाठी पुण्याजवळ वसलेल्या ससाणे यांच्या माळावर दवाखाना सुरू केला. त्या रोग्यांना व त्यांच्या कुटूंबीयांना आधार देऊ लागल्या व प्लेगच्या रोग्यांची त्या सेवा करत असत.

महाराष्ट्राच्या सामाजिक सुधारणा चळवळीतील एक महत्वाची व्यक्ती म्हणुन सावित्रीबाई फुले ओळखल्या जातात. जात आणि लिंगावर आधारित भेदभाव आणि अन्यायकारक वागणुक नाहीशी करण्यासाठी त्यांनी काम केले. फुले यांनी विधवांचे होणारे केशवपन थांबवण्यासाठी पुण्यात न्हाव्यांचा संप घडवुन आणला होता. त्या एक लेखिका देखील होत्या.

सावित्रीबाईंनी नाभिक समाजाशी संवाद साधुन विधवा महिलांच्या केशवपन विरूद्ध आंदोलन केले. पितृसत्तावादी आणि स्त्रीविरोधी, रूढी परंपरेपरेविरूद्ध आवाज उठविला आणि महिलांना मानवी सन्मानाने जगण्याची संधी दिली. 1892 मध्ये महिलांना आर्थिक स्वातंत्र्य मिळावे म्हणुन त्यांनी महिला सेवा मंडळ स्थापन केले. ज्यामध्ये महिलांना स्वालंबी बनवण्यासाठी कौशल्य विकासाचे प्रशिक्षण देणे सुरू केले. जेणेकरून महिला आत्मनिर्भर होऊ शकतील.

सावित्रीबाई भारताची पहिला महिला शिक्षीका, समाजसुधारक आणि मराठी कवयित्री होती. विधवांचे पुनर्विवाह, अस्पृश्यता निर्मुलन, महिलांना शोषणातून मुक्त करणे. तसेच दलित महिलांना शिक्षीत करणे. यासारख्या महत्वाच्या कार्ये त्यांनी केले. जातीवाद, लैगिकतावाद आणि वर्णभेदावरून तिव्र लढा दिला आणि समाजात आदरणीय स्थान निर्माण करून महिलांसाठी सकारात्मक वातावरण निर्माण केले. सावित्रीबाईंच्या जीवनाचा प्रत्येक क्षण महिला आणि मागासवर्गीयांच्या उत्कर्षास समर्पित होता.

गांधले ऋतूजा बंडू
बी.ए. प्रथम वर्ष,

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक आणि शैक्षणिक विचार...

वाचन, श्रवण, मनन, चिंतन,
हे ज्ञानाचे दरवाजे आहेत.
स्वतःहून स्वतःसाठी
बंद करून ठेवतात,
त्याकडे पाठ फिरवतात...
ती माणुस या संज्ञेस
ते म्हणजे दो पायाचे पशु होत!

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणतात की, बुद्धाच्या काळात स्त्रियांना समतेने वागवले जाई. राजस्त्रीयापासून ते गणिका, वेश्यांनाही धम्मज्ञान दिले जाई. धमचर्चेत सहभागी करून घेतले जाई. प्रवज्जा होऊन स्त्रियांनी भिख्खू संघात प्रवेश घेतला असल्याने बुद्ध हे स्त्रियांच्या अवनतीत कारणीभूत नसुन बुद्धानंतर झालेला मनू हाच याला खरा जबाबदार आहे. कारण त्याने स्त्रियांना जखडून ठेवणारी मनूस्मृती लिहून स्त्रियांची अवनती केली. स्त्री ही कुटूंबाची प्रगती साधणारी एकमेव कर्ता असुनही हिंदू स्त्रियांची उन्नती होऊ नये, धर्म, ज्ञान, यापासून आणि बुद्ध धम्मापासून ब्राह्मणे भ्रामके कल्पनेत गुंतवून गुलाम बनविले. स्त्री ही पुरूषांची दासी आहे असे तिच्या मनात ठासले आणि तिला घरात डांबुन ठेवण्याचे षडयंत्र रचून मनूने पुरूष प्रधानतेची बिजे घट्ट रोवली. स्त्रीने सारे काही मान्य केले. या साऱ्याचे कारण स्त्रियांच्या मनात अज्ञानाशिवाय दुसरे काहीच नव्हते, राष्ट्रपिता जोतिबा फुले यांनी शिक्षणाचा पाया घातला. सावित्रीबाईंनी परंपरा लाथाडल्या आणि राजर्षी शाहू महाराजांनी स्त्री सुखाचे कायदे केले.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी या साऱ्या समस्यांचा अभ्यास केला. विषमतेच्या नाग्यांनी बाबासाहेबांनाही सोडले नव्हते. त्यांच्यासमोर स्त्रियांचे कितीतरी प्रश्न होते. असमानता आणि अज्ञाना हेच साऱ्यांचे मुळ होते. अस्पृश्यांच्या दुःखाला तर कुणीच वाली नव्हते. अतिशुद्ध सारेच पिचले होते. समाज परंपराच्या सन्मान करेल. तेंव्हाच समाज सुखी होईल. अशी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना बुद्धांची समता अभिप्रेत होती. ते कायदेपंडीत होते. म्हणुन समाजातील सर्व स्तरातील प्रथमापासुन ते शेवटच्या माणसासाठी घटना लिहीली.

कमकुवतांना स्वबळावर जगण्याची शक्ती दिली. परंतु परंपरेच्या खोल खड्यात मुंडकी खुपसून पडलेल्या माणसांना स्त्री एक माणुस आहे. तिच्यामुळेच आपले अस्तित्व आहे. हे मान्य करण्याची दान नव्हती. स्त्रि शिकू नये, स्त्रिला हक्काची जाणिव होऊ नये. अशी परंपरा मनुवाद्यांना हवी होती. आगारकर राजाराम मोहनराय, रानडे यांच्यासारख्या समाज सुधारकांच्या मनात स्त्रियांच्या वेदनाची जाणिव होते. त्यांनी विकृत रूढींच्या विरोधात आवाज उठविला होता. परंतस्मशतीवर कुणीही बोट उचलले नाही.

स्त्रियांच्या प्रति प्रचंड आदर असणारा महामानव 19 व्या शतकात खऱ्या अर्थाने जन्मास आला आणि बुद्धांच्या बंधूता, समता स्वातंत्र्य, आणि न्यायावर आधारित मुलधिष्ठित तत्वावर राज्यघटना लिहिली.

आपण नफातोटा न बघता आपल्या कर्तव्याला जागल पाहिजे. आपला स्वाभिमान जागी ठेवा. कारण स्वाभिमानशुन्यतेने जीवन जगणे हे नामर्दपणाचे लक्षण ठरेल. प्राथमिक शिक्षण हे राष्ट्रीय प्रगतीच्या इमारतीचा पाया आहे.

तुम्ही किती वर्षे जगलात हे महत्वाचे नाही, तुम्ही काय बनून, कसे जगलात याला महत्व आहे.

तुम्ही जे नाही, ते बनून जगता,

की तुम्ही जे आहात ते बनुन जगता?

त्यामुळे या शिक्षणाचा सार्वत्रिक प्रसार झाला पाहिजे. नाहीतर ज्या देशातील बहूजन समाज निरक्षर आहे. अशा देशाचा जीवन कलहात टिकाव लागवायचा नाही. हे सांगणेच नको. विद्या विनयेत शोभते शिकलेली माणसे नम्र, विनयशिल व मानवतावादी असतात. एवढेच नव्हे तर माणुसकीची वागणुक इतरांना देतात हे खरे नाही. कारण नुसत्या शिक्षणाने सुशिक्षीत वर्गाकडून आम्हा अस्पृश्य बांधवावर ह्या सुधारणेचा काळात अन्याय, अत्याचार झाला. नसता हे सांगणे नकोच.

तुमचे वय किती आहे.

पद आणि पदव्या किती आहेत.

विद्वता किती आहे,

तुम्ही दुनिया किती बघितली.

हे यशस्वी होण्यासाठी महत्वाचे नाही.

यशस्वी होण्यासाठी-

तुम्ही घेतलेल्या

तुम्हांला आलेल्या अनुभवातून काय शिकलात

किती धडे घेतलात - हे महत्वाचे!

शिक्षणामुळे माणसांची शोषणातून पिळवणुकीतून सुटका होते आणि माणुस स्वाभीमानाने जीवन जगतो. त्याला अन्याय अत्याचार सहन होत नाहीत. जीवनाची जाणीव जगाची ओळख, मानवी, संस्कृती त्याला समजते आणि त्याला आनंद मिळतो. ज्या समुदायामध्ये शिक्षणाचा अभाव असतो. तो समुदाय पशुपाळीवरचे जीवन जगत असतो. ज्ञानापासुन पारखा आणि संस्कृतीपासुन पोरका झालेल्या समुदायातून दारिद्र्य, अज्ञान, अंधश्रध्दा परंपराचा प्रभाव आणि मानवी संस्कृतीचा अभाव तर दिसुन येतोच. पण या समुदायात चरित्रहिनता, व्यक्तीमत्वाचा तथा जडण-घडणीचा आभाव जाणवतो. या समुदायास शिक्षीत वर्ग गुलामाप्रमाणे वागवितो. गुराप्रमाणे त्यांच्याकडून कामे करून घेतो. कष्ट करण्यास भाग पाडतो. त्यांना

संस्कृतीपासुन दुर फेकून देण्यात येते. त्यांचे अस्तित्व नाकारल्या जाते. स्वतःला सुसंस्कृत समजणाऱ्या वर्गाने अज्ञानी जनसमुदायाला कायम अडाणी ठेवण्याचे काम केले असले. तरी हा वर्ग स्वतःला सुशिक्षीत व सुसंस्कृत समजत असे. आज प्रत्येक संस्थाचालकाने, संस्थेने समाजातील हर एक व्यक्तीने आपला तरूण विद्यार्थी, तरूण पिडीचे पाऊल शिक्षणाच्या बाबतीत पुढे कसे पडेल हे बघितले पाहिजे. या प्रश्नांकडे लक्ष वेधले पाहिजे. आणि याच दिशेने आपल्या कार्याची सुरूवात केली पाहिजे. शैक्षणिक कार्य असे करता येईल. यची दिशा ठरवली पाहिजे. हेच कार्य आपणास निवडीने करावे लागणार आहे.

कुचेकर शिवकन्या आनंत
बी.ए. द्वितीय वर्ष

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराचे सामाजिक विचार आणि वास्तव...

दलित समाजातील लोक डॉ. आंबेडकरांना परमेश्वराप्रमाणे पूज्य मानतात. कारण त्या समाजाला डॉ. आंबेडकरांनी वाचा दिली. आत्मसन्मान, स्वाभिमान दिला. देवाचे असे वर्णन करतांना की, मुळ करतो वाचाला। पंगूमलंध्वत्ये गिरी।। परमेश्वर मुक्या माणसाला वाचा देतो. बोलायला शिकवितो आणि पंगू माणसाला डोंगर ओलांडण्याची शक्ती देतो . शतकानुशतके भारतातील शुद्र समाजाला वाचा नव्हती म्हणजे त्यांना जीभ होती पण बोलता येत नव्हते. आपल्या हातून अन्याय सहन करावे लागत. चीड व्यक्त सुद्धा करता येत नव्हती. बाबासाहेबांनी लाखोंच्या या मुख समाजाला आपल्या हातून काही पराक्रम होणार नाही. आपण वरिष्ठांची फक्त सेवा करण्याच्या लायकीचे अशी मानसिक गुलामगिी पांगळ्या समाजाला बाबासाहेबांनी आत्मतेज स्वाभिमान शिकविला. डोंगर उल्लंघून टाकण्याचा आत्मविश्वास निर्माण केला.

अजुनही बिहारसारख्या राज्यात जास्त प्रमाणात पण अन्यत्रही दलितांना बोलू दिले जात नाही. मतदान दिले जात नाही. ठार मारले जात पण आता दलित समाज जागा झाला आहे. हक्कांसाठी तो जागरूक आहे. मोठमोठ्या पदांवर गुणवत्तेच्या आधारे दलित माणसे गेली आहेत. याचे श्रेय बाबासाहेबांनाच द्यावे लागले. त्यांचे हे कार्य देवासारखे आहे. यात शंका नाही. त्यामुळे बाबासाहेबांचे कार्यच अलौकिक आहे.

मात्र बाबासाहेबांना दलितांचा कैवारी म्हणतात. ते मला आवडत नाही. बाबासाहेब सर्व गोरगरीब स्त्रीपुरूषांचे कैवारी होते. त्यांना दलितांचा कैवारी दलितांचा पुढारी असे म्हणुन आपण त्यांना मर्यादित चौकटीत बसवितो की काय अशी मला शंका येते.

उदाहरणार्थ संविधानात बाबासाहेबांनी प्रौढ मताधिकाराचा हक्क असावा असे आग्रहपूर्वक मांडून ते तत्व सर्वांना सर्वधार्मिक स्त्री पुरूषांना शिक्षण संपत्ती यांच्या अटी न घालता मिळाला. मग बाबासाहेब फक्त दलितांचे पुढारी कसे?

स्त्री पुरूष समानता संविधानात आहे. संवर्ण स्त्री यांना सुद्धा हक्क प्राप्त झाले. मग बाबासाहेब फक्त दलितांचे कैवारी कसे? हिंदू कोड बिलाचा आग्रह बाबासाहेबांनी धरला. त्यानुसार सर्व जातीतील हिंदू मुलींना वडिलांच्या मालमत्तेत वारसा हक्क प्राप्त झाला. याचा फायदा कोणाला झाला? दलित समाजात तर मालमत्तेवाले फारसे नसतातच. मालमत्तेत वाटा या तत्वाचा फायदा हिंदू धर्मातील ब्राह्मण, मराठा, माळी, आदी

जातीतील समाजातील मुलींना मिळाला. तरीसुद्धा बाबासाहेब दलितांचे पुढारी? सांसदीय लोकशाही व्यक्तीस्वातंत्र्य या सर्वांचा फायदा सर्व भारतीय स्त्रीपुरूषांना होतो. त्यामुळे बाबासाहेब आंबेडकर खऱ्या अर्थाने भारतरत्न आहेत. त्यांनी एक जनतेला जागृत केले. संघटित केले. हा त्यांचा मोठेपणा ही त्यांची थोरवी न ओळखणारे प्रतिग्रामी लेखक (अरूण शौरी) लिहीतात की, बाबासाहेब हा खोटा देव होता. त्याची पुजा करू नका. (वार्शिपिंग फॉल्स गॉडस) अरूण शौरी यांनी असे बदनामीकरण पुस्तक लिहून बाबासाहेबांवर टिका केली म्हणुन ते पुस्तक जाळण्याचा कार्यक्रम आयोजीत करणे हा प्रतिकाराचा मार्ग योग्य नाही. बाबासाहेबांचे व्यक्तीमत्व, कार्य, विचार त्यांचे योगदान स्वत: समजाऊन घेणे व इतरांना सांगणे हा प्रितगाग्यांच्या पराभावाचा एकमते मार्ग आहे. केवळ परिक्षेसाठी बाबासाहेबांच्या विचाराचा अभ्यास करणे पुरेसे नाही. एकाविसाव्या शतकातील आव्हांनाना समर्थपणे तोंड द्यावयाचे असे तर बाबासाहेबांचे समतावादी विचार आत्मसात करणे आवश्यक आहे.

जीवन व कार्ये :-

भीमरावांचा जन्म 14 एप्रिल 1891 या दिवशी महू येथे झाला. प्राथमिक शिक्षण सुरू करण्यास त्यांना उशिर झाला. 1904 साली भीमराव वडिलांसोबत मुंबईला आले. 1904 मध्ये ते मॅट्रिकची परिक्षा उत्तीर्ण झाले. महार समाजातील मॅट्रिक परिक्षा पास होणारा मुलगा म्हणुन त्यांचे कौतूक झाले. मुंबईच्या एल्फिन्स्टन कॉलेजात त्यांनी प्रवेश घेतला. बडोद्याच्या गायकवाड महाराजांनी भीमरावांना शिष्यवृत्ती दिली.

1913 साली बी.ए. झाले. शिष्यवृत्तीची अट होती. की बडोदा संस्थानात नौकरी करावयाची बाबासाहेब नौकरीसाठी गेले. पण अस्पृश्यतेमुळे अपमानास्पद अभुभव आले. त्यांनी नौकरी सोडली व ते कोलंबिया (अमेरिका) विद्यापिठात उच्च शिक्षणासाठी गेले. 1915 साली ते एम.ए. झाले. 1916 साली भारतीय रूपयाचे अर्थशास्त्र या विषयावर त्यांनी पी.एचडी. ही पदवी मिळवली. त्यानंतर त्यांनी कायद्याच्या अभ्यासास प्रारंभ केला. 1918 साली मुंबईच्या सरकारी कॉलेजमध्ये (सिडनीहॅम) त्यांनी अर्थशास्त्राचे प्राध्यापक म्हणुन नौकरी स्विकारली. पण दोन वर्षात त्या नौकरीचा राजीनामा देऊन मुकनायक हे नियतकालिक काढले व दलित समाजाला जागृत करण्याचा कार्य आरंभिले.

1920 साली बाबासाहेब राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र या विषयाचा अधिक अभ्यास करावा. बॅरिस्टर व्हावे या हेतूने लंडनला गेले. यावेळी त्यांना कोल्हापूरच्या छत्रपती शाहू महाराजांनी आर्थिक सहाय्य केले. ते सहाय्य

अपुरू असल्याने बाबासाहेबांना लंडनमधील वास्त्व्यास प्रसंगी उपाशी राहून विद्याभ्यास करावा लागला. 1923 साली बाबासाहेब बॅरिस्टर होऊन परत आले व मुंबई हायकोर्टात वकिली सुरू करू लागले. प्रत्येक ठिकाणी त्यांना त्यांच्या जातीमुळे अव्हेलना सहन करावी लागली. 1924 मध्ये बाबासाहेबांनी दलित प्रश्नांचा विचार करण्यासाठी बहिष्कृत हितकारिणी सभा स्थापन केली व 1927 पासुन बहिष्कृत भारत हे वृत्तपत्र सुरू केले. अस्पृश्यांना समानता हे वृत्तपत्र सुरू केले. अस्पृश्यांना समानता प्राप्त व्हावी. संख्येच्या प्रमाणात लोक प्रतिनिधीत्व लाभावे. यासाठी प्रयत्न व जनजागरण सुरू केले.

विभक्त मतदार संघ :- 1927 साली बाबासाहेबांना मुंबई विधीमंडळात सरकार नियुक्त सद्स्य म्हणुन काम करण्याची संधी मिळाली. त्याची विद्वता व लोकपुरता यांना परकिय सरकारने मान्यता दिली. गांधी, विरूद्ध आंबेडकर हा प्रथवर वाद अस्पृश्यांना विभक्त मतदार संघ असावेत की नाही यावर झाला. 1932 साली पुणे करार झाला व आंबेडकरांनी अस्पृश्यांसाठी विभक्त मतदारसंघाची मागणी सोडून दिली. गांधींना अधिक राखीव जागा ठेवण्याची ग्वाही दिली. विभक्त मतदारसंघ म्हणजे मतदार अस्पृश्य व उमेदवारही अस्पृश्य राखीव जागा म्हणजे मतदार सर्व जातीचे उमेदवार मात्र दलित असा फरक लक्षात ठेवला पाहिजे. इंग्रज सरकारने मुस्लिम व अस्पृश्य यांच्यासाठी योजना आखली होती. पाकिस्तानचे बीजरोपन विभक्त मतदार संघात झाले.

आदित्य अविनाश गायसमुद्रे
बी.ए. द्वितीय वर्ष,

महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांचे सामाजिक कार्य...

भारतीय समाजसुधारक महिला सशक्तीकर धोंडो केशव कर्वे ऊर्फ अण्णा कर्वे यांचा जन्म 18 एप्रिल 1858 रोजी शेरवली मुरूड (कोकण) येथे झाला. त्यांच्या वडिलांचे नांव केशव बापुराव कर्वे होते व आई लक्ष्मीबाई केशव कर्वे यांनी महिलांचे शिक्षण, त्यांचे हक्क, विधवा-पुर्नविवाह यासांठी आपले 107 वर्षांचे जीवन वाहिले. इ.स. 1907 साली त्यांनी महाराष्ट्रात पुण्याजवळील हिंगण्याच्या माळरानावर एका झोपडीत मुलींची शाळा उघडली.

महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांचे जीवन म्हणजे सामाजिक सुधारणा विशेषतः स्त्रियांच्या शिक्षणासाठी त्यांनी वाहिलेले आधुनिक ऋषितुल्य जीवन त्यांच्या कार्याचा प्रारंभ हा विधवाविवाह पासुन झाला. आणि त्यांची परिणीती स्त्रियांच्या सर्वांगिण उन्नतीसाठी त्यांनी अविरत परिश्रम केले. धोंडो केशव कर्वे यांचे चिरंजीव र.धों. कर्वे हे होत. त्यांनीदेखील सामाजिक सुधारणेसाठी महत्वपूर्ण योगदान दिलेले आहे.

भारामध्येच्या काळात संततीनियंत्रणाच्या प्रश्नांवर बोलणेदेखील गुन्हा मानला जात होता. अशा या काळामध्ये या संपूर्ण कार्यासाठी स्वतः पुढाकार घेऊन लोकांना संततीनियमाच्या महत्व पटवून देण्यासाठी र.धों. कर्वे व त्यांच्या पत्नी यांनी अथक परिश्रम घेतले.

या काळामध्ये त्यांना लोकांच्या विरोधाला सामोरे जावं लागलं. समाजाकडून त्यांची उपेक्षा केली गेली. सहजासहजी त्यांचा हा विचार समाजाने या काळामध्ये स्विकारला नाही. मात्र त्याचा हा विचार नक्कीच स्पृहणीय होता. काळाची पावले ओळखणारे असे हे समाजसुधारक होते. भारत सरकारने त्यांना 1858 मध्ये त्यांच्या 100 व्या वाढदिवसानिमीत्त भारतरत्न सर्वोच्च नागरी पुरस्कार देऊन सन्मानित केले.

इ.स. 1900 मध्ये अनाथ बालिकाश्रमाचे स्थालांतर हिंगण्यास करण्यात आले. याच परिसरात अण्णांनी विधवांसाठी एक हक्काची सावली निर्माण केली. विधवांचे हे वस्तीगृह ही सामाजिक प्रयोगशाळा होती. स्त्रियांवर होणारे अत्याचार त्यांनी त्यांना दिली जाणारी दुय्यम दर्जाची वागणूक कायम राग येत असे. त्यांचा पंडिता रमाबाई आणि ईश्वरचंद्र विद्यासागर यांच्या जीवन कार्यांमुळे अण्णासाहेब खूपच प्रभावित झाले होते. थोर तत्वज्ञ हर्बट स्पेन्सर यांच्या विचारांचाही त्यांच्यावर पगडा होता. जपानच्या महिला विद्यापिठाला भेट दिल्यानंतर अण्णासाहेब अत्यंत प्रभावित झाले. त्यांनी पुण्यात भारतातील पहिल्या पहिल्या विद्यापिठाची

स्थापना 1916 साली. पुढे विठ्ठलदास ठाकरसी यांनी 15 लाखांचे अनुदान दिल्याने या विद्यापीठाचे श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी महिला विद्यापीठ (एस.एन.डी.टी.) असे झाले.

अण्णासाहेबांनी अनेक परदेश दौरे केले. विशेषतः महिलांच्या सबलीकरणाचे आपले अनुभव त्यांनी आफ्रिकेतही जाऊन सांगितले. विधवा महिलांचे प्रश्न आणि त्यांचे शिक्षण याव्यतिरिक्त जातिव्यवस्था आणि अस्पृश्यता यांच्या विरोधातही त्यांनी कार्य केले.

कर्वे यांची चारही मुले रघुनाथ, शंकर, दिनकर आणि भास्कर यांनीही पुढे वेगवेगळ्या क्षेत्रांमध्ये भरीव कार्य केले. महर्षी धोंडा केशव कर्वे यांच्या जीवनांवर वसंत कानेटकर यांनी हिमालयाची सावली नावाचे नाटक लिहिले आहे. त्यांचा मृत्यू 9 नोव्हेंबर 1962 हिंगणे आश्रम (पुणे) येथे करण्यात आले.

अवगुणे प्राचि विश्वास
बी.कॉम. द्वितीय वर्ष,

महात्मा गांधीजीचे जीवन आणि कार्य...

राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांची माहिती देशाच्या स्वातंत्र्यात महत्वाची भूमिका बजावणारे सर्वांना सत्य आणि अहिंसेच्या मार्ग दाखवणारे गांधीजी, अर्थात महात्मा यांना देशाचे राष्ट्रपिता म्हणुन संबोधले जाते. मोहनदास करमचंद गांधी यांना महात्मा गांधी या नावाने ओळखले जाते. गांधीजी भारताच्या स्वातंत्र्य संग्रामातील प्रमुख नांवे आणि तत्वज्ञ होते. गांधीजीनी भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्यात महत्वाचे योगदान दिले. ज्याचा अर्थ होतो. ''महान आत्मा.'' भारतातील लोक त्यांना प्रेमाने बापू म्हणायचे नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांनी 1994 मध्ये पहिल्यांदा त्यांना राष्ट्रपिता असे संबोधले.गांधीजीच्या वचनांचा भारतीय समाजावर खोल प्रभाव आहे. त्यांचा जन्म त्यांचे बालपण, त्यांनी केलेली कार्यै याबाबतची सगळी माहिती आज मराठा झटका डॉट कॉम या वेब पेजद्वारे घेऊन आलो आहोत. चल तर मग, पाहुया महात्मा गांधींची माहिती.

प्रेरणादायी जीवनचरित्र :-

जुन 1891 साली महात्माजी बॅरिस्टर पदवी घेऊन भारतात आले. त्यांनी मुंबई येथे वकिलीचा व्यवसाय सुरू केला. मात्र त्यांना वकिलीच्या व्यवसायात फारसे यश मिळाले नाही. अतिशय बुद्धिमत्ता असलेल्या गांधीजींना दक्षिण अफ्रिकेतील एका कृष्णवर्णीय व्यापाऱ्यांनी आपला दावा चालवण्यासाठी दक्षिण आफ्रिकेला वर्षाच्या कालावधीसाठी दक्षिण आफ्रिकेला नेले. अत्यंत कौशल्याने महात्माजींनी कृष्णवर्णीय व्यापाऱ्याला न्याय दिला.

महात्मा गांधी यांचे कार्य :-

दक्षिण आफ्रिकेतील एका वर्षाच्या कालावधीत, महात्माजींना प्रस्थापित शासनाच्या अन्यायकारक जुलमी धोरणाची माहिती झाली. कृष्णवर्णीयांना न्याय मिळावा. या उद्देशाने महात्मा गांधीनी दक्षिण आफ्रिकेतील भारतीयांना संघटित केले. प्रस्थापित शासनाच्या विरोधात सत्याग्रह केला. गौरवर्णीय प्रमाणेच कृष्णवर्णीयांना वागणुक मिळावी. यासाठी महात्माजींनी जे कार्य केले. ते सुवर्ण अक्षरात कोरल्यासारखेच आहेत. गांधीजींनी ''बुद्धचरित्र'' आणि ''भगवतगीता'' वाचली गीतेचे सखोल चिंतन केले व त्यातील विचारांचा त्यांच्यावर सखोल परिणाम झाला. महात्मा गांधीनी वैकुंठ माझ्या हृदयात आहे. नावाचे पुस्तक वाचले. राजकीयचे सर्वेदया कल्याणात आपले कल्याण सामावलेले आहे. याची त्यांना जाणीव झाली.

भारतीय क्राँगेसची स्थापना :-

गांधीजी ज्यावेळी दक्षिण आफ्रिकेला गेले होते, तेंव्हा त्यांन वर्णभेदाचा सामना करावा लागला. एकदा ट्रेनमध्ये प्रथम श्रेणी प्रशिक्षकाकडे वैद्य तिकीट आल्यावर तिसऱ्या श्रेणीच्या डब्यात प्रवेश दिल्यामुळे त्यांना ट्रेनमधुन बाहेर फेकण्यात आले.

या काळात त्यांच्याबरोबर अशाप्रकारच्या अनेक घटना घडल्या. या सर्व त्यांच्या आयुष्यातील एक महत्वाचा टप्पा ठरला.

गांधीच्या चळवळींच्या महत्वाच्या गोष्टी :-

- महात्मा गांधी एक महान स्वातंत्र्यसैनिक आणि राजकारणी तसेच एक महान समाजसेवक होते. ज्यांनी देशातील जातीवाद, अस्पृश्यता यासारख्या सर्व दुष्यकृत्य दूर करण्यात महत्वाची भूमिका बजावली. सर्व जाती, धर्म, वर्ग, लिंग, यांच्या लोकांकडे त्यांचा दृष्टिकोन होता.
- सत्य आणि आहिंसेच्या बळावर चळवळ चालवल्या गेल्या.
- आंदोलनादरम्यान हिंसक कारवाया झाल्यामुळे कारवाया झाल्यामुळे काही आंदोलने रद्द करण्यात आली.
- गांधीजीच्या सर्व हालचाली शांततेत पार पडल्या.
- सत्य आणि अहिंसेचे पुजारी महात्मा गांधी यांनाही राष्ट्रपिता ही पदवी देण्यात आली होती.
- त्यांनी जातीभेदमुक्त भारताचे स्वप्न पाहिले होते. गांधीजीनी निम मागास आणि दलित वर्गाला ‘हरित्वजन’ असे देवाचे नाव दिले होते आणि समाजात समान हक्क मिळवुन देण्यासाठी अथक प्रयत्न केले होते.
- माझ्या परवानगीशिवाय मला कोणीही दुखावू शकत नाही.
- मनाला योग्य विचारांची सवय लागली की योग्य कृति आपोआप घडते.
- डोळ्याच्या बदल्यात डोळा या तत्वज्ञानाने संपूर्ण जग आंधळे होईल.
- महात्मा गांधी यांचे कार्य आणि जीवन सांगावे तेवढे कमीच आहे.

ज्ञानेश्वरी बंडू वेताळ

बी.ए. द्वितीय वर्ष,

शेतकरी आत्महत्या, कारणे आणि उपाय...

शेतकरी आत्महत्या कारणे व उपाय खरंतर एक विषय नसुन एक वस्तूस्थिती आहे. त्याबद्दल माझे मत...

खरंतर महाराष्ट्र म्हणजे काय महाराष्ट्र म्हणजे मराठी मनाचा माऊली मातीचा महाराष्ट्र मातीचा दुम असलेला तेजमय रथीचा कुंकूमांचा धगधगता इतिहास सुरात घेऊन पेटणारा महाराष्ट्र पोलादी धानांडाना पेटवणारा महाराष्ट्र गर्जा महाराष्ट्र स्वाभिमानी मराठ्यांचा अभिमान ज्वलंत आणि जीवंत घेऊन जगंदबा गोत उरात घेऊन धुमधुमणारा वादळांचा महाराष्ट्र माझा शिवबाचा महाराष्ट्र...

तो महाराष्ट्र ज्या महाराष्ट्रामध्ये एकेकाळी सोन्याचा धुर निघत होता. त्याच महाराष्ट्रामध्ये धुर आज ही निघतोय परंतु तो सोन्याचा नसुन माझा सोन्या सारख्या शेतकरी बापाच्या चित्तेचा धुर या महाराष्ट्रात निघतोय. आणि त्या चित्तेचा धुरांनी हा महाराष्ट्र काळवंडलांय. खरंतर विज्ञात आणि तंत्रज्ञानाचा युग आहे. 21 व्या शतकांमध्ये जगतोय आपण 21 व्या शतकामध्ये जगत असताना शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या होतात.

या आगोदर ही या महाराष्ट्रामध्ये अनेक दुष्काळ पडले. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळामध्ये पडला. इतका भयंकर पडला की जन्मदात्या बापाची नजर स्वत:च्या पोटच्या मुलांचा मांसावर जावी ती माऊसही खान्याची इच्छा होती. इतका दुष्काळ या महाराष्ट्रांनी बघितला आत्महत्या केली नाही.

कारण त्या शेतकऱ्यांना आपल्या राज्यावर विश्वास होता. की आपला राजा आपल्या मरू देणार नाही. का तो विश्वास आजच्या सरकार वरती राहिला नाही. हा माझा प्रश्न...

पण दुष्काळ पडतो. खरंतर इतलं सरकार विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या युगामध्ये आपण वावरतोय. जागतिक महासत्ता होण्याच स्वप्न बघतं असताना. हे सरकार आम्हांला रात्री बारा वाजता दोन वाजता लाईट सोडत मग रात्री दोन वाजता लाईट आल्यानंतर शेतकरी आमचा राजा जगाचा पोशिंदा कुठल्या जिवाची परवा करत नाही. दोन वाजता सगळं जग झोपलेले असत. आमचा बळीराज्या खांद्यावर घोंगडी घेतो. धोतर कंबराला खोचतो आणि शेतामध्ये पाणी भरायला जातो आणि पाणी भरत असताना ते पाणी एक बीळामध्ये जाते. त्या बिळामध्ये पाणी गेल्यानंतर रात्री दोन वाजता मध्य रात्रीला सापाला त्या पाण्याचा स्पर्श होतो. स्पर्श होताच तो साप खळबळून जागा होतो. त्याच क्षणी तो सळसळ करत बाहेर येतो आणि

बघतो तर समोर एक शेतकरी उभायं. त्यानं आपल्या बिळामध्ये पाणी घालयं त्या शेतकऱ्यांचा बदला घेण्यासाठी तितक्याच जोराने क्षणातंच शेतकऱ्याजवळ जातो आणि त्याच्या पायाला कडकाऊन डऊंश करतो. आणि बघतो तर काय वेदनेच्या कळा उठतात आणि मेंदूमधल्या मुंग्याच्या रांगा थयथया नाचतात.

इतका त्रास त्या शेतकरी राज्याला होतो. बघतो तो तर काय काय चावलं हे काळांच्या अंधारात आणि समोर बघतो. तर भला मोठा साप उभा असतो. आणि तो शेतकरी राज्या देवाकडे भीख मागू लागतो. आपल्या जगण्याची भीख मागू लागतो. परंतु ते देव ही त्याला त्या जगण्याची भीख देत नाही. आणि या जगाचा पोशिंदा असलेला माझा बळीराज्या या जगाचा निरोप घेतो.

रात्रीपासुन आपल नवरा शेतामध्ये पाणी भरत आहे. याचा विचार करून त्या शेतकऱ्याची बायको ति माऊली फाटक्या कपड्यामध्ये मिरच्या आणि भाकरी गुंडाळते. डोक्यावर घेते आणि शेतात येते. येत असताना विचार करते की आपला नवरा रात्री पासुन पाणी भरतोय. आपल्या हातानं त्याला दोन घास जीव घातलं पाहिजे. सुखी संसाराची स्वप्न ज्याच्या सोबत बघितले होते. आणि बघते जर काय...

तो नवरा हात्ती सारखा धिपाड असलेला नवरा त्या पाण्याच्या थोडग्यामध्ये पडलेला असतो. क्षणातच डोक्यावरची भाकर फेकून देते आणि म्हणते हे देवा काय केली होती चूक अरे कशाची दिलीस सजा हा माझा राजाचं का घेतलास... कोण जबाबदार आहे याला आपल्या गाडीला आपण दिवसा लाईट लावुन चालतो आणि शेतकऱ्यांला रात्री दोन वाजता लाईट सोडतो. आणि मग शेतकरी का आत्महत्या करतोय.

पूर्वी शेतामध्ये आमची शेती बैलांनी होयची. आता ट्रॅक्टरने करावी. लागते. पहिलं शेतीला मोटेने पाणी असायचं आता वीज पंपानी पाणी द्यावं लागत. पूर्वी शेती घरचेच लोक करायचे आता मजुरांकडून करून घ्यावी. लागते. त्यामुळे शेती महागली आणि त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या वाढल्या आणि मग जर या आत्महत्या थांबवायच्या असल्या तर शेतात काय पिकतंय त्यापेक्षा बाजारात काय विकतयं हे ज्या शेतकऱ्यांला कळतय तो शेतकरी समृद्ध असतो.

शेतकरी तर समृद्ध करायचा असेल. तर आमच्या शेतकऱ्याला भाव ठरवायंचा अधिकार द्या आणि शेतकऱ्याला प्रत्येक गावामध्ये वायफाय झोन नको. आम्हांला अग्रीकल्चर झोन निर्माण करून द्यावा. किनारपट्टीची जमिन, डोंगरपट्टीची जमिन ओली करून द्या. ती आमच्या शेतकऱ्याला उपलब्ध करून द्या. या सगळ्या गोष्टी केल्यावर आमचा शेतकरी नक्कीच आत्महत्या करणार नाही. आमच्या शेतकऱ्याला

बँक कर्ज देत नाही. उद्योगपतीला घरी जाउन बँक कबर्ज देते. पण आमच्या शेतकऱ्याला आमच्या बांधावरती कर्ज उपलब्ध करून द्या.

ज्या दिवशी आमच्या शेतकऱ्याला बांधावरती कर्ज उपलब्ध होईल. त्या दिवशी या महाराष्ट्रातल्या शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या निश्चित पणांनी थांबतील. ते कराव लागणार आहे आणि एक दिवस असा येईल लक्षात ठेवा. तुमच्या आमच्या घरामध्ये कपाटाभरून तर पैसे असतील पण चिमुटभर दाणे नसतील. अरे ज्या दिवशी शेतकरी स्वतःच पोट भरण्यासाठी जगल ना. त्या दिवशी ह्या जगाला उपाशी झोपावे लागेल.

कोरडा दुष्काळ ही फोडतो.

बाप माझा छातीमधल्या दमावर

आणि पाण्यावर तर कोणी ही

करत शेती आणि माझा बाप

करतो अंगा वरच्या घामावर...

ऋतुजा उमेश सोळंके

बी.कॉम. प्रथम वर्ष,

मधुमक्षिका पालन...

मधुमक्षिका पालन :-

प्राचिन काळापासुन भारतीयांना मधमाशी, मध व मेण या तीन प्रकारचे गुणधर्म, गुणवैशिष्ट्ये आणि त्यांची मानवी जीवनातील माहिती होती, म्हणुनच ऋग्वेद, रामायण व महाभारत, आयर्वेद इत्यादी. भारतीय संस्कृती, शास्त्र व महाकाव्यातुन त्यांचे संदर्भ आढळून येतात. "सर्वेवै कामा मधु" म्हणाजे प्रत्येकाच्या इच्छा ह्या मधाप्रमाणेच निर्भेळ, गोळ व निखळ असाव्यात अशी कामना उपनिषदामधुन व्यक्त केलेली दिसुन येते.

मधासारखे गोड बोला, मधाळ असा, मेणापेक्षा मऊ व्हा असे संदेश आपल्याला श्री. ज्ञानेश्वरांनी संतांच्या वाड्.मयातून उपदेशित केलेले आढळून येतात, मधाला तर ईश्वराचेच रूप मानुन संबोधल्या गेले आहे. अशा मधाळ रसाळ मधाची मुक्तपणे मानवी जीवनाच्या आरोग्यासाठी उधळण करणाऱ्या मधमाशांचे पालन, पोषण संगोपन आणि संवर्धन केवळ मध व मेण उत्पादनासाठीच म्हणुन करावयाचे नाही. तर परागीकरण करून पिकांच्या उत्पादन वाढीमध्ये त्यांच्या उपयोग करून घेणे आवश्यक आहे.

मधमाशी पालनाचे उद्देश :-

1) मधुमक्षिका पालनाचा मुख्य उद्देश - कृषि व उद्यानिक पिकांचे विशेषत: फळवर्गीय, भाजीपाला वर्गीय व तेलवर्गीय पिकांचे या मधमाशांद्वारे पराग सिंचन करून उत्पादन वाढविणे.
2) मध, मेण आणि तत्सन पदार्थाचे उत्पादन करणे.
3) मानवी आरोग्यासाठी प्रथिने, संप्रेरके आणि व्हिटॅमिन्स यांचा मुख्य स्त्रोत असणाऱ्या रॉयल जेलीचे उत्पादन तसेच पराग कणाचे उत्पादन करणे.
4) संधीवाताचा चिकीत्सा करण्यासाठी मधमाशीपासुन मिळणाऱ्या विषाचे उत्पादन करणे.

उपरोल्लेखीत मधमाशी पालनाचे विविध उद्देश असले तरी मध उत्पादनावरच सर्व साधारण मानवाचा कल दिसुन येतो. तथापी पिकांच्या उत्पादन वाढीसाठी म्हणुन मधमाश्या पालनाचे महत्व सर्वांना ज्ञात होणे आवश्यक आहे. त्या मुळेच मधमाशी पालन हे कृषि क्षेत्रातील एक महत्वाचे अनिवार्य अंग झाले पाहिजे.

मधमाशांचे प्रकार :-

1) आग्या मधमाशी :-

या जातीच्या मधमाश्या आकाराने सर्वात मोठ्या आहेत. त्यांची प्रवृत्ती झाडांच्या फांद्यावर, पर्वताचे उंच कडे, उंच इमारतीच्या छताखाली, सज्जाखाली, पाण्याच्या टाकीखाली एकच पण आकाराने भले मोठे पोळे बांधण्याची आहे. या मधमाशीत मध गोळा करण्याची शक्ती इतर मधमाशांच्या तुलनेत फार प्रखर व जबरदस्त असते. त्यांच्या एका पोळयातून एकाच वेळी 30 ते 40 किलो मध मिळू शकतो. या मधमाश्या स्वभावाने फारच चिडक्या रागीट क्रुर असल्यामुळे त्यांना पाळणे सहजा सहजी शक्य झाले नाही. एका वेळी आठ ते दहा मधमाशांनी डंक मारल्यानंतरची शरीराची भयंकर आग होते व ती फारच असहाय्य होते, म्हणुन या मधमाश्यांना आग्या माशी म्हणतात.

2) झाडी, झुडपी, लहान मधुमक्षिका :-

ही मधमाशी पण आग्या माशीसारखरी एकच पोळी बांधते. काटे झाडांच्या फाद्यांना विशेषतः लिंब, बाभूळ, खैर किंवा झडुपांमध्ये पोळ बांधते. या माशीला थंड हवामान सहन होत नाही.

ही माशी प्रामुख्याने सपाट व सम हवामान असणाऱ्या प्रदेशात आढळते. य माश्या हाताच्या पंज्या ऐवढी व प्रसंगी मोठी पोळी पण बांधतात. हिच्या पोळीतून एका वेळेस अर्धाते एक किलो मध मिळतो. या माश्या अतिशय भित्र्या असतात. थोडा जरी त्रास झाला. तरी त्या पोळे सोडून पळून जातात. या माशांना पण आग्या माश्यांसारखे माणसाळू शकत नाही.

3) सातपुडी (सांतेळ, सातेरी, सातपाळी) मधमाशी :-

ही मधमाशी संपूर्ण भारतात आढळून येते. या माशा नेहमी अंधाऱ्या जागेत, झाडाच्या पोकळीत, विजेच्या खांबाच्या पोकळीत, दगड निखळून झालेल्या विहिरीतील किंवा घराच्या पोकळीत, वापरात नसलेल्या आलमारीत, अडगळींच्या जागी असलेल्या रिकाम्या मडक्यात किंवा सुरईत, जुन्या टाकून दिलेल्या मोटार, ट्रक किंवा ट्रॅक्टरच्या टायरमध्ये कामात नसलेल्या पाईपच्या तुकड्यात जमिनीतील पोकळीत राहतात. अशा पोकळीत त्या नेहमी एकमेकाला समांतर अशी सात पोळी एक रांगेत बांधतात. त्यामुळेच त्यांना सातपुडी, सातेळ, सातेरी वा सातपाळी अशी नावे दिली आहेत. या मधमाशा स्वभावाने गरीब असतात व सहजरित्या माणसाळतात.

त्यांच्या या गुणवैशिष्ट्यामुळे त्यांन कृत्रिम अशा लाकडी पेट्यांत 7 ते 10 चौकटी ठेवुन त्या पोकळीत चांगल्याप्रकारे पाळता येतात. या आकाराने आग्यामाशापेक्षा लहान व झुडपी माशापेक्षा मोठ्या असतात.

या मधमाशा वर्षानुवर्षे एकाच ठिकाणी राहतात व पोकळी मोठी असेल तर पोळ्यांची संख्या 9 ते 10 पर्यंत वाढवितात. व त्यांचा आकार देखील मोठा करतात. त्यांच्या पोळ्यांमधुन एकाच वेळी 3 ते 4 किलो मध मिळू शकतो.

मधमाशांच्या प्रजाती :-

भारतीय मधमाशांच्या (सातपुडी) पोळ्याचे सर्वसाधारणपणे जर सुक्ष्मरित्या अवलोकन केले तर आपणास मधमाशी हा एक सामाजिक किटक असुन संघटना करून राहतो असे दिसुन येते. एका पोळ्यात सुमारे स्थल हवामानानुसार 30000 ते 40000 माशा असतात. पोळीत तीन प्रकारच्या प्रजाती आढळतात.

1) राणीमाशी **2) नर** **3) कामकऱ्या माशा**

1. **राणीमाशी :-** एका पोळीत एकच राणीमाशी असते. ती नर व कामकऱ्या माशांपेक्षा बरीच मोठी असते. आणि इतर माशांचे भवितव्य केवळ या राणीमाशीवरच अवलंबुन असते. कारण ती सर्वांची आई असते. पोळ्यात राणी माशीचे कार्य हे फक्त अंडी देण्याचे असते.

   तिचे आयुष्यमान सर्वसाधारणपणे 2 ते 3 वर्ष असते. तथापि आश्चर्यांची गोष्ट अशी जेव्हा ती शक्तीहिर व अंडी देण्यास असमर्थ आढळते. तेंव्हा कामकऱ्या माशा तीला मारतात व पोळ्यात नवी राणीमाशी निर्माण करण्याचे कार्य तत्परतेने करतात. राणीमाशी दोन प्रकारचे अंडी देते.

फलित आणि अफलित :- यापैकी फलित अंड्यातुन कामकऱ्या माशा जन्मतात व अफलित अंड्यातुन नर जन्माला येतात. राणीमाशी जवळपास एका तासाला 1000 अंडी देते. म्हणुनच तिला अंडी देणारे यंत्र म्हणतात.

नर माशीला पोळ्या बाहेर हाकलून लावताना कामकिर माशी ती कधीही पोळी सोडून जात नाही. नविन राणी मात्र केवळ नराबरोबर संबंध करण्यासाठीच पोळीबाहेर पडते व संबंध झाल्यानंतर नर त्वरित मरतो आणि राणी माशी पुढिल प्रजोत्पत्तीसाठी आपल्या पोळ्यात परत येते. कामकऱ्या माशा तिची सर्व प्रकारची काळजी घेत असतात. राणी माशी ही एका वेळी एका अणु कोशात एक अंडी घालते.

2. **नर :-** एका पोळ्यात 200 ते 500 पर्यंतची नराची संख्या असते. हे कामकऱ्या माश्यापेक्षा मोठे पण राणीमाशीपेक्षा लहान असतात. नरांनी नांगी नसते. नरांचे पोळ्यातील कार्य म्हणजे राणी माशीला फलित करणे एवढ्यापुरतेच मर्यादित असते. हिवाळ्यात म्हणजे जेव्हा झाडांपासुन मकरंद आणि

परागकण कमी प्राप्त होतात. तेंव्हा या नरांना कामकऱ्या माशा पोळ्यातून हुसकाऊन बाहेर घालवितात किंवा मारतात. ते फक्त प्रजोत्पत्ती करण्याच्या हंगामात राणीमाशी बरोबर संबंध निर्माण करण्यासाठीच निर्माण केले जातात.

3. **कामकऱ्या माशा :-** या माशा म्हणजे पोळ्यातील अतिशय महत्वाच्या व आवश्यक घटक असतात. कामकऱ्या माशा म्हणजे प्रजोत्पत्तीसाठी विकसीत न झालेल्या माश्याच असतात. अंडी देण्याव्यतिरिक्त पोळ्यातील सर्व कामे याच मधमाशा करतात. या माशांच्या शरीराच्या शेवटी टोकाला एक नांगी असते. तीला बोरीच्या काट्यासारखे काटे असतात. शत्रुपासुन पोळ्यांचे सरंक्षण करण्यासाठी शत्रुला डंख मारण्यासाठी या नांगीचा उपयोग केल्या जातो आणि कामकरी माशी जेव्हा डंख मारते तेंव्हा ती नांगी पूर्णपणे शत्रुच्या शरीरातून तिला उलटे काटे असल्यामुळे काढू शकत नाही. आणि अधिकच जोर देऊन नांगी काढण्याचा प्रयत्न जेव्हा ती करते तेंव्हा शरीरातील बराच भाग बरोबरच खेचल्या जातो आणि शेवटी माशी मरते.

या कामकऱ्या माशा पोळ्यात अनेक प्रकारची कामे करत असतात. 1) मकरंद, परागकण आणने., 2) पोळं बांधणे, 3) पाणी आणणे, 4) राणी माशीच्या अनुपस्थितीत राणीहीन पोळे असताना आणि राणीमाशी अंडी देण्यास असमर्थ आढळली असताना कामकऱ्या माशांच राण्ी माशीच घर तयार करून त्यात अंडी घालण्याचे कार्य करणे म्हणजे नवीन राणी तयार करण्याचे कार्य करणे. अन्न भरणे, व तिची सर्व प्रकारची काळजी घेणे. 5) पाणी, परागकण, मकरंद, इत्यादी अन्नासाठी कुठे आहे हे शोधून काढून हे पदार्थ गोळ करणाऱ्या माशांना कळवणे, मार्गदर्शन करणे. 6) अन्न जवळ आहे का दूर याची माहिती देणे. इत्यादी सर्वसाधारणपणे अधिक कामाच्या कालावधीत त्यांचे आयुष्यमान हे 5 ते 7 आठवडे असते. पण हिवाळ्यात व वातावरणात अधिक मकरंद व परागकण नसताना त्या कालावधीत त्या 4 ते 5 महिने पर्यंत जगू शकतात.

श्रद्धा शरद शेळके
बी.एस्सी. द्वितीय वर्ष,

आइन्स्टाईन यांचे जीवन आणि कार्य...

अल्बर्ट आइन्स्टाईन यांचा जन्म यांचा जन्म 14 मार्च रोजी उल्म, वुटेमबर्ग जमर्नी येथे झाला. ते भौतिकशास्त्रज्ञ होते. ज्यांनी सापेक्षचे विशेष आणि सामान्य सिद्धांत विकसीत केले. 1921 मध्ये त्यांना भौतिकशासत्राचे नोबेल पारितोषिक मिळाले. फोटो इलेक्ट्रीक प्रभाव विकसीत करण्यासाठी पसिद्ध होते. त्यांचे वडिल हर्मन आइन्स्टाईन आणि आई पॉलिन कोच त्यांचे वडिल पिसेदार सेल्समन होते. आणि नंतर त्यांनी मध्यम यशाने इलेक्ट्रोकेमिकल कारखाना चालवला. त्यांना मारिया नावाची एक बहिण होती.

अल्बर्ट आइन्स्टाईन यांनी 1903 मध्ये मिलेवा मॅरिकशी लग्न केले. या जोडप्याला एक मुलगी आणि दोन मुले होती.

भौतिक शास्त्रातील समस्या सोडवण्यात नेहमीच रस होता. आणि त्या सोडवण्याचा त्यांचा स्पष्ट दृष्टिकोन आणि दृढनिश्चयही होता. त्याने आपली रणनिती स्वतःच बनवली आणि त्यांचा ध्येयाच्या मार्गावरील मुख्य टप्पे दुश्यमान करण्यात सक्षम झाला. त्यांनी 1916 मध्ये सापेक्षतेच्या सिद्धांतावर शोधनिबंध प्रकाशित केला. यावेळी त्यांनी किरणोत्सवर्ग आणि सांख्यिकीय यांत्रिक सिद्धांतांत योगदान दिले.

अल्बर्ट आइन्स्टाईन :- महत्वाची कामेृ

1) **विशेष सापेक्षता सिद्धांत (1905)**
2) **सापेक्षतेचा सामान्य सिद्धांत (1916)**
3) **भौतिक शास्त्राची उत्क्रांती (1938)**

त्यांनी 1920 च्या दशकात युनिफाईड फील्ड थीअरी तयार करण्यास सुरूवात केली आणि ते क्वांटम सिद्धांताच्या संभाव्य स्पष्टीकरणावर देखील काम करत होते. हे काम त्यांनी अमेरिकेत जपले. मोनोॲटोमॅटिक गॅसचा क्वांटम सिद्धांत विकसीत करून त्यांनी सांख्यीकिय यांत्रिकीमध्ये योगदान दिले. त्यांनी अणु संक्रमण संभाव्यता आणि सापेक्षतावादी विश्वविज्ञानाच्या संदर्भात मौल्यवान कार्य केले.

सेवा निवृत्ती घेतल्यानंतर त्यांनी भौतिकशास्त्राच्या मुलभूत संकल्पनाच्या एकत्रिकरणासाठी काम सुरू ठेवले. बहूसंख्य भौतिकशास्त्रज्ञ म्हणुन त्यांनी भूमितीकरणाच्या विरूद्ध दृष्टिकोन स्विकारला. त्यांनी अनेक युरोपियन आणि अमेरिकन विद्यापिठांमधुन विज्ञान वैद्यक आणि तत्वज्ञान या विषयात मानद डॉक्टरेट पदवी प्राप्त केली.

अल्बर्ट आइन्स्टाईन :- अशास्त्रीय कार्ये आहेत.

1) झिओनिझम बद्दल (1930)

2) युद्ध का? (1933)

3) माझे तत्वज्ञान (1934)

4) माझ्या नंतरच्या वर्षापैकी (1950)

जेंव्हा त्यांचे वैज्ञानिक कार्य सुरू करून झाले. तेंव्हा अल्बर्ट यांना न्युटोनियन अपुरेपणा जाणवला आणि त्यांचा विशेष सापेक्षता सिद्धांत यांत्रिकी नियमांचे इलेक्ट्रोमॅग्नेटिक फिल्डच्या नियमांशी जुळवून घेण्याच्या प्रयत्नातून निर्माण झाला.

अल्बर्ट आइन्स्टाईन :- पुरस्कार आणि सन्मान

1) बर्नॉर्ड पदक (1920)

2) भौतिक शास्त्रातील नोबेल पारितोषिक (1921)

3) मॅख्युची पदक (1921)

4) For MemRs (1921)

5) Coply पदक (1925)

6) सुंवर्ण पदक (1926)

7) मॅक्स प्लँक पदक (1929)

8) बेंजामिन फ्रँकलिन मेडल (1935)

9) नॅशनल एकेडमी ऑफ सायन्सेसचे सद्स्य (1942)

10) टाईम पर्सन ऑफ द सेंच्युरी (1999)

त्यांचा मृत्यू 18 एप्रिल 1955 रोजी प्रिन्स्टन, न्यु. जर्सी, अमेरिका येथे झाला.

रूद्रा वंदना राजाभाऊ

बी.एस्सी. प्रथम वर्ष,

लोक मान्य टिळक...

“स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे आणि तो मी मिळवणारच”...

अशी सिंहगर्जना करून इंग्रजांना हारदून सोडणारे, थोर देशभक्त, म्हणजे **‘लोकमान्य टिळक’**

आज मी तुम्हांला भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील स्वातंत्र्य सेनानी, राजकारणी लेखक लोकमान्य टिळक यांची यशोगाथा सांगणार आहे.

भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीमध्ये पहिले नेते, व भारतीय असंतोषाचे जनक व ‘लोकमान्य’ अशी पदवी देण्यात आली होती. आज आपण यामध्ये लोकमान्य टिळकांचे पारिवारीक जीवन, त्यांचे शिक्षण, सामाजिक जीवन, राजकीय जीवन व त्यांचे कार्य याबद्दल माहिती घेणार आहोत.

लोकमान्य टिळक यांचा जन्म 23 जुलै रत्नागिरी येथील चिखली या गावात हिंदू धर्मातील चित्पावन ब्राह्मण कुटूंबामध्ये झाला. त्यांच्या वडिलांचे नांव गंगाधर रामचंद्र टिळक त्यांचे वडिल शाळेत शिक्षक या पदवीवर टिकून होते. आणि लोकमान्य टिळक 16 वर्षाचे असतानाच त्यांच्या वडिलांचा मृत्यू झाला. वडिलांच्या मृत्यू होण्याच्या काही महिन्या पहिलेच 1871 मध्ये केशव 16 वर्षाचे होते. तेंव्हाच त्यांचे पालन तापीबाई यांच्याशी झाले.

तापीबाई यांचे नांव लग्नानंतर ‘सत्यभामाबाई’ बदलून ठेवले.

लोकमान्य टिळक यांचे शिक्षण :-

लोकमान्य टिळक यांनी लग्नांनंतर पुण्यातील डेक्कन कॉलेज येथून 1877 मध्ये गणित विषयात बी.ए. पदवी घेतली आणि एल.एल.बी.चे शिक्षण करण्यासाठी त्यांनी एम.ए. चे शिक्षण मध्येच सोडले. व 1879 मध्ये गर्व्हनमेंट लॉ कॉलेज मधुन एल.एल.बी.ची पदवी घेतली. एल.एल.बी. ची पदवी घेतल्यानंतर त्यांनी पुण्याच्या एका खाजगी शाळेमध्ये गणित विषय शिकवण्यास चालु केले व येथील शिक्षकांमध्ये मतभेद झाल्यामुळे त्यांनी शिकवण्याचे बंद केले. व पत्रकारी सुरू केली. सार्वजनिक कामांमध्ये टिळक क्रियाशिल पणे सहभागी व्हावयचे.

लोकमान्य टिळकांनी काढलेले वृत्तपत्र (Newspaper) :-

लोकमान्य टिळ यांनी 1881 मध्ये लोकांना भारतातील लढाया आणि संकटाची ओळख करून देण्याकरीता व स्वराज्याचे विचार निर्माण करण्यासाठी आणि आपल्या हक्कांसाठी लढण्याची मनस्थिति तयार करण्यासाठी 'केसरी'आणि 'मराठा' हि दोन वृत्तपत्रे काढली.

लोकमान्य टिळक यांची सामाजिक व शैक्षणिक कार्य :- (Social & Educational Work of Lokmanya)

1880 मध्ये लोकमान्य टिळक यांनी त्यांच्या महाविद्यालयातील मित्र विष्णूशासत्री चिपळूणकर, गोपाळ गणेश आगारकर, महादेव बल्लाळ, नाम जोशी या मित्रांसह माध्यमि शिक्षण घेण्यासाठी न्यु इंग्लिश स्कुलची स्थापना केली व भारतातील सर्व तरूणांकरीता शिक्षण देण्याच्या पद्धतीत बदल करणे व हाच त्यांचा उद्देश होता. शाळेच्या स्थापनेत यशस्वी झाल्यामुळे टिळकांनी 1884 मध्ये डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना केली व एक वेगळी शिक्षण पद्धत तयार केली. ज्यामुळे भारतीय संस्कृतीवर भर टाकून भारतीय तरूणांना आपल्या राष्ट्रहिताचे विचार शिकवले जातील. आणि 1885 मध्ये डेक्कन ऐज्युकेशन सोसायटीने महाविद्यालयीन शिक्षण घेण्यासाठी फर्ग्युसन कॉलेजनची स्थापना करण्यात आली व लोकमान्य टिळकांनी फर्ग्युसन कॉलेजमध्ये गणित व संस्कृत विषय शिकविण्यास सुरूवात केली. नंतर 1890 मध्ये लोकमान्य टिळकांनी डेक्कन एज्युकेशन सोसायटी सोडली.

लोकमान्य टिळक यांचे सामाजिक कार्य :-

लोकमान्य टिळक यांनी अनेक सामाजिक सुधारणा केल्या आहेत. बालविवाह विरूद्ध आवाज, जातीव्यवस्था व जाती भेदभाव दूर करणे, विधवा पुनर्विवाह व महिलांच्या शिक्षण व विकासासाठी प्रयत्न केले. अशा अनेक सामाजिक सुधरणा केल्या.

लोकमान्य टिळक यांचे राजकीय कार्य :-

लोकमान्य टिळक यांनी यांच्या विस्तृत अशा राजकीय कामांमध्ये ब्रिटींशाच्या राजवटीपासुन मुक्त होण्यासाठी भारतीय स्वातंत्र्यासाठी व अधिकारासाठी लोकमान्यांनी संघर्ष केले. महात्मा गांधी यांच्या पहिले ते भारतातील प्रख्यात असे पहिले राजकीय नेते होते. लोकमान्य टिळक हे कट्टर राष्ट्रवादी पण सामाजिक परंपरावादी म्हणुन त्यांना ओळखले जात होते.

भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस पक्ष :-

1890 मध्ये भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस पक्षामध्ये टिळकांनी प्रवेश केला. स्वराज्यच्या संघर्ष करत काँग्रेसच्या उदारमतवादी विचारांना विरोध घातला. टिळकांनी सांगितले की, ब्रिटींशाच्या विरोधात साधी सोपी घटनात्मक चळवळ करणे सार्थकी ठरणार नाही. व काँग्रेसचे प्रमुख नेते गोपाळकृष्ण गोखले यांच्या विरोधात ते उभे राहिले.

या अशा कर्तबगारी महान, राजकारणी, लेखक लोकमान्य टिळकांना विनम्र अभिवादन.

पुजा विजय लोकरे
बी.कॉम, प्रथम वर्ष,

लोक मान्य टिळक यांचे जीवन व कार्ये...

बाळगंगाधर टिळक हे एक स्वातंत्र्यसेनानी, राजकारणी, लेखक, व संपादक होते. ज्यांनी भारतांच्या स्वातंत्र्याचा पाया रचला. टिळक फक्त चांगले संपादकच नव्हते तर संस्कृत, गणित, खगोलशास्त्र यांच्यामधील मान्यताप्राप्त अभ्यासकपण होते. 1914 मध्ये त्यांनी इंडियन होम रूल लिगची स्थापना केली आणि ते त्याचे अध्यक्ष होते.

बाळ गंगाधार टिळकांचा जन्म 23 जुलै 1856 रोजी रत्नागिरी जिल्ह्यातील दापोली तालुक्यातील चिखलगाव येथे झाला. त्यांचे संपूर्ण नांव लोकमान्य श्री. बाल गंगाधर टिळक होते. टिळकांचा जन्म मध्यमवर्गीय ब्राह्मण कुटूंबात झाला. त्यांच्या वडिलांचे नांव श्री. गंगाधर रामचंद्र टिळक होते. येथे सहाय्यक शिक्षक होते. आणि त्यानंतर पुणे आणि ठाण्यात सहाय्यक उपनिरीक्षक होते. ते त्यांच्या काळातील सर्वात लोकप्रिय शिक्षक होते. त्यांनी त्रिकोणमिती आणि व्याकरण यावर पुस्तके लिहीली व प्रकाशित केली. तथापी आपल्या मुलाचे शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी ते फार काळ जगले नाही. लोकमान्य टिळकांचे वडील श्री. गंगाधर रामचंद्र टिळक यांचे 1872 मध्ये निधन झाले.

कार्य :- स्वातंत्र्य चळवळीच्या इतिहासातील एक युग म्हणजे लोकमान्य टिळक होय. स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे आणि तो मिळवणारच ही भावना टिळकांनी प्रत्येक भारतीय नागरीकांमध्ये निर्माण केली. अनेक वर्ष इंग्रजांचे गुलाम झालेल्या जनतेच्या मनात प्रखर राष्ट्रवाद, देशप्रेम व स्वातंत्र्याची भावना निर्माण करण्याचे महत्वाचे काम टिळकांनी केले.

लोकमान्य टिळक हे प्रखर पत्रकार, थोर समाजसुधारक, स्वातंत्र्य सेनानी, राष्ट्रीय नेता, संस्कृत भाषेचे पंडित आणि एक विद्ववान शिक्षक होते.

1) **डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना :-** भारताच्या स्वातंत्र्यलढ्याच्या काळात 1884 मध्ये टिळकांनी रानडे, आगारकर व भांडारकर यांच्या मदतीने डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीची स्ध्थापना केली. डेक्कन एज्युकेशन सोसायटी ही शिक्षण संस्था महाराष्ट्रातील पुणे शहरात स्थित आहे.

2) फर्ग्युसन कॉलेज :- पुणे येथे 2 जानेवारी 1885 मध्ये डेक्कन एज्युकेशन सोसायटीचे फर्ग्युसन कॉलेज स्थापन केले. कामामध्ये त्यांना आगारकर व विष्णुपंत चिपळुणकर यांनी मदत केली. फर्ग्युसन कॉलेजला NAAC द्वारे A ग्रेडने मान्यता दिली आहे.

3) न्यु इंग्लिश स्कुलची स्थापना :- 1 जानेवारी 1880 साली लोकमान्य टिळक यांनी गोपाळ गणेश आगारकर , वामन शिवराम आमटे तसेच त्यांचे मित्र महादे बल्लाळ, नामजोशी आणि विष्णू शास्9ी चिपळूणकर यांच्या मदतीने पुणे येथे न्यु इंग्लिश स्कूलची स्थापना केली.

4) आर्यभूषण छापखाना :- लोकमान्य टिळक व आगार यांनी 5 जानेवारी 1881 मध्ये ‘केसरी’ या मराठी दैनिकाची सुरूवात. 2 जानेवारी 1881 मध्ये ‘मराठा’ या इंग्रजी दैनिकाची सुरूवात केली.

5) **स्वराज्याची घोषणा :-** स्वराज्य हा माझा जन्मसिद्ध हक्क आहे आणि तो मी मिळवणाराच हे टिळकांनी ब्रिटीशांना ठणकाऊन सांगितले.

6) प्रतियोगी सहकरिने :- 1917 साली टिळकांनी ‘प्रतियोगी सहकरिने’ ची संकल्पना मांडली.

7) शिवजयंती सुरू केली :- 1885 मध्ये टिळकांनी शिवजयंती सुरू केली.

देवकर पायल ज्ञानेश्वर
बी.एस्सी., प्रथम वर्ष,

पंडित जवाहरलाल नेहरू यांचे लोकशाही विषयी विचार आणि वास्तव...

नेहरू यांचे शिक्षण इंग्लंडमध्ये हॅरो स्कुल आणि ट्रिनीटी कॉलेज, केंब्रिज येथे झाले आणि इन्नर टेम्पल येथे त्यांनी कायद्याचे प्रशिक्षण घेतले. बॅरिस्टर झाल्यावर ते भारतात परतले आणि आलाहाबाद उच्च न्यायालयात त्यांनी नावनोंदणी केली. हळूहळू राष्ट्रीय राजकारणात नेहरूनी रस घेण्यास सुरूवात केली. आणि कालांतराने यात पूर्णवेळ सहभागी झाले. ते राष्ट्र्य काँग्रेसमध्ये सामिल झाले आणि 1920 बनले. त्यांना पुढे महात्मा गांधीने समर्थन प्राप्त झाले. पुढे गांधीनी नेहरूना त्यांच्या राजकीय वारसा म्हणुन नियुक्त केले.

1929 मध्ये काँग्रेस अध्यक्ष म्हणुन नेहरूनहीब्रिटिश राजवटीपासुन संपूर्ण स्वातंत्र्याची घोषणा केंली. 1930 च्या दशकात नेहरू आणि काँग्रेसचे भारतीय राजकारणावर वर्चस्व होते. नेहरूनी 1937 च्या भारतीय प्रातीय निवडणुकामध्ये धर्मनिरपेक्ष राष्ट्राच्या कल्पनेला चालना दिली. ज्यामुळे काँग्रेसला निवडणुकीत विजय मिळवता आला आणि काँग्रेसने अनेक प्रातांमध्ये सरकारे स्थापन केली. सप्टेंबर 1939 मध्ये व्हॉईस रॉय लॉर्ड लिनलिथगोयांच्या भारतीयांशी सल्लामसलत नकरता दुसऱ्या महायुद्धात सामील होण्याच्या निर्णयाचा निषेध करण्यासाठी कॉग्रस मंत्री मंडळांनी राजीनामा दिला. अखिल भारतीय काँग्रेस कमिटीच्या 8 ऑगस्ट 1942 च्या भारत छोडो ठरावानंतर काँग्रेसच्या वरिष्ठ नेत्यांना तुरूगात टाकण्यात आले. आणि काही काळासाठी संघटना चिरडली गेली. नेहरू, ज्यांनी तात्काळ स्वातंत्र्यासाठी गांधीच्या अहवानतेकडे अनिच्छेने लक्ष दिले होते. आणि दुसऱ्या महायुद्धादरम्यान मित्र राष्ट्रांशी युद्ध प्रयत्नांना पाठिंबा देण्याची इच्छा व्यक्ती केली होती, ते दीर्घकालिन तुरूंगवासुन बाहेर आले. आणि राजकीय परिदृश्य बदलले. मुहमद अली जीना यांच्या नेतृत्वाखाली मुस्लिम लिंगची मध्यंतरी मुस्लिम राजकारणावर वर्चस्व गाजावयाला आली होती. 1946 च्या प्रांतीक निवडणुकांमध्ये काँग्रेसने निवडणुका जिंकल्या. परंतु लिगने मुस्लिमासाठी राखीव असलेल्या सर्व जागा जिंकल्या, ज्यांच्या अर्थ पाकिस्तानसाठी एक स्पष्ट आदेश असल्याचे ब्रिटीशांनी स्पष्ट केले. नेहरू हे सप्टेंबर 1946 मध्ये भारताचे अंतरिम पंतप्रधान बनले. आणि ऑक्टोंबर 1946 मध्ये लिग त्यांच्या सरकारमध्ये सामिल झाली.

लोखंडे प्रथमेश सुंदर
बी.ए., द्वितीय वर्ष,

आनंदमयी जीवनासाठी ...

तर हे पुस्तक का वाचाव. आपल्या जीवनामध्ये अनेक संकट येत असतात. ते संकटामध्ये गुंतून न राहता. त्या संकटाना पार करून जीवनामध्ये कसे जायचे. हे या पुस्तकांमध्ये आहे. ते पुस्तक म्हणजेच आनंदमय जीवनासाठी व याच प्राचार्य रा.तु. भगत हे आहेत.

तर या पुस्तकामध्ये आपल्या जीवनातील काळाचे परीवर्तन केले आहे. ते म्हणजेच आपण हमेशा गेलेला काळाचा विचार करतो. म्हणजे भुतकाळाचा पण हे पुस्तक वाचल्यावर हे मार्गदर्शन भेटते. की भूतकाळ तर गेलेला आहे. त्याचा विचार करू नका. वर्तमान काळात जगा कारण भविष्यकाळात काही होणार आहे. ते आपल्याला माहित नसतं. परंतु तरीही आपण भूतकाळात जगतो.

आणि भविष्यकाळाची चिंता करतो. हे आपल्या जीवनासाठी काही उपयोगाच नाही. आपण वर्तमानात जगलं पाहिजे. पण आपण वर्तमानाला विसरतो. पण पुस्तक वाचल्यानंतर वर्तमानात जगण्यासाठी एक दिशा व मार्गदर्शन मिळते की, स्वतःवर आत्मविश्वास ठेवा. कारण आपण जर कोणतेही काम आत्मविश्वास ठेऊन आत्मविश्वासाने केले तर ते काम कधीही पूर्ण होते. व आपण स्वतःवर विश्वास ठेवला तर जगामध्ये असे एक ही गोष्ट नाही की ती पूर्ण होऊ शकत नाही. पण आजची परिस्थिती अशी आहे. आपल्या स्वतःवर आपल्या विश्वासाच नाहीये. म्हणुन आपल्याला वाटतं की, आपण काहीच करू शकत नाही. पण हे पुस्तक वाचल्यानंतर आपल्याला कळते की, अशक्य काहीच नाहीये. प्रत्येक गोष्ट शक्य आहे आणि आपण ते पूर्ण करू शकतो. त्यासाठी फक्त आपल्या स्वतःवर विश्वास असणे गरजेचे आहे.

“Belive Your Self”

नंतर आपण पाहतो. की, आपल्याला कोणत्याही गोष्टींचा अनुभव नसतो. त्यामुळे आपल्याला कोणतेही काम जमत नाही. हे पुस्तक वाचल्यानंतर आपल्याला भरपूर थोर व्यक्तींचे अनुभव व त्यांचे आत्मचरित्र जाणुन घेता येते. तसेच त्यांच्या जीवनातील प्रसंग त्यांनी त्यामधुन काय शिकले. त्यामधुन आपल्याला ज्ञान भेटते.

म्हणुनच या पुस्तकांत एक निकोलस बेटॉटने म्हणलं आहे.

“Experience is the mother of knowledge”

याचाच अर्थ असा की, अनुभव हे आईने दिलेल्या ज्ञानासारखे असते. आणि पुस्तकामध्ये अनेक थोर व्यक्तीचे अनुभव आहेत. त्यामुळे आपण हे पुस्तक वाचल पाहिजे. असं मला वाटतं. कारणं प्रत्येक व्यक्तीला ही ज्ञानाची गरज आहे. ज्ञान हे आपल भविष्य घडवत असतं.

त्यानंतर आपल्या जीवनात रोज काहीना काही संकट येत असतात. पण त्या संकटांना आपण न घाबरता स्विकार केले पाहिजे. कारण संकट आपल्याला शिकवता की, संकट हे कायमचे नसते. त्याला आपण पूर्ण करून पुढे जाऊ शकतात आणि संकटांना संपवू शकतात. त्यानंतर या पुस्तकामध्ये हेदेखील या पुस्तकामध्ये हे देखील सांगितल आहे. की, संकट एक अशी गोष्ट आहे की, त्याच्याच वाटेला ती येते की, त्याच्यामध्ये तयांना सामोरे जायची शक्ती व ताकद असते. परंतु प्रत्येक व्यक्तीने संकटांना सामोरे गेले पाहिजे. हे या पुस्तकांमध्ये आहे.

“संकटाचे स्वागत हे खुल्या मनाने केले पाहिजेत. कारण संकटाने माणूस शहाणा होतो.”

त्यानंतर यश व आपली स्वप्ने आज आपण बघतो की, प्रत्येक व्यक्तींचे काहीनां काही स्वप्ने असतात. त्यासाठी आपण प्रयत्न केले पाहिजेत. या पुस्तकामध्ये हे सांगितले. जर आपण आपल्या स्वप्नांसाठी जर खुप मेहनत घेतली तर परमेश्वर सुद्धा आपली साथ देतो. त्यासाठी एक वाक्य म्हणजे एक ध्येयासाठी एक दिशा म्हणुन वाक्य.

“खुद ही को कर बुलंद इतना

कि हर तकदीर से पहले

खुदा बंदेसे खुद पुछे

बता बंदा तेरी ख्वाहिश क्या है?”

हे ते वाक्य शेवटी एवढेच म्हणते की, एका आनंदमय जीवनासाठी प्रत्येकाने हे पुस्तक वाचावे. ही विनंती करते.

ऋतुजा उमेश सोळंके

बी.कॉम., द्वितीय वर्ष,

मराठीचे भवितव्य
मराठी भाषा व साहित्य...

कालच मी संत ज्ञानेश्वर यांनी मराठीची माय मराठीची गायलेली थोरवी वाचली ती थोरवीने परिपूर्ण ओळ म्हणजे, ''माझ्या मराठीचे बोलू कौतूके, परी अमृतोह पैजा जिंके.''

तसेच या ओळीप्रमाणे तर अशा अर्थ होतो की, माझ्या मराठीचे कौतूक तितके ते कमीच आहे. पण आजकालच्या जीवनात इंग्रजी, हिंदी, यासारंख्या भाषांचा इतका वापर होत आहे की, मराठी भाषा ही दिवसेंदिवस कमी होत आहे. की मराठी भाषा ही दिवसेंदिवस कमी होत आहे. म्हणुनच माझ्या मराठीच्या ऐवजी तिथे भाषा हा शब्द योग्य वाटतो. म्हणजे.

''माझ्या मराठीचे बोलू कौतूके, परी अमृतोह पैजा जिंके.''

कुठेतरी या सर्व गोष्टींमुळे प्रश्न निर्माण होतो की, मराठीचे भवितव्य कोणत्या प्रकारचे असेल? व किती लोक या मराठीचा अजुन वापर करतात? कोण ती संस्कृती परंपरा टिकवण्यासाठी प्रयत्नशिल आहे? कोणती बाब कारणीभूत आहे?

मराठी भाषा :-

मराठी ही सर्वांगसुंदर भाषा आहे. मराठी भाषा फुलांहूनही कोमल आहे. तर वेळप्रसंगी वज्राहूनही कठोर आहे. मराठी भाषेत विपूल असे ज्ञान भांडार आज उपलब्ध आहे. मराठी भाषा ही संस्कृत भाषेपासुन तयार झाली असुन ती एका अर्थाने देशातील प्राचीन भाषा आहे. महाराष्ट्र तसेच गोवा या 2 राज्यांनी मराठी अधिकृत राजभाषा आहे. मराठी भाषा ही जगातील सर्वाधिक बोलली जाणारी 3 री भाषा आहे.

मराठी भाषा गौरवदिन हा दरवर्षी 27 फेब्रुवारी रोजी साजरा करण्यात येतो. हा दिवस ज्येष्ठ कवी ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते कुसूमाग्रज म्हणजेच विष्णू वामन शिरवाडकर यांचा जन्मदिवस आहे.

साहित्य :-

''अभंग ओवी कथा कविता घेऊन लेणे हाती,

अमुची ओळख, अमुची भाषा, अमुची माय मराठी''

खरंच वरिल ओळींनुसार मराठी ही अभंग, ओवी, कथा, कादंबरी, यांनी तुडूंब भरलेली, हवं तेवढं ज्ञान देणारी आपली ही ओळख, भाषा, आपली मायमराठी आहे. महान मराठी लेखक, कवी, नाटककार विष्णू वामन शिरवाडकर म्हणजेच कुसूमाग्रज यांचाच हा 27 फेब्रुवारी जन्मदिवस आपण मराठी राजभाषा दिवस साजरी करतो.

कुसूमाग्रजांनी मराठी, साहित्य, संस्कृती आणि भाषेच्या विकासासाठी भरीव योगदान दिलेले आहे. त्यांचे नटसम्राट हे नाटक आणि विशाखा हा कविता संग्रह तर अनमोल रत्नच आहे. भारतीय ज्ञानपीठ सन्मानाने पुरस्काराने सन्मानीत या महान साहित्यीकीला माझा मानाचा मुजरा...

मराठी भाषेचा इतिहास फार जुना आहे. देवगिरींच्या यादवांच्या काळात मराठी भाषेची भरभराट झाली. म्हणुननच मराठीच्या लिपीला देवनागरी लिपी म्हणतात. संत कवींनी मरठी भाषेतून अभंग ओव्या रचून जनजागृती केली. मराठीतील अनेक लेखक, कवी, नाटककार यांनी या भाषेला आपल्या साहित्यातुन समृद्ध केले आहे. मराठी, संगित, चित्रपट या बरोबरच तमाशा, दशावतार, भारूड, पोवाडा अशा लोककलांनी ही भाषा श्रीमंत झाली आहे.

आज विश्वासात दहा कोटींहून अधिक माणसे मराठी भाषा बोलतात. विश्वासात व्यवसायासाठी, नौकरीसाठी किंवा शिक्षणासाठी पसरलेल्या मराठी माणसांनी आपली मायबोली सातासमुद्रापार नेली आहे. अहो! बोलायला सहज, कळायला सोपी आणि एकायला मधुर अशी ही आपली मराठी या मराठी भाषेचे अनेक रूपे महाराष्ट्राज पहायला मिळतात. अहिराणी, वऱ्हाडी, कोकणी, मालवणी, खान्देशी अशा बोलीभाषेचांही मराठी भाषांसोबत आज आपण सन्मान करीत आहोत. छत्रपती शिवाजी महाराजांनी आपली ही मायबोली परकीय उपक्रमांपासून वाचवली आहे. तिला राजभाषेचा दर्जा देऊन तिची महती वाढवली आहे.

मराठी भाषेचे भवितव्य :-

एवढा मान जर एका भाषेला मराठीला मिळतो. तर आता का परत मराठीच्या साम्राज्यावर आक्रमणे होत आहेत? शाळा, महाविद्यालय यांमधुन मराठी भाषेला दुय्यम दर्जाची वागणुक मिळत आहे. मराठी माणसेच मराठीचा वापर टाळताना दिसत आहेत. आणि हे चित्र बदलायला हवे. मराठी ही आपली फक्त भाषा नसुन ती आपली अस्मिता आहे, संस्कृती आहे. आपण कुठल्याही जाती -धर्माचे असलोत तरी विश्वासात मराठी म्हणुनच ओळखले जतो.

म्हणुनच आपल्या अस्तित्वासाठी आपल्या भाषेच्या अस्तित्वासाठी आपण मराठीतुनच बोलायला हवे. आणि मराठीतुनच वाचायला हवे,लिहीयला हवे आणि आपल्या मायबोलीला तिचे पूर्वीचे वैभव मिळवुन द्यायला हवे.

या भाषेचे भवितव्य सध्याचे युग पाहता विज्ञान, तंत्रज्ञानाचा अत्यंत वेगाने विकास आणि प्रसार झालेला आहे. दैनंदिन जीवन तसेच शिक्ष्ण हे फक्त आणि फक्त तंत्रज्ञानाने व्यापले गेले आहे. त्यामध्ये भाषा आणि अभिजात भाषिक साहित्याचा कुठेही उल्लेखसुद्धा आढळत नाही.

शिक्षण सुरू होताना जर मराठी भाषेचा संबंध आला नाही. तर मराठी भाषेवरील प्रेम जागृत होणारच नाही. कारण सध्या आपण मराठी बोलत आहोत पण व्यवहारी जगात इंग्रजी, हिंद आणि परदेशी भाषांचा वापर जास्त करत आहोत.

सद्यस्थित बोली भाषा मराठी आहे. परंतु वास्तविक ज्ञान हे मात्र इंग्रजीतुन दिले जात आहे. शिक्षणासाठी विविध शैक्षणिक बोर्ड स्थापन केले जातात. ज्यात इंग्रजी ही मुळ त इतर भाषा या भाषिक विषय म्हणुन शिकविले जात आहेत. अशा शाळांतुन घडणारे विद्यार्थी हे देशाचे आणि महाराष्ट्राचे नागरीक असणार आहेत. त्यांना मातृभूमिचे वात्सल्य लाभू शकणार नाही. कारण मातृभाषाच आज त्यांच्यापासुन हिराऊन घेतली जात आहे. मराठी साहित्य आणि कला प्रेम अशा व्यतित उतरणार नाही.

वरिल सर्व मुद्यांचा विचार करता ध्यानात येते की, मराठी भाषेचा पुरस्कार जर साहित्य, शिक्षण, कला, क्रिडा, क्षेत्र अशा सर्व स्तरावर केला गेला नाही. तर मराठी इतर भाषांचे आक्रमण होईल आणि एक आधुनिक मराठी भाषा विकसीत होईल. ज्यात अन्य भाषेतील शब्द किंवा वाक्यांचा वापर केला जाईल.

मराठी भाषेचे भवितव्य ठरविताना आपल्याला बोली भाषेतील होत जाणारा फरक अनुभवायला पाहिजे आणि शिक्षणात होत चाललेला अमुलाग्र बदल थांबवले पाहिजेत. तर आणि तरच मराठी भाषा टिकू शकेल. शिक्षणाचा मुळ पाया मातृभाषेतून मजबुत केला गेला. तर मराठी भाषा वर्षानुवर्षे पुढिल पिढीत संक्रमीत होत राहिल.

पालकांनी मराठी साहित्य वाचले तर त्याची परिणीती म्हणुन त्यांची मुले देखील त्यासाठी साहित्यामध्ये रूची दाखवणार आहेत. त्यासाठी जास्तीत जास्त शिक्षीत लोकांनी मराठी साहित्य निर्मीतीकडे भर देणे आवश्यक आहे. ज्यामुळे तरूणाई आणि किशोरवयीन मुले मराठीतुनच व्यवहारी ज्ञान मिळवू शकतील.

मराठी भाषिक म्हणुन आपल्याला भाषेचे ज्ञान पुढिल पिढीत पोहोचवणे गरजेचे आहे. तसेच शिक्षण, माहिती आणि तंत्रज्ञान यासाठी मराठी भाषेचा वापर याच गोष्टी मराठी भाषेचे अस्तित्व टिकवणार आहेत. त्याची सुरूवात म्हणुन सध्यातरी सर्व मराठी मुलांना भाषा उत्तमरित्या लिहता, वाचता आली पाहिजे. त्याबद्दल सर्वांनिच आग्रही असले पाहिजे.

“शेवटी एवढेच म्हणेल -

मराठी अमुची भाषा आहे,

मराठी अमुची आशा आहे,

काळजावर कोरलेली

अस्मितेची रेषा आहे,

काळजावर कोरलेली,

अस्मितेची रेषा आहे...”

धन्यवाद।

कु. पुजा विजय लोकरे
बी.कॉम., प्रथम वर्ष

भारतीय चलनाचा इतिहास...   (रूपया) (रू.)

भारतीय रूपया हे भारतीय गणराज्याचे अधिकृत चलन आहे. पूर्वी वस्तुविनीमय पद्धत होती. पैसा असा नव्हताच. एका वस्तुबद्दल दुसरी वस्तु दिली जायची, प्राथमिक स्वरूपात हत्तीचे दात,, प्राण्याचे केस, झाडांच्या साली, बिया, शंख, शिंपले इत्यादी पैसा म्हणुन वापरले जाऊ लागले.

बक्सरच्या लढाईनंतर सन 1764-1765 मध्ये ब्रिटीश ईस्ट इंडिया कंपनीने भारतात मोगल बादशाह आलमची नाणी पाडून देण्यास करण्यात आली. त्यावेळची नाणी हाताने तयार करण्यात येत असत. त्यामुळे ती गोल, साचेबद्ध, एकसारखी नसत. पुढे 1790 मध्ये भारत देशात यासाठी मशिन मागविण्यात आले. त्याद्वारे तयार करण्यात आलेली नाणी बरीच सुबक झाली.

भारतातील गोल, सुबक सारख्या वजनाची प्रमाणित नाणी (Uniform Coinage) तयार करण्याचा मान जेम्स प्रिन्सेप (James Principe) यांना जातो. जेम्स प्रिन्सेप यांना भारतीय नाणक शास्त्राचे जनक मानले जाते. त्यांनी भारतीय नाण्यांचा सखोल अभ्यास करून भारतीय नाण्यांचा सखोल अभ्यास करून भारतीय नाणी साचेबद्ध आणि सारख्या वजनाची असावीत म्हणुन एक अहवाल तयार केला. आणि लॉर्ड विल्यम बँटिक यांच्याकडे पाठविला. तो अहवाल मंजुर करण्यात आला. आणि प्रिन्सेप यांनी पाठविलेल्या सहा नमुन्यांपैकी एक मंजुर करण्यात आला. त्या पहिल्या नावावर तात्कालिन ब्रिटीश राजे चौथे विल्यमयांची भावमुद्रा होती. तेव्हांपासुन भारतीय नाणी यंत्राद्वारे तयार करण्यात येऊ लागली.

प्रिन्सेप यांनीच भारतात वजन आणि मापे प्रमाणित असावित (Standard Weights & Measures) म्हणुन सरकार दरबारी पाठपुरावा केला. तोही अहवाल मंजुर होऊन भारतात वजन आणि मापे प्रमाणित झाली.

यासोबतच कोणते नाणे कुठे तयार करण्यात आले. ते समजण्यासाठी सर्व प्रकारच्या नाण्यांवर एक छोटी खुण (मिंट मार्क) करण्यात येऊन लागली. अशी खुण पाहून नाणी जमा करणे हा या धंदातला एक महत्वाचा भाग समजला जातो.

सन 1833-34 पासुन विल्यम राज्याच्या छापाची नाणी तयार व्हावयास सुरूवात झाली. त्यानंतर अनुक्रमे व्हिक्टोरिया राणी, आठवे एडवर्ड, पंचम जॉर्ज, सहावे या राजांची मुद्रा असलेली नाणी सन 1947

पर्यंत भारतात तयार करण्यात आली. या कामासाठी तात्कालिन भारताच्या तिन्ही म्हणजे 1) बंगाल, 2) मुंबई, 3) मद्रास या प्रातांत अनेक टांकसाळी तयार करण्यात आल्या. तांबे, चांदी आणि सोने वापरून नविन नाणी तयार करण्यात आल्या.

सगळ्यात लहान नाणे म्हणजे 1 पै., 3 पै., 1 पैसा, 6 पैसे मिळून 1 आणा, 16 आण्यांचा 1 रूपया, 15 रूपये म्हणजे 1 मोहर (सोन्याचे नाणे) असे प्रमाण ठरविले गेले. त्यावर एका बाजूला राजा/ राणीच्या भावमुद्रा तर दुसऱ्या बाजूस ईस्ट इंडिया कंपनी, नाण्याची किंमत वगैरे माहिति लिहीली जात असत.

ब्रिटिश कालीन भारतीय नाणी दोन मुख्य प्रकारात मोडतात. पहिला काळ सन 1833 पासुन 1857 पर्यंतचा या काळातील नाण्यांवर ईस्ट इंडिया कंपनीचे नांव दिसुन येते. दुसरा काळ सन 1857 पासुन 1947 पर्यंतचा 1857 साली झालेल्या राष्ट्रीय उठावानंतर कंपनी सरकारचे अधिकार कमी करण्यात आले आणि राज्य सत्ता थेट ब्रिटीश राजघरण्याकडे गेली. त्यामुळे नविन नाण्यांवरील ईस्ट इंडिया कंपनीचे नांव लुप्त झाले.

भारताच्या स्वातंत्र्य मिळवण्याचे निश्चित झाल्यावर थोडा बदल करण्यात आला. एकीकडे जॉर्ज यांची भावमुद्रा तशीच ठेवण्यात आली. तर दुसऱ्या बाजूस भारताचे प्रतिक म्हणुन सिंहाचे चित्र आले. स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर 1950 पर्यंत पूर्णपणे भारतीय नाणी तयार करण्यात आली. ही नवी नाणी चांदीची नव्हती पण त्यांचे रूपया हे नाव मात्र स्विकारण्यात आले. ब्रिटीश राजेराव्यांचे चित्र काढून टाकण्यात आले. आता त्याऐवजी चारही दिशांकडे पाहणारे सिंहाचे मानचित्र आले. 1957 सालानंतर आणखी बदल करून एक रूपयाचे 100 पैसे असे प्रमाण ठरविण्यात आले. तेंव्हापासुन आजपर्यंत नाण्याच्या धातू, वजन वगैरे मध्ये वेळोवेळी बदल होत गेले. मुख्य म्हणजे दर्शनी भागावर काहीही फरक झालेले नाहीत.

कु. अवगुणे प्राची विश्वास
बी.कॉम., प्रथम वर्ष

मी यशस्वी होणारच...

मी कुमारी पुजा विजय लोकरे, बी.कॉम. प्रथम वर्षाची विद्यार्थींनी, 'मी यशस्वी होणारच' या पुस्तकाविषयी माहिती सांगणार आहे. इंजिनिअर, प्राध्यापक प्रभाकर बबनराव भोरे या प्रसिद्ध लेखकानी लिहिलेले पुस्तक.

आयुष्य छान आहे...

थोड लहान आहे.

रडतोस काय वेड्या, लढण्यात शान आहे.

उचलुन घे हवे ते, दुनिया दुकान आहे.

काट्यात ही फुलाची झुकती कमान आहे.

जगणे निरर्थक म्हणतो तो बेइमान आहे...

सुखासाठी कधीी हसावे लागतं तर

कधी रडावं लागतं!

कारण सुंदर धबधबा बनायला

पाण्यालाही उंचावरून पडावं लागलं.......!!!

'मी यशस्वी होणारच' या पुस्तकाचे लेखक, इंजिनिअर प्रभाकर बबनराव भोरे आहेत. तर प्रकाशक सांकेत बाबा भांड हे आहेत. चौथ्या आवृत्तीच्या निमीत्ताने या पुस्तकाची 4 थी आवृत्ती हातात दिली आणि त्या भरघोस माहिती भरून दिली. नक्कीच वाचक बंधू-भगिनींकडून त्यांच्या पुस्तकास भरघोस यश मिळाले आहे आणि पुढे हे असेच मिळत राहो. ही ईश्वरचरणी प्रार्थना.

मुश्किल राहे भी आसान हो जाती है।

हर राह पर पहचान हो जाती है,

जो लोग मुस्कूराके करते है सामना,

किस्मत उनको गुलाम हो जाती है।

मानवी जीवन एक आव्हान आहे,

त्याचा स्विकार करा,

त्याचा स्वाद घ्या.

मानवी जीवन तर सुंदर आहेच, मानवी जीवनाचा प्रवास हा सुखकर, आनंददायी होण्यासाठी जीवनामध्ये निश्चित ध्येय असणे आवश्यक आहे. ध्येयामुळे मानवीजीवन सार्थक होते. त्याला एक विशिष्ट अर्थ प्राप्त होते. मानवी जीवन ही परमेश्वराने दिलेली एक अनमोल अशी देणगी आहे.

(Human life is a gift given by god.)

मानवी जीवन म्हणजे सुखः दुखाचं मिलन आहे. दुःख जरी आपल्या वाटल्या आले. तरी त्याचा सामना हसतमुखाने करायचा असतो.

इतका सुंदर विचार भोरे सरांनी पुस्तकामध्ये सांगितला आहे. यामुळे खरच जीवन कसे जगावे, त्याला सुंदर कसे बनवावे हे सांगितले आहे. या पुस्तकामध्ये सर्वात महत्वाचे आपण दररोज दैनंदिन जीवनात रोज वेगवेगळी पुस्तके वाचतो. पण पुस्तक कस व कोणी वाचावं याबद्दलची माहिती नसते. तर यामध्ये सर्वात पहिलाच धडा आहे की, मी यशस्वी होणारच हे पुस्तक कोणी व कसे वाचावे? यामुळे या पुस्तकाविषयी स्पष्ट चित्र दिसत या पुस्तकाविषयी की यामध्ये प्रामुख्याने कशाचा समावेश केला आहे.

यानंतर स्वतःला ओळखा हा दुसरा धडा आपण आरशात पाहून तर स्वतःल ओळखलय पण प्रत्यक्ष जीवनात आपल्यात कोणते गुण आहेत. काय करू शकतो. हे अजुन काही लोकांना माहित नाहीत. तर स्वतःला ओळखायचे कसे याचेही मार्गदर्शन यामध्ये केले आहे. स्वामी विवेकानंद म्हणतात-

Standup Be Bold, Be Strong, Take Whole, Responsibility on your sholders & know you are the creator of your own destiny.

या पुस्तकाविषयी सांगायचे तर तस पाहिलं तर हे पुस्तक सर्वांसाठीच आहे. ज्यांना जीवनात यश मिळवायच आहे. ते परिक्षेला बसणारे असोत वा नसोत, त्यांना तर हे पुस्तक नक्कीच उपयोगी पडेल.

मात्र नुसत परिक्षेत सुयश मिळवणं ते कसे? एवढचं सांगण हा या पुस्तकाचा उद्देश नाही, तर हे पुस्तक तुम्हाला नविन ध्येय ठरविण्यास, स्वतःबद्दल व स्वतःच्या जीवनाबद्दल एक सकारात्मक दृष्टिकोन निर्माण करण्यास मदत करते. हे पुस्तक पालकांनी व गुरूजनांनी आवर्जुन वाचावे. त्यांचेसुध्दा लहानपासुनचे काही प्रश्न नक्की सुटतील. किंवा काहीतरी नविन शिकायला मिळेल. जीनात आपल्याला यशस्वी होण्यासाठी

कोणकोणते गोष्टींची आवश्यकता असते. हे सांगण्याच्या उदात्त हेतूने या पुस्तकाचे लिखाण केलेले आहे. कोणत्याही परिक्षार्थ्यांसाठी ते NPSC, MPSC, CA, CS, CAN, CPA, IPS यासारख्या मोठ्या परिक्षा देणाऱ्या परिक्षार्थ्यांसाठी सुद्धिं तितकच महत्वाचे प्रेरणादायी, पुस्तक आहे. नक्कीच हे पुस्तक उपयोगी ठरेल.

प्रथमतः या पुस्तकात काय आहे ते पाहुया. :-

अपयशाची कारणीमिमंसा, यशोशिखरावर पोहोचण्यासाठी जे सद्‌गुण पाहिजेत तसे की, स्मार्टनेस, माणसीप्रवृत्ती (ॲटिट्युड) निर्णयक्षता, इच्छाशक्ती, महत्वाचे वेळेचे महत्व, संधी, स्वयंप्रेरणा, जबरदस्त आत्मविश्वास, जिद्द, चिकाटी, विचारशक्ी या सर्व सद्‌गुणांची महत्व, माहिती दिली आहे. तसेच यामध्ये गणांची गोष्टींच्या स्वरूपात उद्दाहरणे देऊन त्यांना त्यांच्या मनावर बिंबवली आहेत. वाचकांमध्ये कंटाळवाणे वाटू नये. म्हणुन मध्ये-मध्ये उत्साहपूर्ण शेरोशायऱ्या सुद्धा टाकल्या आहेत.

प्रभाकर भोरे सरांना शाळेत, महाविद्यालयामध्ये व्याख्यानासाठी बोलवतात. त्यामध्ये व्याख्यान देण्यासाठी जी आमंत्रणे येतात, त्यात ध्येयनिश्चिती (Goal Setting), मानवी स्नेहबंधाचे सोनेरी, नियम, स्मरणशक्तींचा विकास या विषयावर जास्त भर असतो. वरील प्रकरणांना यामध्ये समावेश केला आहे.

फोनेटिक अल्फाबेटस हे प्रकरण अतिशय महत्वाचे आहे. नंबर किंवा खाते क्रमांक, ए.टी.एम. नंबर आपल्याला सहज लक्षात ठेवता येत नाहीत. त्यामुळे हे प्रकरण सर्वांसाठीच उपयोगी आहे. सिनीअर सिटीझन्स, ए.टि.एम. पासवर्ड त्यांच्या लक्षात राहत नाही. फोनेटिक अल्फाबेटस मुळे त्यांना तो सहज लक्षात ठेवता येईल.

आजकालच्या धावपळीच्या जीवनात Neditation, व्यायाम, करायला वेळ मिळत नाही. त्यासाठी सुद्धा यामध्ये काही करण्याची आवश्यकता नाही ते न कस तुम्ही फोनेटिक अल्फाबेटस मुळे सर्व काही लक्षात ठेऊ शकता. तसेच कॅलेंडरचे रहस्य कोणत्याही महिन्यातील कोणत्याही तारखेचा वार सांगणी तसेच जन्मतारखेवरून काढणे यामुळे स्मरणशक्ती शार्प बनते.

वरिल सर्व प्रकरण वाचकांना खुप आवडतील याचे विशेष वैशिष्ट्ये म्हणजे यामध्ये इंग्रजीतील सुविचार तर आहेतच, परंतु विषयानुरूप हिंदी शेरोशायऱ्या सुद्धा दिलेली आहेत. प्रत्येक प्रकरणातील शेर हा उत्साह निर्माण करणारा व जीवनांच तत्व सांगणारा आहे.

मी लेखक प्रभाकर बबनराव भोरे यांचे आभार मानते की, त्यांनी आम्हांला इतकी सुंदर विचारांचा तिजोरी पुस्तक लिहिले. तसेच प्रकाशकांचेही धन्यवाद देते. की त्यांनी याचं प्रकाशन करून सिहांचा वाटा निर्माण केला. शेवटी मी माझ्या ध्येयामध्ये एवढेच सांगते. की,

हो! मी यशस्वी होणारचं...!!!

कु. पुजा विजय लोकरे
बी.कॉम., प्रथम वर्ष

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020
शिक्षण व्यवस्थेत परिवर्तनशिल सुधारणा...

भारतात सर्वात पहिले राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1968 साली राबविण्यात आले. त्यानंतर दुसरे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1986 साली राबविण्यात आले. याच धोरणात 1992 साली काही सुधारणा करण्यात आल्या आणि ते आजतागायत कार्यरत आहेत. मागील 34 वर्षांपासुन राष्ट्राच्या शैक्षणिक धोरणांध्ये अमुलाग्र बदल झालेला आढळून येत नाही. याउलट देशाच्या व नागरीकांच्या सामाजिक आर्थिक आणि शैक्षणिक गरजा मात्र क्रांतीकारी रूपाने बदलत आहेत. त्यातुनच राष्ट्रासमोर अनेक आव्हान आणि संधी निर्माण होत आहेत. भविष्यातील या आव्हांनाना सामोरे जाण्यांसाठी आणि येणाऱ्या संधीचा उपयोग करून घेण्यासाठी राष्ट्रातील नागरीकांना कुशल बनवणे अत्यंत गरजेचे आहे. ही बाबी लक्षात घेऊन नविन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 ची पायाभरणी करण्यात आलेली आहे.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 बदल :-

के. कस्तुरी रंगन यांच्या अध्यक्षतेखाली राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 चा मसुदा निर्माण करण्यात आला. प्रदीर्घ कालावधीनंतर भारताच्या शैक्षणिक धोरणामध्ये एवढा मोठा अमुलाग्र बदल होताना दिसतो आहे. नविन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण हे मुख्यतः सहा घटकांमध्ये विभागले जाऊ शकते.

1) शालेय शिक्षण 2) उच्च शिक्षण 3) भाषा

4) तंत्रज्ञान 5) अर्थविषयक बाबी 6) अंमलबजावणी

यातील प्रत्येक टप्यावर मुलभूत बदल करणाऱ्या मुलभूत बदल करण्यात आल्याचे आढळते. जसे की, शिक्षणाच्या आकृती बंधामध्ये झालेला बदल, अभ्यासक्रमातील बदल, अध्यापन, पद्धतीतील अपेक्षीलेले बदल, शिक्षण प्रक्रियेत तंत्रज्ञानाची जोड इत्यादी.

शिक्षण व्यस्थेतील घटक म्हणुन प्रशासन, शिक्षण, विद्यार्थी, पालक, व्यवस्थापन, इत्यादींना अनेक बदलांना सामोरे जावे लागले. अर्थातच नविन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 आपल्या सोबत काही संधी आणि आव्हान घेऊन आलेला आहे. त्याची चर्चा पुढिल प्रमाणे करता येईल.

1) दर्जेदार शिक्षण :-

शालेय शिक्षणापासुन तर उच्च शिक्षणापर्यंत शैक्षणिक दर्जा उंचावणाऱ्या या शैक्षणिक धोरणात भर दिल्यामुळे दर्जेदार शिक्षण मिळण्याची संधी निर्माण होते.

2) बाल्यावस्थेत लाभ :-

बाल्यावस्थेतील लाभ प्रारंभिक शिक्षणाच्या आकृतीबंधमध्ये शोलय शिक्षणाचा समावेश केल्यामुळे बाल्यावस्थेपासुन अतिशय उत्तम दर्जाचे शिक्षण मिळण्याची संधी निर्माण होते.

3) आवडीनुसार शिक्षण :-

अभ्यासक्रम निवडीच्या लवचिक धोरणामुळे या शैक्षणिक धोरणानुसार विद्यार्थी त्यांच्या आवडीनुसार व गरजेनुसार शिक्षण घेऊ शकतात.

4) तंत्रज्ञान कुशलता :-

पूर्व माध्यमिक स्तरावर कोडिंग व माध्यमिक स्तरावर आर्टिफिशीयल इंटेलिजन्स यासारखे विषय शिकवले जाणार असल्यामुळे विद्यार्थी तंत्रज्ञान कुशल बनविण्यास संधी मिळते.

5) रोजगारक्षम कौशल्य विकसन :-

प्रात्यक्षिक व अनुभवावर आधारित अध्ययन अध्यापनास प्रोत्साहन देण्याच्या धोरणामुळे रोजगारास समक्ष बनवणाऱ्या कौशल्यांचा विकास करण्याची संधी विद्यार्थ्यांना मिळते.

6) सोयीनुसार शिक्षण :-

ऑनलाईन किंवा ऑफलाईन यापैकी कोणत्याही माध्यमातून शिक्षण घेण्याची संधी विद्यार्थ्यांना निर्माण करून दिली जाते. त्यामुळे या धोरणाच्या माध्यमातून विद्यार्थी स्वतःच्या सोयीनुसार व वेळेनुसार शिक्षण घेऊ शकतात.

7) शिष्यवृत्ती :-

गुणवत्ता विकासासाठी व सर्वांना समान शैक्षणिक संधी निर्माण करण्यासाठी विविध शिष्यवृत्तीचे प्रयोजन या शैक्षणिक धोरणात करण्यात आले आहे. त्यातून शैक्षणिक गुणवत्ता विकासाची संधी निर्माण होते.

8) बहूभाषिकत्व :-

मातृभाषेबरोबरच शालेय स्तरावर किंवा उच्च शिक्षणामध्ये परराष्ट्रीय भाषांचे शिक्षण घेण्याचे धोरण भाऊ बहूभाषिक बनण्याची संधी निर्माण करते.

शालेय शिक्षण :-

- पूर्व प्राथमिक शिक्षणापासुन ते बारावीपर्यंत मिळणार सार्वत्रिक प्रवेश.
- 2030 पर्यंत शालेय शिक्षणात 100% सरासरी नावनोंदणी प्रमाण साध्य करण्याचे लक्ष्य.
- बालपण जपणारे शिक्षण.
- 2025 पर्यंत 3-6 वर्षांमधील सर्व मुलांना दिले जाणार10+2 याला 5+3+3+4 सोबत पुनर्स्थित करणार.
- पूर्व प्राथमिक शिक्षण घेतल्यानंतर 5 वर्षांनी विद्यार्थ्यांना नवअध्यापनशास्त्रीय प्रणाली त्यांचे कौशल्य वाढविण्याचे ध्येय.
- साक्षरता आणि ससंख्येतमध्ये पायाभूत राष्ट्रीय मोहिम राबविणे.
- 2025 पर्यंत 1-3 ग्रेडमधील विद्यार्थ्यांना भाषा आणि गणित कौशल्याचे शिक्षण देणार.
- बहूभाषिक आणि भाषांची शक्ती पाचवीपर्यंत शक्यतो. आठवीपर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना मुख्य भाषा/ मातृभाषा शिकवल्या जाणार.
- परिक्षेत सुधारणा अंतर्गत क्षमतेची चाचणी घेण्यासाठी बोर्ड परीक्षा दोन भागांमध्ये विभागली जाणार.
- नविन राष्ट्रीय मुल्यांकन केंद्र पारख पॅन इंडिया विद्यार्थ्यांसाठी स्टँडर्ड सेटिंग बॉडी मुल्यांकन सुरू करणार.
- न्याय्य आणि सर्वसमावेशक शिक्षण सामाजिक वंचित वर्ग, मुली आणि सामाजिक ओळख असलेल्या मुलांच्या शिक्षणावर भर देणार.
- शिक्षक भरती आणि करिअर मार्ग 2022 पर्यंत शिक्षकांसाठी नॅशनल प्रोफेशनल स्टँडर्ड फॉर टिचर्स (एन.पी.सी.एस.टी.) विकसीत करणार.
- स्टँडर्ड सेटिंग आणि मान्यताप्राप्त शालेय शिक्षण प्रत्येक राज्य/क्रेंदशासित प्रदेशात राज्य शाळा मानक अधिकार व्यवसायिक शिक्षण.
- 2025 पर्यंत 50% विद्यार्थ्यांना व्यवसायिक शिक्षणाकडे वळण्यासाठी भर देणार.

उच्च शिक्षण :-

सरासरी नावनोंदणी वाढविणे. 2035 पर्यंत उच्च शिक्षणात सरासरी नावनोंदणी प्रमाण व्यवसायिक शिक्षणासह 25 टक्क्यांहुन (2018) 50 टक्के वाढ करण्याचे लक्ष्य.

पदवीधर डिग्रीचा ननर्रचना :-

- प्रत्येक वर्षाच्या उपयुक्त प्रमाणपत्रासह पदवीधर डिग्रीचे शिक्षण 3 ते 4 वर्षाचे केले जाणार.
- बहू-विषयक शिक्षण आणि संशोधन विद्यापिठ सर्व क्षेत्रांमध्ये संशोधनाला प्रोत्साहन देत. प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये MERU ची स्थापना केली जाणार.

तर्कसंगत संस्थात्मक वास्तुकला :-

2040 सालापर्यंत सर्व उच्च शिक्षण संस्थाना बहू-विषयक संस्था बनविण्याचे लक्ष्य. ज्यामध्ये प्रत्येक संस्थेत 3 हजारांपेक्षा जास्त विद्यार्थी असतील.

राष्ट्रीय संशोधन संस्था (एन.आर.एफ.) :-

आपल्या विद्यापिठांच्या माध्यमातून संशोधनाच्या संस्कृतीला सक्षम करणे. हे NRE चे व्यापक व्यापक लक्ष्य आहे.

ओपन डिस्टन्स लर्निंगचा (ODL) विस्तार सरासरी नावनोंदणी प्रमाणाला 50 टक्क्यांपर्यंत वाढवण्यात (ODL) मुख्य भूमिका पार पाडणार.

आंतरराष्ट्रीयकरण :- पॅन इंडिया विद्यार्थ्यांसाठी स्टँडर्ड सेटिंग बॉडी मुल्यांकन सुरू करणार.

न्याय्य आणि सर्वसमावेशक शिक्षण :- उच्च गुणवत्ता असणाऱ्या विदेशी संस्थासोबत संशोधनात सहकार्य करून विद्यार्थ्यांच्या देवाण-घेवाणीची सुविधा असणार.

उच्च शिक्षण संस्थामध्ये (HEI) प्रभावशाली शासन आणि नेतृत्व :-

15 वर्षांच्या कालावधीत टप्प्याटप्याने सर्वच HEI चे उद्देश नवप्रवर्तन आणि उत्कृष्टेचे अनुसरण करणारे स्वतंत्र आणि स्वशासन असलेली संस्था तयार करणे होय.

शिक्षकांचे शिक्षण :-

शिक्षकांच्या शिक्षणांसाठी एक नविन व्यापक राष्ट्रीय अभ्यासक्रम असणारी रूपरेखा तयार केली जाईल.

तंत्रज्ञान शिक्षण :-

तंत्रज्ञान शिक्षणाच्या वापराला प्राधान्य देण्यासाठी राष्ट्रीय शैक्षणिक फोर्स (NETF) ची केली जाणार.

प्रौढ शिक्षण :-

2030 पर्यंत सर्व 100% युवा आणि वयस्कर व्यक्तींना शिक्षण देऊन साक्षर बनविण्याचे ध्येय.

भारतीय भाषांचा प्रचार :-

मातृभाषा /स्थानिक भाषांना उच्च शिक्षण संस्थांमध्ये प्रोत्साहन दिले जाणार.

भविष्यातील गुंतवणूक :-

नव्या रणनितीनुसार जी.डी.पी.मधील जवळपास 6 टक्क्यांपर्यंत शिक्षण आणि सार्वजनिक खर्च वाढवला जाईल.

नुतन माणिक लोखंडे
बी.ए., तृतिय वर्ष,

निबंध...
नविन शैक्षणिक धोरण -2020

तब्बल 34 वर्षानंतर आपल्या देशात नविन शैक्षणिक धोरण 2020 जाहिर करण्यात आले आहे. इस्त्रोचे माजी प्रमुख के. कस्तुरीरंगत यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीने य धोरणाचा मसुदा तयार करण्यात केला. या शैक्षणिक धोरणातील महत्वाच्या गोष्टी कोणत्या येणाऱ्या काळात शिक्षण पद्धतीत कोणते आमुलाग्र बदल घेणार आहेत. याचा मुद्देसुद अभ्यास करणार आहोत.

शैक्षणिक धोरणांचा इतिहास :-

1) आपल्या देशात सर्वांत प्रथम पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांच्या काळात 1968 साली राष्ट्रीय धोरण जाहिर करण्यात आले.
2) त्यानंतर राजीव गांधी यांच्या कार्यकाळात 1986 साली दुसरे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण जाहिर करण्यात आले.
3) त्यानंतर 1992 मध्ये आचार्य राममुर्ती यांच्या अध्यक्षतेखाली राष्ट्रीय शिक्षण धोरण कृती आराखडा समिती स्थाना करण्यात आली. या समितीने दुसऱ्या शैक्षणिक धोरणाचा आढावा घेतला व काही शिफारशी केल्या.
4) अटल बिहारी वाजपेयी यांच्या कार्यकाळात सन 2002 साली 6 वी घटना दुरूस्ती करण्यात आली.
5) त्यानंतर सन 2009 साली शिक्षक हक्क कायदा मंजुर करण्यात आला. या कायद्याची अंमलबजावणी 2013 पासुन करण्यात आली.

नविन शैक्षणिक धोरण 2020 वैशिष्ट्ये :-

नविन शैक्षणिक धोरण 2020 अंतर्गत शालेय व उच्च शिक्षणाच्या रचनेत आमुलाग्र बदल करण्यात आले आहेत. शिक्षण अभ्यासक्रमांना वेगवेगळ्या शाखांच्या चौकटीतून बाहेर काढून आंतरराष्ट्रीय आणि समन्वयी करण्यात आले आहे. याचाच सोपा अर्थ असा आहे की, आता एकाचवेळी अभियांत्रिकी व संगित हे दोन्ही विषयी घेऊन ही उच्च शिक्षण पूर्ण करता येईल. नविन शैक्षणिक धोरणानुसार शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये

वैज्ञानिक दृष्टिकोन विकसीत केला जाणार असुन 21 व्या शतकासाठी आवश्यक कौशल्य प्रदान करण्याला महत्व देण्यात आले आहे.

शालेय शिक्षणाची रचना, नविन सूत्र :-

या धोरणातील तरतूदीनुसार तीन ते चौदा वर्षे वयोगटाचे विद्यार्थी शिक्षण हक्क कायद्याच्या कक्षेत आहेत. यापूर्वी हा वयोगट 6 ते 14 वर्षे होता. शालेय शिक्षणाची रचना 5+3+3+4

भाषा शिकवली जाईल उर्वरित आयुष्य विषय जरी तो इंग्रजी असला तरी एक विषय म्हणुन शिकविला जाईल.

व्यवसायिक शिक्षण शालेय शिक्षणात समाविष्ट केले जाईल. शाळांमध्ये असलेल्या हुशार मुलांना अपेक्षित शिक्षण मिळावे म्हणुन 'राष्ट्रीय शिक्षण कार्यक्रमांतर्गत' आठवड्याला पाच तासांचे अतिरिक्त शिक्षण पुरविले जाईल. तसेच अपेक्षित क्षमतेपेक्षा मागे असलेल्या मुलांसाठी नियमीत शाळेच्या वेळेत आणि वेळेनंतरही उपाययोजनात्मक शिक्षण पुरविले जाईल. प्रत्येक विद्यार्थ्यांकडे नीट देता यावे. यासाठी विद्यार्थी शिक्षक प्रमाण 30:01 असे ठेवणे.

वाचनाला आणि त्यातुन ज्ञानवृद्धीला प्राधान्य मिळावे. म्हणुन संपूर्ण देशात सार्वजनिक ठिकाणी आणि शाळांमध्ये ग्रंथालय आणि वाचनकक्ष उभारणे.

आंतरराष्ट्रीय शिक्षण :-

9 वी ते 12 वी एकत्र करून चार वर्षाचा कोर्स प्रस्तावित आहे. ज्यात कला, वाणिज्य आणि शास्त्र असा शाखानिहाय फरक रद्द केला असुन एकूण 8 सेमिस्टर चा कोर्स असेल ज्यात भाषा, गणित आणि शास्त्र हे विषय बंधनकारक करून इतर कोणतेही विषय आपल्या आवडीनुसार निवडता येतील.

परिक्षा कशा असणार :-

नविन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानुसार बोर्ड परिक्षांचे महत्व कमी करण्यात आले आहे. आता बोर्ड परिक्षा फक्त 12 वी मध्ये द्यावी. लागेल तर यापूर्वी दहावीची बोर्ड परिक्षा देणे बंधनकारक होते. ते आता होणार नाही. 9 ते 12 वीच्या सत्र परीक्षा असतील. पाठानंतर करून उत्तर लिहिण्याऐवजी दैनंदिन उपयुक्त ज्ञानावर आधारित परीक्षा असेल.

पाठांतर करून उत्तर लिहिण्याऐवजी दैनंदिन उपयुक्त ज्ञानावर आधारित परिक्षा असेल. विज्ञान व कला अशा वेगळ्या शाखांतील विषय एकत्र घेऊन शिकता येतील. त्यामुळे आंतरशाखीय शिक्षण सुरू.

विद्यार्थ्यांना नविन प्रगतीपुस्तक :-

नविन शैक्षणिक धोरणामुळे जुने प्रगतीपुस्तक फक्त गुण व शिक्षकांचे शेरे न देता. स्वतः विद्यार्थी सहविद्यार्थी व शिक्षक यांनी मुल्यमापन करावयाचे आहे. त्याआधारावर विद्यार्थ्यांच्या जीवन कौशल्यांचा निकास करता येईल.

शिक्षक होण्यासाठी काय करावे लागणार :-

नविन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणानुसार बी.एड्. रद्द करून चार वर्षांचा इंटिग्रेटेड पदवी कोर्स सुरू करण्यात येईल. बारावीनंतर थेट या कोर्सला प्रवेश घेता येईल आणि हे शिक्षक प्राथमिक आणि माध्यमिक शाळांमध्ये नियुक्तीसाठी पात्र ठरतील. ज्यांनी इंटिग्रेटेड बी.एड्. केलेले नाही. ते पदवीनंतर ज्या महाविद्यालयात एक वर्षाच्या बी.एड्. साठी प्रवेश घेऊ शकतील.

कविता अभिमान करडकर
बी.ए., द्वितिय वर्ष,

<u>रहिम...</u>

<u>रहिमदास :- रहिम खान ए. खाना</u>

पद :-

1) जे रहिम 1) प्रकृती, का करी सकत बुसंग ।

चन्दन विष व्यापे, नहीं, लिपटे रहत भुजंग।।

भावार्थ :- रहिम कहते है की, जो व्यक्ती अच्छे

स्वभाव का होता है, उसे बुरी संगत

भी नहीं बिगाड सकती जैसे जहरीले साँप

चंदन के वृक्ष से लिपटे रहने पर भी

उसपर कोई जहिराला प्रभाव नहीं डालता।

2) पावस देखि रहिम मन, कोइल साधे मौन।

अब दादुर वक्ता भये, हमको पुछे कौन।।

भावार्थ :- वर्षा ऋतू को देखकर कोयल और रहीम

के मन मौन साध लिया है. अब तो मेंढक ही बोलने वाले है हमारी तो कोई

बात ही नही पुंछता। अभिप्राय यही है

की कुछ अवसर ऐसे आते है जब गुणवान

को चुप रह जाना पडता है। उनका कोई

आदर नही करता। और गुणहिन वाचाल

व्यक्तींयो का ही बोलबाला हो जाता है।

3) रहिमन देखि बडेन को, लघु न दिजीए डारि।

जहॉ काम आवै सुई, कहाँ करे तलववारी।।

भावार्थ :- रहिम कहते है की, बडी या महँगी वस्तु हात लगने पर छोटी या सस्ती वस्तुओं का मूल्य काम नहीं हो जाता। हर वस्तु का अपना महत्व होता है। जहाँ सुई काम आती है वहाँ सुई काही काम चलेगा तलवार का नहीं।

4) बडे बडाई ना करे, बडो न बोले न बोल।

रहिमन हिरा कब कहै, लाख टका मेटो मोल।।

भावार्थ :- जिनमें बडपण होता है वो अपनी बडाई कभी नहीं करते जैसे हिरा कितना भी अमुल्य क्यों ना हो कभी अपने मुँ से अपनी बढाई नहीं करता।

5) रहिमन या संसार में, सब सो मिलीय धाइ।

ना जानें कैहि रूप में, नारायण मिली जाइ।।

भावार्थ :- ऐसी मान्यता है की, कणकण में भगवान प्राप्त है वह किसी भी रूप में हमारे समक्ष प्रकट हो सकता है। हमे किसी का निराधार करते है वही. प्रवृतीत रूप में भगवान ही है। रहिम कहते है की, इस जग में वास करते हुए सभी से नेक आचरण करना चाहिए। कोई मिल जाए तो उसकी अवहेलना नहीं करनी चाहिए। वह अनुचित है । सबसे उत्साहपूर्वक मिलना चाहिए क्योंकी यह निश्चित नहीं है की न जाने किसी रूप में नारायण मिलेंगे।

पुजा विजय लोकरे
बी.कॉम., प्रथम वर्ष,

दोहें...

कबिरदास

संत कबीर :-

1) **गुरू गोंविन्द दोऊ, खडे, काके लागूँ पाय।**
   बलिहारी गुरू आपने, गोविन्द दियो बनाय।।

भावार्थ :- इस दोहें से तात्पर्य है की गुरू और भगवान दोनोही मोरे सन्मुख खडे है. परंतु गुरू ने ईश्वर को जानने का मार्ग दिखाया है कहने का भाव यह है की जग आपके समक्ष गुरू और ईश्वर दोनों विद्यमान हो पहले गुरू के चरणों में अपना शिष झुकाना चाहिए।

2) **माटी कहे कुम्हार से, तु क्या रौंदे मोहे,**
   एक दिन ऐसा आऐगा, मैं रोदूँगी तोहे।।

भावार्थ :- इस का भावार्थ है की कुम्भार जो बर्तन बनाता है तब मिट्टी को रोंदता है। उस समय मिट्टी कुम्भार से कहती है की, एक दिन ऐसा आएगा की, आपका इस मिट्टी में विलीन हो जाओगे। और मैं (मिट्टी) आपको रोंदूँगी।

3) **दुःख मे सुमिरन सब करे, सुख में करे न कोय।**
   जो सुख में सुमिरन करे, तो दुःख काहे हो होय।।

भावार्थ :- परात्मा बकबिर जी को कहते की, दुःख के समय सभी भगवान को याद करते है पर सुख मे कोई नहीं करता। यदी सुख में भी भगवान को याद किया जाए तो दुःख काहे को होय।

4) **पाहन पुजे हरि मिले, तो मैं पूँज पहार।**
   याने चाकी भली जो पी स खाय संसार।।

भावार्थ :- कबीर जी कहते है की, यदी पत्थर पुजने से ईश्वर मिले तो मैं पहाड की पुजा करू इससे ता अपने, घर की चक्की ही अच्छे ही जिससे सारा संसार आटा खाए।

5) काँकर पाथर जोरि के मस्जिद लई बनाय।

ता चढि मुल्ला बाँग दे क्या बहरा हुआ खुदाय।।

भावार्थ :- इस दोंहे मे कबीर जी ने ऊन मुल्लाओं को बहरा बोला है की जिनको नमाज के लिए बाँग लगानी पडती है। यह लोग खुद क्यों नही आती नमाज पढने क्या खुदा बहरा है। मन में तडप होनी चाहिए नमाज के लिए।

पुजा विजय लोकरे

बी.कॉम., प्रथम वर्ष,

यह पद भूषन जी का है। वास्तव में भूषण केवल शिवाजी और छत्रसाल इन दो राजाउओं के सच्चे प्रशंसक थे। भूषन जी की अभिलाषा थी हिंदू जाती का गौरव बडे और उन्नती हो। छत्रसाल इन्हीं दोंनो की वीरता और सद्‌गुणों का वर्णन किया है।

इन्होंने अपनी काव्य रचनाओं में असहाय्य हिंदू समाज की वीरता को दर्शया है। इसकी कविता में वीररस, दानवीर और धर्मवीर के वर्णन के प्रचुर मात्र में मिलते हैं। भुषण जी ने वीर नायकों के सद्‌गुणों से परिपूर्ण रचनाओं का गुणगाण किया है। जैसे की भुषण जी का पद है शिवाजी महाराज के लिए। उन्होंने लिखा है।

इन्द्र जिमी जम्भ, पर बाडव ज्यों अम्भ पर,
रावण सद्‌भ पर, रघुकूल राज है।।
पौन बारिबाहू पर, सम्भु राज है।।
ज्यों सहस्त्रबाह पर राम-द्विजराज है।।
दावा द्रुम दण्ड पर, चीता मृगझुंड पर,
भुषण वितुण्ड पर, जैसे मृगराज है।।
तेज तम असं पर, कान्हू जिमी कसं पर,
त्यौं मलिच्छ बंस पर, सेर सिवराज है।।

कवि भुषण कहते है की, इन्द्र ने जिस प्रकार जम्भासुर नामक दैत्य पर आक्रमन करके मारा था। और जिस प्रकार बाडवा आग्नि समुद्र के पानी को जलाकर सौख लेती है। अभिमानी ऐवम् कपटी रावण पर जिस प्रकार प्रभु श्री. राम ने आक्रमन किया था। जैसे बादलो पर वायु के वेग का प्रभुत्व रहता हैं। जिस प्रकार प्रभु श्री. शिवाजी ने रती के प्रति कामदेव को भस्म कर दिया था। जिस प्रकार सहस्त्र बाहू राजा को परशुराम ने आक्रमन कर मार दिया था। जंगली वृक्षो पर दाव आग्नि जैसे अपना प्रकोप दिखलाती है। और जिस प्रकार वन का राजा सिंह हिरणों के झुंड पर आतंग छाया रहता है।

जिस प्रकार सुर्य की किरणे अंधकार को समाप्त कर देती है। और दृष्ट कंस परजिस प्रकार आक्रमन करके भगवान श्री. कृष्ण ने उसका विनाश किया था उसी प्रकार सिंह के समान शौर्य ऐवम् पराक्रम वाले छत्रपती शिवाजी महाराज का मुघलों के वंश पर आतंक छाया रहता है। अर्थात वे मुगलों का प्रबल विनोद करते है.. और विरता पूर्वक उनपर आक्रमन कर विनाश करते है। ऐसे शिवाजी छत्रपती महाराज शेर समान है।

अवगुणे प्राचि विश्वास
बी.कॉम., प्रथम वर्ष,

भाषा के विभिन्न रूप :-

भाषा के विभिन्न रूप और शैलियाँ होती है। जिन्हे सामान्य भाषा साहित्यिक भाषा और परिनिष्ठित भाषा आदि नाम दिए जाते है। इनके अतिरिक्त भाषा का एक अन्य रूप भी है। जिसे प्रयोजनमूलक भाषा कहाँ जाता हैं। भाषा के इस रूप का विकास वर्तमान युगी की आर्थिक, व्यवसायिक, वैज्ञानिक और प्रशासनिक आवश्कताओं की पुर्ती के प्रयोजन से हुआ है।

1) वैज्ञानिक और तकनिकी हिंदी :-

वैज्ञानिक और तकनिकी हिंदी के अंतर्गत भौतिक, रसायन, वनस्पती और जीवविज्ञान इन चारों शाखाओं से संबंधीत भाषा और इंजिनिअरी, प्रेस, फॅक्ट्री आदि में प्रयुक्त भाषा रूप आते हैं। इनकी अपनी शब्दावली होती है तथा कुछ किंतू स्थूल रूप से इसमें समानता पाई जाती है।

वैज्ञानिक एवं तकनिकी भाषा सुस्पष्ट, सुनिश्चित, संक्षिप्त, सुबोध और सरल होनी चाहिए। प्रयोजनमूलक हिंदी

2) प्रशासनिक या कार्यालयीन हिंदी :-

प्रशासनिक या कार्यालयी हिंदी से तात्पर्य, वह हिंदी है जो सरकारी, अर्धसरकारी और निम्न सरकारी प्रकार्यो में प्रयुक्त की जाती है। वास्तव में कार्यालय सबसे बडी दूकाई प्रशासन है। जिसके अंतर्गत सरकार को देश सामाजिक साहित्यीक आदि अनेक दृष्टियों से प्रशासन का भार संभालना पडता है। इस प्रकार के कार्यों के लिए कार्यो का विवरण विवेचन होता है। विभिन्न नियम बनाना, अंतर मंत्रालयी और अंतर विभागीय पत्र व्यवहार आदि कार्य इन प्रशासनिक कार्यालयों में किए जाते है। इसकी विशिष्ट भाषा होती है। सरकारी कार्य, तथा प्रकृती के अनुसार कार्यालयी भाषा का स्वरूप निर्धारित होता है। टिपण्ण, प्रारूपण, पत्राचार, प्रतिवेदन, सरकारी नीति संबंधी विवरण की, अपनी-अपनी भाषा होती है। कार्यालयी साहित्य की प्रकृती के अनुसार कार्यालयी भाषा में स्वपूर्णता और स्पष्टता यथासंभव असंदिग्धता, वर्णनात्मकता, तकनिकीअर्धशतनिकी भाषा प्रयोग आदि गुण आवश्यक माने गए हैं।

3) विधी की हिंदी :-

विधी की हिंदी से तात्पर्य कानून या विधिक क्षेत्र में प्रयुक्त हिंदी से है। विधी का क्षेत्र अत्यंत व्यापक है। विधी अर्थात कानून सम्मत ऐसी अनिवार्य है। न्याय प्रक्रिया का पहला आधार लिखीत विधान होता है। इसलिए संविधान, अधिनियम, नियम, विनीयम, स्थाई आदेश, अनुबंध/करार आदि से संबंधीत करार आदि से संबंधीत दस्तावेज विधी साहित्य के अंतर्गत आते हैं। न्याय प्रक्रिया, निर्णय, बयान, साक्ष्य आदि विधी के क्षेत्र मे जुडे प्रत्यक्ष, विषय हैं इन सबके साथ जुडी हुई भाषा विधी की हिंदी कहलाई जाती है। सुनिश्चितता, संक्षिप्तता और सुस्पष्टता, विशुद्धता, विधी विषय परंपरागत शब्दावली, अनुवाद प्रधानता इसकी विशेषताएँ मानी जाती हैं।

4) वाणिज्य और व्यवसायिक हिंदी :-

वाणिज्य और व्यवसायिक हिंदी प्रयोजनमुलक हिंदी का महत्वपूर्ण अंग है, इसका प्रयुक्ती क्षेत्र अत्यंत व्यापक है। यह राष्ट्रीय स्तर से आंतरराष्ट्रीय स्तर एक जा पहूँचा है। माल या वस्तु के निर्माण से लेकर ग्राहक तक पहुँचाने तक की गतिविधीयाँ वाणिज्य के अंतर्गत आती हैं। इसके अतिरिक्त यतायत, व्यापार तथा औद्योगिक क्षेत्र से संबंधीत सरकारी, अर्धसरकारी, गैर सरकारी कार्यालय, बीमा बँक आदि का पत्र व्यवहार भी इसके अंतर्गत आ जाता है। समग्र रूप से देखा जाए तो, वाणिज्य और व्यवसायिक हिंदी की व्याप्ती या व्यवहार क्षेत्र, अत्यंत विशाल है। इस दृष्टि से वाणिज्य और व्यवसायिक हिंदी की स्पष्टता, संक्षिप्तता, प्रभावात्मकता विभीन्न स्त्रोत की शब्दावली, अनुरूप भाषिक सरंचना आदि विशेषताएँ कही जा सकती हैं।

5) जनसंचार माध्यमों की हिंदी :-

लोकजागृती तथा विचार, भावों का संप्रेषण जनसंचार के माध्यमों से किया जाता है, जिस देश का जनसंचार प्रभावशाली होगा वह उतनी ही ज्यादा प्रगती करेगा। जनसंचार का अर्थ है, बहूत बडे आकार के बिखरे लोगों तक संचार माध्यमों द्वारा संदेश व सूचना पहूँचाना। यह संदेश मुद्रीत, साहित्य इलेक्ट्रॉनिक मिडीया के माध्यम से पहँचाया जाता है। इसमें समाचार पत्र, पत्रिकाएँ, आकाशवाणी, दूरदर्शन आदि प्रमुख माध्यम हैं। हिंदी भारत देश की राष्ट्रभाषा एवं संपर्क भाषा होने से इन माध्यमों की

वह प्रमुख भाषा रहि है। समाचार पत्र, पत्रिकाओं की भाषा लिखीत तथा आकाशवाणी में उच्चारित एवं दूरदर्शन मैं लिखीत एवं उच्चारित जनसंचार के माध्यमों में प्रयुक्त की जाने वाली हिंदी सामान्य होती हैं। आज के युग में जनसंचार क माध्यमों ने अपना विशिष्ट स्थान बना लिया आज कोई भी व्यक्ती इससे दूर प्रयोजनमुलक हिंदी का व्यवहार का प्रयोग -क्षेत्र अत्यंत व्यापक है।

यहाँ पर हमने कुछ महत्वपूर्ण क्षेत्रों का ही परिचय दिया है, जहाँ पर प्रयोजनमूलक हिंदी का प्रयोग किया जाता है। किंतू इसके अतिरिक्त भी प्रयोजनमूलक हिंदी का व्यवहार क्षेत्र दिन-ब-दिन बढता जा रहा है। आज मानवीय जीवन तथा उसके व्यवहार की व्यापकता के अनुसार ही प्रयोजनमूलक हिंदी का व्यवहार क्षेत्र बढ रहा है। ऐसा माना जा सकता है कि जहाँ मानवी समाज एवं उसका उच्चस्तरीय व्यवहार है वहाँ प्रयोजनमूलक हिंदी का संचार है।

प्रतिक्षा रघुनाथ जाधव
बी.कॉम., द्वितीय वर्ष,

मिशन इंडिया........
तरूणांसाठी विकसीत भारत एक ध्येय.

- डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम

“जो सफर की शुरूवात करते है

वे मंजिल भी पा लेते है

बस

एक बार चलने का हौसला रखना जरूरी है

क्यों की

अच्छे इंसानो का तो

रास्ते भी इंतजार करते है।.........”

मी कुमारी पुजा विजय लोकरे ‘मिशन इंडीया’ या पुस्तकाची सखोल थोडक्यात माहिती सांगणार आहे. विख्यात शास्त्रज्ञ आणि भारताचे माजी राष्ट्रपती असलेल्या डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांनी शास्त्रज्ञ म्हणुन बहूमोल कार्य केले आहे. ते अग्नी सारखी क्षेपनास्त्र तयार करण्याच्या प्रकल्पाचेही ते प्रमुख होते.

त्यांना 38 विद्यापिठांनी ‘डॉक्टरेट’ ही पदवी बहाल केली असुन पद्मभूषण (1981) पद्मविभूषण (1990) तर भारतरत्न (1997) हे स्नमान देऊन गौरविण्यातही आले आहे. त्यांनी लिहिलेलं पुस्तक लोक असुन त्यांनी राष्ट्रीय -आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील संस्थामध्ये व्याख्यानं दिली आहेत. तसेच वेगवेगळ्या प्रकल्पासाठी संशोधन -कार्य केली आहे आणि अशा महाना शास्त्रज्ञानाने लिहिलेले हे ‘मिशन इंडिया’ पुस्तक.

‘मिशन इंडिया’ नाव ऐकले कीच लक्षात येतं की, काहीतरी इंडियाच्या मिशनबद्दल या पुस्तकात असेल हो! आहे मिशन आहे देशाला घडविण्याचे, सुशिक्षीत, विकसीत तरूण पिढीला बनवायचे. ‘तरूणांसाठी विकसीत भारत एक ध्येय’ या व्याख्याला खरे करण्याचं आणि हे कसे करायचे ते विस्तारीत स्वरूपात या मिशन इंडीया पुस्तकात सांगितले आहे.

मिशन इंडिया या पुस्तकाचे लेखक डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम आहेत. तर सहलेखक वाय.एस. राजन आणि अनुवाद -प्रणव सहदेव हे आहेत.

गेल्या काही वर्षांचा इतिहास पाहिल्यास, आपण ज्या स्थितीत आहोत. ती दुर्मिळ स्थिती सध्या पाहायला, अनुभवयाला मिळते आहे. आपपली आर्थिक विकासाची प्रगती ही चढत्या क्रमाने होत आहे. त्यात परकीय चलनाची गंगाजळी सातत्याने वाढत आहे आणि आपल्या तंत्रज्ञानाच्या क्षमतेला जागतिक पातळीवर मान्यताही मिळते आहे.

याशिवाय आपल्याकडे 54 कोटी तरूणांची शक्ती सुध्दा आहे. तसचं 2 कोटी भारतीय वंशाचे लोक जगभरात विखुरलेले आहेत. त्याचप्रमाणे भारतातही नववीन संशोधन केंद्र विकसीत व्हावीत म्हणुन अनेक विकसीत देशांनी भारतीय इंजिनिअर्समध्ये, शास्त्रज्ञांमध्ये आणि इतर व्यवसायिकांमध्ये गुंतवणूक करण्यात रस दाखवला आहे. भारत सरकारनेही आर्थिक विकासाचा दर प्रतिवर्ष 7 ते 8 टक्के ठेवण्याची हमी दिली असुन शेतकऱ्याचं आणि कामगाराचं हित जपण्यासाठी आवश्यक ती पावलं उचलणार असल्याचं सांगितले आहे. उद्योजक, व्यवसायिक, शास्त्रज्ञ, इंजिनिअर्स आणि समाजातल्या इतर उत्पादनक्ष शक्तींनाही नव्या गोष्टी करण्याची संधी देण्याचं ठरवलं आहे.

अशा या परिस्थितीत हे पुस्तक महत्वाचं ठरतं. कारण आता तरूणांना शेती, उद्योग, माहिती, दळणळवण, तंत्रज्ञान आदि ज्ञानक्षेत्रांमध्ये खुप करण्याची, नव्या गोष्टी अंमलात आणण्याची संधी मोठ्या प्रमाणावर उपलब्ध झाली आहे.

हे पुस्तक प्रथम 1998 साली प्रकाशित झाले. त्याच्या तामिळ आवृत्तीसोबतच इंग्रजी आवृत्तीही लोकप्रिय, वाचकप्रिय झाली. शेकडो वाचकांनी या पुस्तकाचे (Reply) प्रतिसाद पाठवले. त्यात त्यांनी हे सांगितले की, या पुस्तकाने आम्हांला एक ध्येय, एक मिशन दिलं आणि प्रत्यक्ष कृती करण्यासाठी प्रेरणा दिली.

काम करणाऱ्या लोकांनी हे पुस्तक संदर्भ म्हणुन वापरलं. अनेक संस्थांना लघु तसंच मध्यम पातळीवरील उद्योग सुरू करण्याची प्रेरणा यात पुस्तकामुळे मिळाली. काही विद्यापीठं आणि शाळांमध्ये तर हे पुस्तक अभ्यासक्रमाचा भागच झाले आहे. लेखकांनी आणि संपादकांनी आपल्या भाषणामध्ये या पुस्तकातल्या उतारे -वाक्य उद्धृतही केले.

भारतीय तरूण पिढीला ध्येय गाठण्यासाठी एक आकृतीबंध तयार करून एक दिशा देणं हा या पुस्तकाचा मुख्य हेतू आहे. याशिवाय तरूण उद्योजकांसाठीही हे पुस्तक उपयुक्त आहे.

हे पुस्तकाची सुरूवात एका महत्वाच्या प्रश्नाने सुरू होते. :- ‘भारत विकसीत देश होऊ शकतो का?’ या प्रकरणात आपल्या क्षमता आणि मर्यादा यांचे विश्लेषण करण्यात आलं आहे. प्रकरणाच्या शेवटी, आपण सर्वांनी स्वतःवर विश्वास आणि श्रद्ध ठेऊन भारताला विकसीत देश बनविण्याचं एकमेव ध्येय डोळ्यासमोर ठेवायला हवं, असा निष्कर्ष काढण्यात आला आहे.

पुढच्या 5 प्रकरणांमध्ये आपल्या देशातल्या 5 प्रमुख उद्योग क्षेत्रांचा आढावा घेतला आहे. तसंच आपल ध्येय गाठवण्यासाठी या 5 क्षेत्रात येत्या पंधरा - विस वर्षांमध्ये आपण स्वयंपूर्ण होणं किती आवश्यक आहे. हे पटवून दिले आहे. ही पाच क्षेत्र अशी आहेतः-

शेती व अन्नपदार्थ प्रक्रिया उद्योग, मटेरिअल व भविष्यकालिन उद्योग, रासायनिक उद्योग व बायोटेक्नॉलॉजी, भविष्याच्या दृष्टिने उत्पादननिर्मीती आणि सरंक्षण उद्योग यातल्या प्रत्येक क्षेत्राचा विकास होण्यासाठी बरच काही करता येण्यासारखं आहे आणि प्रत्येक प्रकरणात त्या त्या क्षेत्रात आपण काय ध्येय ठेवायला हवीत याची चर्चा केली आहे.

सातव्या प्रकरणात ‘सेवा क्षेत्र आणि भारतीय शिक्षण व्यवस्थां’ यांचा उहापोह केला आहे. यात संशोधन, सर्जनशिल आणि उद्यशिल याबाबतच्या काही अंतदृष्टी मूल्यं शिक्षणव्यवस्थेतच पुरवली जावीत. जेणेकरून त्यानुसार तरूण मनांचा दृष्टिकोन विकसीत होईल. यावर भर दिला आहे. तसेच देशाच्या कानाकोपऱ्यात शिक्षणाचा प्रचार-प्रसार व्हावा. यासाठी अद्यावत तंत्रज्ञानाचा वापर कसा करता येईल. हेही विषद करण्यात आलं आहे.

आठवं व नववं प्रकरण अनुक्रमे ‘सगळ्यासाठी वैद्यकीय सुविधा’ आणि ‘पायाभूत सोवासुविधांचा विकास’ अशी आहेत. विकसीत देशांमध्ये या दोन्ही सुविधा आधुनिक स्वरूपात असणं अत्यावश्यक असतं. या प्रकरणांमध्ये या क्षेत्रांमधील सध्याची परिस्थिती दिली असुन त्याला नवं वळण देण्यासाठी काय करायला हवं, हे सांगितले आहे. या महत्वाच्या क्षेत्रांमध्ये, नव्याने आलेल्या तंत्रज्ञानाचा काय फायदा होऊ शकतो, हे सोदाहरण स्पष्ट केले आहे.

शेवटच्या प्रकरणात, भारताच्या विकासात सध्या दिसत असलेल्या ट्रेन्डसचा आढावा घेण्यात आला आहे. आपलं ध्येयं साध्य करण्यासाठी व्यक्ती आणि संस्था कशाप्रकारे आपली भूमिका वटवू शकतील. याचाही परामर्श घेतला आहे.

भारताला विकसीत देश बनविण्याचे ध्येय स्विकारलेल्या प्रत्येकासाठी हे प्रकरण महत्वपूर्ण ठरेल.

‘‘भरत देश बदलण्याची ताकद ती भारतातल्या तरूण पिढीत आहे, तीच भारताचं आशास्थान आहे.’’

तरूणांचे लाडके गुरू डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांनी या पुस्तकाच्या माध्यमातून देशाच्या प्रत्येक नागरीकांपुढे खासकरून तरूण पिढीपुढे एक मौलिक ध्येय ठेवले आहे. ते म्हणजे, ‘मिशन इंडिया’ चं, विकसीत राष्ट्र म्हणुन भारताची मान आंतरराष्ट्रीय पातळीवर उंचावण्याच, आपलं मानाचं स्थान निर्माण करण्याचं!

हे ध्येय साध्य करण्यासाठी कलाम यांनी विकसीत देश म्हणजे काय काय, त्यांची लक्षणं, त्यांची अर्थव्यवस्था आणि भारताची सद्यःस्थिती याबद्दल तपशिलवार विवेचन पुस्तकात केले. भारताच्या भविष्यकालिन विकासाची दिशा देणारं...

सकारात्मक दृष्टिकोन विकसीत करणारं...

आणि त्यासाठी प्रत्यक्ष कृती करण्यास

प्रेरणा देणारं पुस्तक...

मिशन इंडिया

पुजा विजय लोकरे
बी.कॉम., प्रथम वर्ष,

हिन्दी कविता का विकास ....

सम्राट हर्षवर्धन की मृत्यू के बाद, पाल, गुर्जर, प्रतिहार, और राष्ट्रकुटों के स्थान बहूकेंद्रीयता के स्थान पर बहुकेन्द्रीयता का विकास आदि उस परिदृश्य का निर्माण करते है। जिनमें से अनेक भाषाओं और बोलियों की अपनी स्वन्तंत्र सत्त के विकास के साथ ऐसे अनेक सामान तत्वों का भी विकास होता है जो विविधता में एकता का सूत्र विकसीत करते है जिससे भाषा, कला और संस्कृती का एक तान प्रवाह निर्मीत होता है, जो भाषाओं के वैविध्य के बावजूद उनकी सरंचना को एक बनाये रखता है।

हिन्दी भाषा -भाषी समूह की बनावट में भी तत्व निहित है। प्रत्येक समाज या समूह अपनी निजा, विश्वास और पहचान को बनाये रखता है और अन्ततः सामाजिक तत्वों का भी निर्माण करता चलता है। तद्भवीकरण और तत्समीकरण की दोहरी प्रक्रियाओं से विकासमान इस हिन्दी क्षेत्र में साहित्य और संस्कृती का विकास हुआ है।

अवगुणे प्राची विश्वास

बी.कॉम., प्रथम वर्ष,

संत मीराबाई ....

मीराबाई श्रीकृष्ण जी की सबसे बडी भक्त थी। इसलिए उन्हे कृष्ण भक्त कवियों मे मीराबाई का प्रमुख स्थान है।

उनका जन्म 1498 ई. में मारवाड रियासत के कुडकी नामक गाँव में हुआँ। इनका विवाह 12 वर्ष की आयु में चित्तौड के राणा सांगा के पुत्र कुँवर भोजराज के साथ हुआ। शादी के 7-8 वर्ष बाद ही इनके पती का देहान्त हो गाया।

इन्होने देश में दूर-दूर तक यात्राएँ कीं। चित्तौड राजघराने में अनेक कष्ट उठाने के बाद येंं वापस मेडता आ गयीं। यहाँ से उन्होंने कृष्ण की लीला भूमि वृन्दावन की यात्रा की। जीवन के आन्तिम दिनों में वे द्वारका चली गयीं। माना जाता है की वहीं रणछोडदास जी के मन्दिर की मुर्ती में वे समाहित हो गयी। इनका देहावसान 1546 ई. में माना जाता है।

रचनाएँ :- मीरा ने मुख्यतः स्फुट पदों की रचना की। ये पद मीराबाई की पदावली के नाम से संकलित है। दुसरी रचना नरसीजी -रो-माहेरो है।

साहित्यीक विशेषताएँ :- मीरा सगुण धारा की महत्वपूर्ण भक्त कवयित्री थी। कृष्ण उपासिका होणे के कारण इनकी कविता में सगुण भक्ती मुख्य रूपसे मौजूद है। लेकिन निर्गूण भक्ति का प्रभाव भी मिलता है। सन्त कवि रैदास उनके गुरू माने जाते हैं। इन्होंने लोकलाज और फुल की मर्यादा के नाम पर लगाये गये सामाजिक और वैचारिक बन्हानो का हमेशा -विरोध किया।

इन्होंने पर्दा प्रथा का पालन नहीं किया तथा मन्दिर में सार्वजनिक रूप से नाचने-गाने में कभी हिचक महसूस नहीं की। मीरा सत्संग को ज्ञान प्राप्ती का माध्यम मानती थीं और ज्ञान को मुक्ती का साधन। निंदा से वे कभी विचलीत नहीं हुई। वे उस युग के रूढीग्रस्त समाज में स्त्री-मुक्ती की आवाज बनकर उभरी।

अवगुणे प्राची विश्वास
बी.कॉम., प्रथम वर्ष,